

**Sogn og Fjordane
fylkeskommune**

Seminarrapport frå arbeidsseminar om kvalitetsturisme

27. og 28. mai 2003 i Fjærland, Sogn

Carlo Aall, Red.

Utgitt av Sogn og Fjordane fylkeskommune, Fylkesmannen i Sogn og Fjordane, Norsk
Bremuseum og Vestlandsforskning

VF-notat 5/03

Innleiing

Rapporten er eit referat frå eit seminar arrangert av Sogn og Fjordane fylkeskommune, Fylkesmannen i Sogn og Fjordane, Norsk Bremuseum og Vestlandsforskning. Temaet for seminaret er turisme i eller i tilknytning til større verna område. Stikkord for seminaret var "kvalitetsturisme"; eit relativt nytt omgrep for dei fleste som deltok.

Kvalitetsturisme handlar om bruk og vern, om berekraftig bruk av ressursane, om aktiv bruk av nasjonalparkar i profileringa av Norge, om næringsverksemd i verneområda og om mangfald i naturen. Det handlar om å nytte kompetanse frå ulike sektorar til å utvikle unike opplevingar for eit moderne, interessert og krevjande norsk og internasjonalt publikum.

I budsjetthandsaminga hausten 2002 vedtok Stortinget å be regjeringa om å leggje fram ei sak om berekraftig bruk av utmark og fjellområda, kvalitetsturisme, i Norge. I Revidert Nasjonalbudsjett har temaet fått brei omtale og arbeidsseminaret om kvalitetsturisme er å sjå som ei tverrfagleg oppfølging av dei tema som inngår i omgrepet.

Reiselivsnæringane er i dag Norges tredje største næring, og er raskast veksande i verda. Det er natur- og kulturhistoriske verdiar som er dei to viktigaste innsatsfaktorane for turisme i bygdene våre. Å ta vare på desse verdiane er difor ein føresetnad både for turistverksemdene i dag og for auka bruk av fjellområda. Nasjonalparkar og andre verneområde i fjellområda har mykje av den mest storslåtte og mangfaldige naturen i Norge og omfattar slik "juvelane" i norsk natur.

Seminaret samla representantar frå offentleg forvaltning og sentrale organisasjonar innafor reiselivet nasjonalt og i eige fylke for ein høgttenking om reiseliv i tilknytning til større verneområde. Til stades var leiarar frå Noregs Turistråd, Reiselivsbedriftenes landsforening, Norsk Bygdeturisme, Noregs Bondelag, Den Norske Turistforening, Noregs naturvernforbund og Statens naturoppsyn. Lokale næringsinteresser var i tillegg representert gjennom bedrifter og bygdelag frå områda rundt Jostedalsbreen og Jotunheimen nasjonalparkar. (vedlegg 1 deltakarliste)

Det er ikkje tilfeldig at arbeidsmøtet om kvalitetsturisme er lagt til Sogn og Fjordane og Norsk Bremuseum. Reiseliv med tilknytning til storslagen og urørt natur har alltid vore det berande elementet i reiselivet i Sogn og Fjordane, og eit sentralt element for Noreg som turistnasjon. Høgskule- og forskingsmiljøet i fylket har betydeleg kompetanse innafor naturfag, miljø- og reiselivsfag. Bremuseet står i ein særstilling blant våre naturinformasjonssentra både når det gjeld publikumsinteresse, lokalt engasjement og medverknad frå fagmiljø frå heile verda. Ei større satsing på kvalitetsturisme må nettopp tuftast på slik felles interesse og engasjement.

Seminaret var lagt opp over to dagar. Første dag omhandla kvalitetsturisme generelt og andre dag omhandla tilhøva i Sogn og Fjordane spesielt. Det var lagt opp til diskusjonar både i plenum og i meir uformelle fora.

Denne seminarrapporten er utarbeidd med sikte på å kunne vere eit grunnlag for vidare arbeid med kvalitetsturisme knytt til verneområde. Rapporten er difor ikkje eit kronologisk referat frå seminaret, men ei gjennomgang av aktuelle problemstillingar. Føredraga følger sist i rapporten som vedlegg.

Per Drageseth

fylkesrådmann

Leikanger, 1. september 2003

Innholdsliste

Innleiing	2
Samandrag	5
Velkomen ved Fylkesordførar Nils R. Sandal	5
Fjellområdene: bruk, vern og verdiskaping, ved Miljøvernminister Børge Brende	5
Internasjonale erfaringar med turistmessig utnytting av nasjonalparkar, ved forskar Odd Inge Vistad	6
Kva er kvalitetsturisme? Ved forskar Carlo Aall	6
Er kvalitetsturisme noko for reiselivet i Noreg? Ved adm.dir. i Norges Turistråd Svein Erik Ovesen	7
Er kvalitetsturisme noko for reiselivet i Noreg? Ved styreleiar i Norges Bygdeturisme, Tove Breien	7
Er kvalitetsturisme noko for reiselivet i Noreg? Ved generalsekretær i Den norske turistforening, Jan Thompson	8
Erfaringar frå verneprosessar i Sogn og Fjordane - fylkesmiljøvernsjef Nils Erling Yndesdal	8
Vern og bruk – kvalitetsturisme – noko for Sogn og Fjordane? Ved Eivind Brendehaug	9
Vern og bruk – kvalitetsturisme – noko for Sogn og Fjordane? Ved Roar W. Vangsnes, fylkesmannen i Sogn og Fjordane.	9
Betre forvaltning av nasjonalparkane, ved Anne Rudsengen, Statens naturoppsyn	10
Innlegg til avsluttande diskusjon, ved ordstyrar Karl G. Høyser, Vestlandsforskning	10
Debattinnlegg	12
Konklusjonar	17
Vedlegg	19
1: Deltakarar på seminaret	19
Foredraga	21
2. Velkommen ved fylkesordførar Nils R. Sandal	21
3. Erfaringar frå verneprosessar i Sogn og Fjordane, ved fylkesmiljøvernsjef Nils Erling Yndesdal	24
4. Internasjonale erfaringar med turistmessig utnytting av nasjonalparker, ved forskar Odd Inge Vistad, Norsk Institutt for naturforskning (NINA)	26
5. Kva er kvalitetsturisme? Ved forskar Carlo Aall, Vestlandsforskning	29
6. Er kvalitetsturisme noko for reiselivet i Noreg? Ved adm.dir. i Norges Turistråd, Svein-Erik Ovesen	31

7. Er kvalitetsturisme noko for reiselivet i Noreg? Ved styreleiar i Norges Bygdeturisme, Tove Breien	33
8. Er kvalitetsturisme noko for reiselivet i Noreg? Ved generalsekretær i Den norske turistforening, Jan Thompson.....	35
9. Næringsmessig potensiale for kvalitetsturisme, ved forskar Eivind Brendehaug, Vestlandsforskning	38
10. Turisme i og rundt nasjonalparkane våre, ved prosjektleiar Roar W. Vangsnes, Fylkesmannen i Sogn og Fjordane	40
11. Bete forvaltning av nasjonalparkane, Anne Rudsengen	43
Aktuelle sider frå revidert nasjonalbudsjett	47
12. Utdrag frå St.prp. 65 (2002-2003).....	47
13. Innst. S. nr. 260-2002-2003.....	65

Samandrag

Velkomen ved Fylkesordførar Nils R. Sandal

Sandal innleia med å slå fast at det trengst ein brei debatt om seminaret sine tema - både regionalt og lokalt. Heile talen følgjer *som vedlegg 2*. Nedanfor er eit kort utdrag:

Eg har lenge meint at fylkeskommunen burde hatt ei sterkare rolle i miljøpolitikken, slik opplegget var før Bondevik II. Men eg legg ikkje opp til omkamp her og no. Vi får heller sjå kva framtida bringar.

Fylkeskommunane vil i alle høve spele ei aktiv rolle som regionalpolitisk aktør i spørsmål som grip over mange sektorar. Og eg kan love at vi i Sogn og Fjordane vil være konstruktive medspelarar i arbeidet for å gje omgrepet kvalitetsturisme eit konkret innhald. Også lokalsamfunna må vere aktivt med.

Eg vonar at seminaret vert starten på ein prosess der vi for alvor skal tenkja nytt.

Det vil være nyttig å få interessekonfliktane på bordet. Eg har lita tru på at det er ein god strategi å tildekke reell usemje med fine ord.

Alle har sin legitime ståstad og sine interesser å ta vare på: næringsutøvarar, grunneigarar, bygdeutval og kommunar, friluftsansjasjonar, kraftselskap og miljøvernbyråkratar for å nemna nokre. Eg er glad for at vi har gode kunnskapsmiljø som kan gje faglege innspel. Ikkje minst er vi godt skodde her i fylket. Når eg inviterer til nytenking så er det også ei oppmoding om ikkje å gå i skyttargrava og stille seg i gamle posisjonar.

Eg skal være varsam med å dra konklusjonar før debatten har starta. Eg trur likevel at vi må byggje på gamle og hevdvunne prinsipp når vi skal gje omgrepet kvalitetsturisme innhald. Til dømes må vi - for å lukkast - legge til grunn det forvaltaransvaret som lokalbefolkninga og grunneigarar føler for sitt eige område. I tillegg til forvaltaransvaret vil eg peike på Allemannsretten. Den er grunnleggjande for kvalitetsturismen.

Fjellområdene: bruk, vern og verdiskaping, ved Miljøvernminister Børge Brende

Kåserte over regjeringa sitt syn på "Fjellområdene - bruk, vern og verdiskaping" med bakgrunn i teksten til revidert nasjonalbudsjett våren 2003. Med omsyn til tema: *bruk og vern*, ønsker regjeringa å

- Øke turistmessig bruk av våre verneområder og den lokale verdiskaping knyttet til dette.
- Oppheve forbudet mot kommersiell turisme i Jotunheimen nasjonalpark.
- Særlig innenfor landskapsvernområder legge til rette for mindre, miljøtilpasse turistvirksomhet.
- Prioritere arbeidet med nye forvaltningsplaner for verneområdene i fjellet.
- At vern og utvikling av nærliggende lokalsamfunn i større grad sees i sammenheng i forbindelse med verneprosesser
- Legge til rette for økt lokalpolitisk medvirkning og innflytelse i verneprosesser.

- Fortsette utviklingsarbeidet med delegasjon og lokal/regional forvaltning av verneområder.

Når det gjeld tema: *motorisert ferdsel og tekniske inngrep* viste statsråden til at:

- Regjeringen legger til grunn at allmenne hensyn taler imot å gi konsesjon til motorisert luftferdsel i nasjonalparker og andre viktige verneområder.
- Gjennomføre nødvendige lovendringer slik at bestemmelsene utvides til å omfatte selve flygingen – i tillegg til start og landing.
- Nødvendig å skjerme viktige friluftsområder mot støy fra kjøretøy på bakken, småfly og helikoptre.
- Utvikling av nye modeller for motorferdselsforvaltning for å få bedre styring og kontroll med kjøringen.

Aktuelle sider frå revidert nasjonalbudsjett og frå den seinare instillinga frå finanskomiteen til stortinget, St.prp.65 og Inst.S. nr.260, begge 2002-2003, er i vedlegg 12 og 13.

Internasjonale erfaringar med turistmessig utnytting av nasjonalparker, ved forskar Odd Inge Vistad

Forskar Odd Inge Vistad ved Norsk Institutt for naturforskning (NINA) viste til erfaring frå andre land og framheva at vurderinga av turisme og nasjonalparker må sjåast i samanheng med det einskilde land sitt forvaltningssystem.

Internasjonale studiar om "park turisme" konkluderer med:

- høg miljøkvalitet, tilfredstillande service
- kraft i NP-navnet, men ingen automatikk til turist-suksess,
- dei fleste parkar kan ikkje takle ein internasjonal turisme
- åttvarer mot offentlege kutt
- treng samspelet med dei private
- treng styrking av turismekompetansen i forvaltninga
- utviklinga må vere kunnskapsbasert
- nye forvaltningsutfordringar kjem av vekst/endring i bruk
- Australia er det gode unntaket - strategiar, samarbeid forvaltning, privat sektor og universitet m.m.

Heile innlegget er tatt med i vedlegg 4.

Kva er kvalitetsturisme? Ved forskar Carlo Aall

Forskar Carlo Aall, Vestlandsforskning peika på tre ulike meiningar av omgrepet kvalitet:

- kvalitet i produksjonen (t.d. ISO-standard, internkontroll), denne omtalast gjerne som produksjonskvalitet eller prosesskvalitet
- kvalitet i opplevinga ("value for money"), gjerne kalla produktkvalitet eller substanskvalitet
- kvalitet med omsyn til minst moglege negative konsekvensar på natur og lokalsamfunn eller det vi kan kalle konsekvenskvalitet.

Alle tre tydingane må høyre heime i omgrepet kvalitetsturisme. Aall konkluderte med følgjande framlegg til innhald i "kvalitetsturisme på norsk":

- oppleving i eller i tilknytning til større verna område
- lokal økonomisk forankring
- omsyn til lokale tålegrensar som gjeld natur og kultur
- restriktiv haldning til større tekniske inngrep og motorisert ferdsel i utmark
- "sakte aktivitetar" som krev nok tid frå turisten

Heile innlegget i vedlegg 5.

Er kvalitetsturisme noko for reiselivet i Noreg? Ved adm.dir. i Norges Turistråd Svein Erik Ovesen

Norges Turistråd har sidan 2000 arbeidd med å utvikle ein eigen merkevare for Norge som ferieland. Svein-Erik Ovesen kåserte over innhaldet i dette arbeidet.

Det er identifisert seks marknadssegment for norsk reiseliv med tilhøyrande vurderingar omkring marknadspotensiale (tal kundar):

- "I ett med natur og kultur" (ca 21 000 000)
- "Ro og oppladning i naturen" (ca 20 500 000)
- "Kulturelle underholdning" (ca 10 500 000)
- "Urban moro" (ca 8 500 000)
- "Aktive naturopplevelser" (ca 6 000 000)
- "Kulturell utforsking" (ca 5 500 000)

Er kvalitetsturisme noko for reiselivet i Noreg? Ved styreleiar i Norges Bygdeturisme, Tove Breien

Tove Breien framheva formidlinga, m.a. gjennom tilrettelegging og skilting som viktig. Det er ein svakhet i Norge at vi ikkje har "klassifisering" som for eksempel "kløver" eller "stjerner" når det gjelder overnattingsstader.

Levende bygder er viktig for økonomisk levedyktig turisme. Når ein bestemmer seg for å opne garden for turistar, bestemmer ein seg samtidig for å ta vare på garden og omgjevnadene

som ein kulturarv. Både bygningsmasse og jord vert halden i hevd. Ein unngår det forfallet ein ville hatt om ein tok seg jobb utafor garden og jorda blei liggjande brakk.

Heile innlegget i vedlegg 7.

Er kvalitetsturisme noko for reiselivet i Noreg? Ved generalsekretær i Den norske turistforening, Jan Thompson

DNT vil svare ja på dette spørsmålet dersom vi i kvalitetsturisme legger EUs forståinga av omgrepet:

- knytt opp mot berekraftig utvikling
- motsats til masseturisme
- omsyn til lokale tålegrenser
- prioritet til utvikling av vanskeligstilte regionar
- supplert med element frå Norges Turistråds merkevareprofil
- naturbasert
- høg miljøprofil

og held dette saman med det viktige føre-var-prinsippet frå norsk miljøvernpolitikk.

Jan Thompson framheva elles at turistnæringa bygger på utnytting av et kollektivt gode som ikkje må redusere grunnlaget for andre sin utnytting. Han ønska å signalisere at DNT vil vere med på å oppretthalde grunnlaget for levende bygdesamfunn og ønskjer å vere ein konstruktiv alliansepartner, og samtidig bli tatt på alvor når DNT advarer mot det DNT ser som øydeleggjande utviklingstrekk, som t.d. tendensen til ukontrollert motorisert ferdsel i utmark.

Heile innlegget i vedlegg 8.

Erfaringar frå verneprosessar i Sogn og Fjordane - fylkesmiljøvernsjef Nils Erling Yndesdal

Sogn og Fjordane er særlege i ein nasjonal samanheng samanlikna med andre fylke:

- få støttespelarar for vern
- på etterskot i det generelle lovverket
- mykje privat eige
- mykje særlegen og vakker natur
- 15% av Sogn og Fjordane er verna

Fylket har samstundes arbeidd mykje med prosessen i vernesaker og har utvikla ein forvaltning som arbeider med:

- forvaltningsplanar/skjøtselsplanar

- Stilk-midlar + midlar frå Direktoratet for naturforvaltning
- Midlar til forvaltning: Norge ligg langt etter nivået i andre land
- Rådgevande utval

På det som gjeld medverknad i verneprosessar har fylkesmannen opparbeidd seg ein spisskompetanse i nasjonal samanheng, og vår kompetanse vert m.a. nytta av Direktoratet for naturforvaltning i høve andre fylke.

Heile innlegget i vedlegg 3.

Vern og bruk – kvalitetsturisme – noko for Sogn og Fjordane? Ved Eivind Brendehaug

Forskar Eivind Brendehaug, Vestlandsforskning presenterte resultat frå ei undersøking som har kartlagt næringsmessig potensiale for kvalitetsturisme. I alt 26 reiselivsbedrifter er intervjuja.

Undersøkinga viser at den storslåtte, kontrastrike naturen med både fjord, fjell og bre omkransa av eit levande kulturlandskap med busetting er det største trekkplasteret for å få turistar hit. Reiselivsbedriftene ser eit stort næringspotensiale i aktivitetar og kunnskapsformidling basert på denne naturen og den lokale kulturen. Føresetnaden for å kunne utnytte dette potensialet er at fylket tek vare på dei unike naturkvalitetane som finst både i og utanfor verneområda. Eit ”frislepp” av motorisert ferdsel vil etter reiselivsverksemdene sitt syn undergrave desse kvalitetane, mens ei sterk styring av slik ferdsel kan minimalisere negative effektar.

Brendehaug viste elles til viktige føresetnader for å utnytte næringspotensialet:

- informasjon og dialog mellom vernestyresmaktene, lokal samfunna og næringslivet
- nasjonale og regionale styresmakter bør analysere og vurdere rammevilkår for busetting og næringsliv rundt verna område for å leggje til rette for busetting
- ein heilskapeleg politikk - integrering av verne-, primærnærings- og reiselivspolitikken

Heile innlegget i vedlegg 9.

Vern og bruk – kvalitetsturisme – noko for Sogn og Fjordane? Ved Roar W. Vangsnes, fylkesmannen i Sogn og Fjordane.

Prosjektleiar Roar W. Vangsnes, fylkesmannen i Sogn og Fjordane refererte frå Naturbruks prosjektet som no er i gang i fylket. Prosjektet handlar om, gjennom dialog, å fremje næringsutvikling og nyskaping innanfor dei rammene som naturvernlova set. Det gjeld:

- å finne faktorar for suksess eller hindring for næringsutvikling i dei utvalde område
- gjennomføre konkrete tiltak innan natur- og kulturbasert næringsutvikling,
- utnytte verneområda til marknadsføring av fylket som buplass, arbeidsplass og reisemål
- avklare og dempe konflikten mellom vern og lokal næringsutvikling

Heile innlegget i vedlegg 10.

Betre forvaltning av nasjonalparkane, ved Anne Rudsengen, Statens naturoppsyn

Rudsengen ga tilkjenne sine røynsler etter to år i stillinga som naturoppsyn med Jostedalsbreen nasjonalpark som hovudarbeidsområde. Ho ser at det er eit behov for å gjere meir med det ein kan kalle drift av nasjonalparken. I det ligg det mykje, men her har er det avgrensa det til det som er mest iaugefallande - det som gjeld fysisk informasjon i felt og tilrettelegging for turgåarar.

Det er eit behov for å utvikle rutinar for å samle, vedlikehalde og lagre informasjon om nasjonalparken fordelt på dei ulike innfallsportane - og å få til eit nærare - kanskje formalisert - samarbeid med alle aktuelle aktørar som er knytt til same område/innfallspørt til nasjonalparken Eg trur at mange vil vere tent med eit samarbeid for å hindre dobbeltarbeid, og for å få ei ansvarsfordeling av oppgåver og tiltak som mange nyt godt av.

Heile innlegget i vedlegg 11.

Innlegg til avsluttande diskusjon, ved ordstyrar Karl G. Høyér, Vestlandsforskning

Ut fra debatten så langt og det som ligger til grunn av skriftlig materiale for seminaret er det grunnlag å trekke frem tre forhold som karakteriseres som *felles forutsetninger* i den vidare diskusjonen omkring hva kvalitetsturisme skal innebære i en norsk sammenheng. Dette er forhold som det synes å være *bred enighet* omkring.

1) Forholdet mellom natur, kultur, bruk og vern.

"Kultur" inkluderer her "kulturlandskap" og "levende bygdesamfunn"; det gir ikke minst *landbrukspolitikken* en sentral plass i utviklingen av kvalitetsturisme.

2) Mange interesser, virkemiddeltyper og former for politikk.

Det å fremme kvalitetsturisme vil innebære et samspill mellom mange interesser, mange virkemiddeltyper og mange former for politikk: vernepolitikken, landbrukspolitikken, reiselivspolitikken, og regional- og næringspolitikken.

3) Lokal medvirkning

Det er avgjørende å legge opp til bred medvirkning både i bruk og vern, og i samspillet mellom disse.

På bakgrunn av revidert nasjonalbudsjett, kan debatten ta utgangspunkt i spørsmålene vist i tabellen under.

Tema: bruk og vern	<p>Et eget kulturlandskapstillegg og støtteordninger øremerket landbruket i bygdesamfunnene grensende til de store verneområdene?</p> <p>Bygdesamfunn grensende til de store verneområdene som spesielle tiltakszoner for offentlig virkemiddel- bruk til landbruk, reiseliv, og annen næringsvirksomhet?</p> <p>Kommunene rundt de store verne-områdene som "frikommuner" forsøk med samordnet bruk av offentlige</p>
--------------------	--

	<p>virkemidler til utvikling av næringsvirksomhet?</p> <p>Statlige midler til egne tiltaksfond i kommunene rundt de store verneområdene?</p> <p>Større statlige ressurser til lokale/regionale forvaltningsstillinger og informasjonstiltak i de store verneområdene?</p> <p>Utvide grensene for de store verneområdene til å omfatte nærliggende bygdesamfunn?</p> <p>Utvide grensene for de store verneområdene til å omfatte viktige ferdselsårer for reiselivet – fjellveiene?</p> <p>En offensiv politikk for skilting og informasjon om de store verneområdene? Skilting som del av norsk infrastrukturpolitikk under ansvar av "skiltingens mestere": Statens vegvesen?</p>
<p>Tema: motorisert ferdsel og tekniske inngrep</p>	<p>Erklæring og profilering av Sogn og Fjordane som "Stillhetens fylke"? "Explore the Fjords" and "The Mountain County of Silence"?</p> <p>Egen "fylkesvedtekt" om forbud mot all motorisert luftferdsel i tilknytning til reiselivet?</p> <p>Egen "fylkesvedtekt" om forbud mot større tekniske inngrep i og opp til de store verneområdene?</p> <p>Et eget fylkesprogram for utvikling av alternative, myke former for mobilitet i og i tilknytning til de store verneområdene?</p>

Debattinnlegg

Debatten *første dag* omhandla også direkte spørsmål til statsråden:

Erik Solheim, Norges Naturvernforbund, etterlyste større ressurstilgang til forvaltning av verneområda.

Børge Brende: Statens Naturoppsyn gjer eit godt og viktig arbeid. Ressursinnsats må sjåast i høve til besøkstal og behov her i landet. Ikkje alltid mogleg å samanlikne med andre land. Vi skulle gjerne ha gitt meir pengar til forvaltning, men renta og kronekursen skal ned. Vi bør sjå på korleis forvaltninga kan koplust opp til lokalsamfunna.

Ole Berge Dregni, hotelleigar, Turtagrø Hotell, gav statsråden ros for å oppheve forbodet mot kommersiell turisme i Jotunheimen nasjonalpark sjølv om han gjennom Turtagrø Hotell i praksis har vert tildel eit monopol på fjellføring på Store Skagastølstind. Han tok til orde for å utvide Nasjonalparken til også å omfatte Sognefjellet og Sognefjellsvegen.

Børge Brende: dette tar vi med oss. Vi har ein parallell problemstilling i høve til Dovre, Rondane og Sunndalsfjella. Vi ser også at det er trong for meir informasjon ved inngangen til nasjonalparkane.

Eivind Grov, direktør, Hotel Alexandra/Loen Fjordhotell, nytta høve til å kople spørsmålet om betre merking av nasjonalparkane til Europarc-konferansen i Stryn i slutten av august. Han så det som problematisk at Jostedalbreen nasjonalpark ikkje er betre merka og har betre informasjonsopplegg ute i marka når området vert vitja av nasjonalparkstyresmakter og forvaltning frå heile Europa.

Roar W Vangnes frå Fylkesmannen i Sogn og Fjordane peikte på at bygdene er den viktigaste alliansepartnaren i arbeidet med å fremje kvalitetsturisme, og at det å styrke formidling (engelsk "interpretasjon") innafor reiselivet er den viktigaste utfordringa.

Ottar Borch-Nielsen, Reiselivsutvikling AS i Stryn, etterlysar eit viktig tema i debatten omkring kvalitetsturisme: kvalitetsturisme må vere kunnskapsbasert. Turistane må lære noko når dei har vore på vitjing. Kvalitetsturisme føreset også levande bygder. Han understreka at det er trong for ein allianse mellom landbruket, reiselivet og vernestyresmaktene for å hindre attgroing av kulturlandskapet. Vidare etterlyste han system for kvalitetssikring av reiselivsverksemd. Borch-Nielsen peikte vidare på at rapporten om kvalitetsturisme lett blir akademisk, utfordringen er å gjere begrepet kvalitetsturisme om til levedyktig næringsverksemd i bygdene.

Arne Monrad Johnsen frå Sogn og Fjordane fylkeskommune viste til at fylkeskommunen gjennom sitt programarbeid for reiseliv har som mål å auke tal gjestedøgn og omsetjing per person. Om kvalitetsturisme som omgrep kan hjelpe til med å nå eit slik mål er omgrepet interessant sett frå fylkeskommunen si side. Å heve kvaliteten på reiselivsprodukta vil vere eit verkemiddel for å få turistane til å vere her lengre. For Vestlandet er Fjord-Norge sitt fokus under overskrifta "Explore the Fjords" ein sentral komponent i marknadsføringa.

Samtidig peikte Johnsen på at det å auke kvaliteten innafor reiselivet ikkje treng vere det same som å styrke arbeidet med kvalitetsturisme, slik innhaldet i omgrepet vart presentert gjennom innlegga på seminaret. Her i fylket har t.d. fylkeskommunen vert med å føre til at tal bubilplassar og kapasitet på gjestehamner vert auka. Dette har ført til auka "kontrollert" overnatting frå bubilar og småbåtar i fylket, men det har ikkje ført til redusert "villcamping".

Bjørn Skovly, dagleg leiar i Sognefjord.net/Veitastrond Bygdelag, kritiserte rapporten om kvalitetsturisme for ikkje å ta sterkare utgangspunkt i det å ha "levende bygder" som premis for i det heile tatt å ha nokon form for kvalitetsturisme. Han viste til at landbruksbygda Veitastrond er i ferd med å "dø ut", og at bygda derfor treng sterkare verkemiddel enn det t.d. Naturbruksprosjektet representerar. Eit slikt prosjekt kan vere med å auke lønnsmda i landbruket men har ikkje nok kraft i seg til å redde fråflytingstruga bygder. Med tilvising til presentasjonen av omgrepet "vulgærturisme" tok Skovly til ordet for at Veitastrond, med si satsing på helikopterbasert turisme, kunne bli staden for "vulgærturisme" i Sogn og Fjordane. Så kunne resten av fylket satse på "stillheit og ro". Han understreka at det som er bra for Balestrand eller andre bygder i fylket ikkje treng vere bra for Veitastrond.

Olav Grov, nærings sjef i Luster kommune, viste til korleis kraftutbyggjarane har vore flinke til å leggje igjen ressursar i bygdene som "plaster på såret" i form av kraftfond og liknande. Han peikte på at vernestyresmaktene har noko å lære her. Det treng ikkje være store summar, men noko bør lokalsamfunnet sitje igjen med etter at dei har fått bandlagt store areal til verneføremål. Dersom ein skal få støtte og forståing for vern lokalt må ein tenkje i slike banar.

Grov viste vidare til at det er viktig å fokusere på den heilårlege sysselsettingseffekten av reiselivssatsing. Det er vanskeleg å byggje opp lokalsamfunn aleine på reiselivsnæringa, fordi dette ofte inneber sesongprega arbeidsplassar. Vidare la Grov vekt på at økonomisk berekraft i sterkare grad må inn som kriterium for offentleg støtte til reiselivet. I forhold til forslaga til definisjon av kvalitetsturisme på norsk viste han til at vi gjerne kan ønskje oss "slow" aktivitetar, men det er ikkje trenden i dag.

Svein-Erik Ovesen, adm. dir. Norges Turistråd (NTR) understreka at Norges Turistråd trur helikopterturisme på Veitastrond ikkje er ein god idé. Ovesen viste til at NTR ikkje har avdekkja nokon form for etterspurnad etter denne typen prosjekt i utlandet. Ovesen etterlyste vidare offentleg leiarskap og ein meir synleg nasjonal reiselivspolitik.

Eivind Grov, direktør, Hotell Alexandra/Loen Fjordhotell viste til at reiselivet i Stryn drive med kvalitetsturisme. Hotell Alexandra har kvart år 100 000 gjester som er direkte retta inn mot opplevingar i Jostedalbreen nasjonalpark. Hotellet byggjer sin verksemd på nasjonalparken og opplever ingen konflikt ved det. Det einaste problemet er at det er vanskeleg for turistane å finne fram til naturopplevingane. Betre skilting og rydding og merking av stigar er dei sentrale stikkorda. Det skal eigentleg lite til for å kome eit langt steg vidare dersom vi gjer nokre enkle ting saman. Folk vil ikkje ha motorisert ferdsel, men turistane må likevel kunne kome nært innpå naturopplevingane.

Debatten på den *andre dagen* – der temaet var "kvalitetsturisme i Sogn og Fjordane" - omhandla særleg fire tema:

- Motorisert ferdsel i og i l
- Ein ny landbrukspolitik.
- Ein ny vernepolitik.
- Betre skilting av verneområde.

Motorisert ferdsel i og i tilknytning til verna område

På slutten av seminaret tok *Erik Saudan* opp spørsmålet om motorisert ferdsel, og viste til at medlemsverksemdene i RBL har store problem langs svenskegrensa. I Sverige er det ein langt

meir liberal haldning til motorferdsel i utmark. Dette saman med generelt sett lågare prisar gjer konkurransesituasjonen vanskeleg. Like fullt er det uproblematisk for RBL å seie nei til motorferdsel i eller i tilknytning til større verneområde, men vi vil seie ”tja” til motorferdsel i utmark andre stader i landet.

Jan Thompson lova full støtte om Sogn og Fjordane skulle utrope seg til ”stillhetens fylke”. Han lova å gjere dette kjend blant DNT sine medlemmer for å få fleire til å reisa til Sogn og Fjordane.

Eivind Grov var usikker på kva han skulle synast om dei nye nasjonale signala om ei meir restriktiv haldning til motorferdsel i utmark. Grov omtalte helikoptertrafikk som veldig uroande for turistane, samstundes som han viste til at turistskipa, og særleg spanske turistar, ofte var svært interesserte i å nytte helikopter. Han var likevel mindre opptatt av dette spørsmålet, og meir opptatt av å gjere noko med skiltinga av verneområda.

Ein ny landbrukspolitik

Elias Bolstad, nestleiar i Sogn og Fjordane Bondelag, peikte på den svært ugunstige utviklinga av rammevilkåra for norsk landbruk, som også synast å slå særleg hard ut for landbruket i Sogn og Fjordane. Dei små bruka er på veg ut, og med det mangfaldet både innafor næringa og det biologiske mangfaldet i naturen. Dei store bruka driv meir intensivt med mindre grad av utmarksbeite.

Eit eventuelt nytt WTO-regime med oppheving av så godt som alle tollsatsane for import av matvarer til Noreg vil gje dramatiske endringar for landbruket. Det er difor viktig for landbruket å søkje etter nye bein å stå på. I denne samanhengen er det viktig for landbruket å skape alliansar med reiselivet, t.d. DNT.

Bolstad viste til at Noregs Bondelag har gjort framlegg overfor Miljøverndepartementet om eit fond på 30 mill kr per år til miljøbasert næringsutvikling, men dette framlegget blei avvist. Han støtta forslaget frå ordstyrar om ein sonering av landbrukspolitikken i forhold til verneområde.

Marit O. Maurizen, direktør ved Hotel Mundal og Vestlandsforskning, utfordra Reisebedriftenes landsforening (RBL) og Den Norske Turistforening (DNT) til å gi sitt syn på om vi treng eit prøveprosjekt med regionalisering av den nasjonale landbrukspolitikken slik at Sogn og Fjordane kan prøve ut landbruksstøtte med mindre vekt på støtte til produksjon av varer og meir støtte til areal og opplevingar.

Eric Saudan, president, Reiselivsbedriftenes landsforening (RBL), støtte ein slik idé, og ville sjå positivt på ein konkret førespurnad på dette tema.

Jan Thompson viste til eit prosjekt DNT gjennomfører der dei skal nytte lokal mat i nokre av sine turisthytter. Thompson støtta elles framlegget om Sogn og Fjordane som forsøksfylke for ein ny landbrukspolitik med vekt på produksjon av reiselivsprodukt.

Elias Bolstad viste til at sjølv om Sogn og Fjordane Bondelag er positiv til ein regionalisering av landbrukspolitikken har dei ein jobb å gjere i forhold til sin moderorganisasjon.

Betre skilting av verneområde

Rigmor Solem, Statens naturoppsyn Jotunheimen, SNO, tok opp skilting som eit viktig problemområde. Problemet er todelt; dels at grensene for nasjonalparkane ofte er langt frå busetnad og vegar og at Statens Vegvesen er svært restriktive når det gjeld skilting langs

vegane. Der grensene er i dag – ute i fjellområda – bør vi framleis nytte såm og diskrete skilt. Utfordringa er å få til betre skilting i nærleiken av busetnad og vegar.

Ordstyrar, *Karl G Høy*, tok opp spørsmålet Roar W. Vangsnes lufta i avslutninga av sin presentasjon om vi treng ein naturbruksfilosofi. Høy vist til den kjente naturfilosofen Peter Wessel Zapfe som i si tid oppretta ”Foreningen hold kjeft”; for å understreke verdien av at nokre område ikkje bør vere skilta men få vere for dei få som sjølv finn fram.

Vidare understreka Høy at sjølv om Vegvesenet i mange tilfelle vert oppfatta som ei hindring når det gjeld skilting, er det Vegvesenet som bør ha ansvar for skiltinga. Det er dei som "kan" skilting.

Roar W. Vangsnes frå Fylkesmannen i Sogn og Fjordane viste til den nasjonale turistvegsatsinga på opp mot 400 mill kr over 10 år, og peikte på at her bør det vere mogeleg å få til eit samarbeid om betre skilting av tilgrensande verneområde.

Eivind Grov, direktør, Hotel Alexandra/Loen Fjordhotell, var opptatt av at turistane skal kome ut og finne fram sjølve. Grov viste til at spørsmålet om betre skilting hadde ein diskutert lokalt i lang tid, og at tida no var moden for å gjere noko konkret. Grov viste vidare til at ein ikkje må la seg stanse av Statens Vegvesen, men heller setje opp skilt eit stykke vekk frå vegen – der sjølve turen startar. Grov utfordra vernestyresmaktene til å prøve ut ei stor satsing på skilting i forkant av Europarc konferansen i Stryn denne hausten.

Ein ny vernepolitikk

Jofred Takle frå miljøvernavingdelinga hjå Fylkesmannen i Sogn og Fjordane uttalte at det var godt å få dokumentert den aukande graden av medviten haldning frå reiselivsverksemdene i høve verdien av å verne om naturkvalitetar. Fylkesmannen har den seinare tida registrert ei klar auka positiv haldning til vern. Takle innrømma samstundes at det har vore ei for restriktiv haldning frå vernestyresmakter og miljøorganisasjonane til kva tiltak ein kan akseptere i eller i tilknytning til verneområde. Soneinndeling og differensiering av verneområde er viktige forvaltningsstrategiar vidare meinte Takle.

Ordstyrar, *Karl G Høy*, peikte på dei same viktige endringane som Takle omtalte. Høy meinte desse endringane mellom anna skuldast at verneforvaltninga har tatt medverknad på alvor. Planleggingsforskning tilseiar at det er naturleg å vente at auka medverknad fører til auka oppslutninga om vern.

Ole Berge Dræg, hotelleigar, Turtagrø Hotell, understreka det positive i at det ikkje synast å vere nokon form for konflikt rundt merkevarestrategien til Noregs Turistråd. ”Alle” synast å slutte opp om denne strategien. Dræg lanserte eit konkret framlegg om utviding av Jotunheimen nasjonalpark til også å inkludere Sognefjellsvegen. Dræg utfordra fylkesmannen og Statens naturoppsyn til å føre framlegget vidare overfor Miljøverndepartementet.

Eivind Grov, tok til orde for å sjå Sognefjellet og Strynefjellet i samanheng. Dersom det vert tatt omsyn til den nærings- og reisleivsaktiviteten som i dag er etablert på Strynefjellet er det ein aktuelle problemstilling å tenkje utviding også der.

Roar W. Vangsnes peikte på trongen for auka offentleg ressursbruk til forvaltning av verneområde. Vangsnes viste til den positive utviklinga som alt er med ein sakte oppbygging av Statens naturoppsyn (SNO). Vangsnes lanserte idéen med å tilsette lokale naturforvaltarar kopla til SNO med tilhald i bygder som grenser opp mot nasjonalparkar. Vangsnes viste til egne erfaringar med vitjing i Mt Cook national park i New Zealand, der dei har 35 tilsette om

sommaren sjølv om besøkstalet er såpass lavt som 300 000 personar. Vangsnes viste vidare til Stølsheimen/Arnafjord der ein har starte i det små på ein slik modell, med 20 prosent engasjement for ein fastbuande til å gjennomføre ulike skjøtsels- og tilretteleggingstiltak.

Jan Thompson, generalsekretær, Den Norske Turistforening (DNT), stilte spørsmålet om kor grensa til ein nasjonalpark bør gå. Han viste til to modellar for korleis inkludere auka grad av næringsverksemd i tilknytning til nasjonalparkar: "Randsonemodellen", der næringsverksemd vert lagt i ei sone rundt det "eigentleg" verna området; og "utvidingsmodellen" der føremålet med nasjonalparken blir justert til også å ta med seg visse formar for næringsverksemd. Thompson var klar tilhengjar av den første modellen, som han også omtalte som den "norske" modellen.

Eric Saudan, kommenterte dette med at vi bør vere open for å inkludere randsonene i verneområdet sjølv om det ikkje er den norske tradisjonen. Ein viktig føresetnad er at dei ulike aktørane vert inkludert i planleggingsarbeidet.

Arne Monrad Johnsen, Sogn og Fjordane fylkeskommune, viste til at fylkesplanen er eit sentralt instrument for dei tiltake som er drøfta her. I fylkesplanen er det både eit apparat og midlar til gjennomføring.

Rigmor Solem viste til at dei alltid har hatt som motto at alle skal tene på vern i vid forstand, og at alle aktørar må inkluderast samstundes som aktørane må tenke fellesskap i standen for berre sin eigen verksemd. Utsagnet frå Solem var formulert som ein sluttappell for heile seminaret, og fungerte godt i så måte.

Konklusjonar

Eit viktig utfall av seminaret er at det blei avklart at det er stor grad av *felles* oppfatningar mellom dei sentrale aktørane i reiselivet omkring den grunnleggjande forståinga av omgrepet ”kvalitet”.

Naturbasert turisme som nasjonal hovudstrategi

Seminaret tok opp sentrale problemstillingar som kan knytast til to stikkord: ”Korleis” og ”kven”. *Korleis* skal vi drive med kvalitetsturisme, og *kven* skal delta i arbeidet med å fremje kvalitetsturisme?

Gjennom arbeidet til Noregs turistråd med ”merkevaren Noreg” har ein kome langt i å etablere ei brei oppslutning om naturbasert turisme som hovudstrategi, og fokus på dei tre marknadssegmenta ”I eitt med natur og kultur”; ”Ro og opplading i naturen” og ”Aktive naturopplevingar”. Det er likevel framleis ulike oppfatningar om kva type naturinngrep som skal akseptast innafor ein slik strategi. Kva er tolegrensa for reiselivsnæringa sjølv før produktet mister sin kvalitet og kva kan lokale innbyggjarar tole før området mister sin kvalitet som leveområde? Eit synspunkt i denne samanhengen var at det som er bra for Balestrand eller andre bygder ikkje treng vere det beste for Veitastrand. Ein må kunne ha to tankar i hovudet samtidig, dvs. ulike strategiar for ulike bygdelag. Vidare vart det peika på moglege konflikhtar mellom ulike næringar.

Det viktige samarbeidet mellom ”store” og ”små” aktørar i reiselivet

Det neste stikkordet – ”kven” – gjeld kven som først og fremst skal drive med kvalitetsturisme. Er det dei mange små bygdeturistverksemdene eller dei få store hotella og andre større aktørar som er viktige her? Eller; er det samarbeid mellom desse som er poenget? Og i tilfelle, korleis få til eit slikt samarbeid?

Viktige tema i den vidare debatten

Under den delen av seminaret som gjaldt spørsmålet om kvalitetsturisme i vårt eige fylke, var det fire synspunkt som skilte seg ut:

- Ønske om betre skilting av verneområde.
- Ønsket om ein regionalisert landbrukspolitik , der randsona til verneområdet får spesiell status
- Ønsket om ein ny vernepolitikk.
- Skepsis til motorisert ferdsel i og i tilknytning til verna område.

Trong for betre skilting

Spørsmålet om betre *skilting* er i og for seg ukontroversielt, men det vart peikt på behovet for ein gjennomtenkt og heilskapleg profil på skiltinga. Vidare blei problemstillinga om samanhengen mellom skilting og grenser for nasjonalparken reist. I mange tilfelle er nasjonalparkgrensa lagt langt får næraste veg eller busetnad. Då vert det ofte problem å setje om store skilt som informerer om nasjonalparken fordi desse enten må plasserast ut i naturen, der grensa faktisk er; eller ved vegar eller tettstader langt frå den faktiske nasjonalparkgrensa, noko samferdslestyresmaktene ofte er skeptisk til. Det vart peikt på at

samferdslestyresmaktene bør takast med i planlegging og gjennomføring, sjølv om røynslene iser at dei er vanskeleg å ha å gjere med når ein ønskte meir og betre skilting.

Tilpassing av landbrukspolitikken

Spørsmålet om ein ny landbruks- og vernepolitikk var interessante i den forstand at desse ønska kan samanfattast i følgjande spissformulering: Problemet er fråværet av ein landbrukspolitik, ikkje tilstedeværet av ein vernepolitikk. Fråflytting og attgroing av kulturlandskapet på grunn av ein veik landbrukspolitik kan vere eit større trugsmål for reiselivsnæringa enn ein streng vernepolitikk.

Tilpassing av vernepolitikken

Alle ønskte seg ein meir aktiv landbrukspolitik. Likevel, det kom også fram klare synspunkt om endringar også i vernepolitikken. Representantane for vernestyresmaktene peikte sjølv på at det har vore gjort feil opp gjennom åra, og at dei har vore for restriktive til kva tiltak som kan tillatast i og i tilknytning til verneområde. Auka grad av medverknad i vernearbeidet og den etterfølgjande forvaltninga og auka ressursar til forvaltninga er to viktige forhold som bør endrast. Meir radikale tiltak vart også fremja. Eitt gjekk på å opne for å inkludere vegar og lokalsamfunn i verneområda. Eit anna gjekk på at vernestyresmaktene må ta lærdom av vasskraftutbyggjarane. Dei har tradisjon for å gje lokalsamfunna ”plaster på såret” i form av lokale fond som gjerne vert nytta til næringsføremål. Tilsvarande burde gjennomførast ved vern av større område.

Motorisert ferdsel

Dei to største nasjonale reiselivsorganisasjonane som deltok på seminaret (RBL og NTR) uttrykte klar skepsis til motorisert ferdsel i fjell og utmark i tilknytning til verneområde på Vestlandet. Lokale reiselivsaktørar var meir delte i sine synspunkt; nokon ønska opning for meir bruk av t.d helikopter, medan andre var skeptiske nettopp til helikopterturisme på grunn av ulempe med høgt støynivå.

Sogn og Fjordane som prøvefylke

Spørsmålet om auka bruk av verneområde i reiselivssamanheng er ein nasjonal debatt. Men det er òg ein viktig debatt i Sogn og Fjordane. På seminaret blei det tatt til orde for at Sogn og Fjordane, eventuelt i samarbeid med andre fylke, lanserar seg som prøvefylke for ei utvikling av ein ny politikk på dette området. Viktige stikkord her er å samordne tiltak og tilskotsordningar innafor landbruk, miljøvern og regionalpolitikk. Målgruppe for ei slik forsøksordning må vere kommunar og næringsliv i kommunar som er omfatta av store verneområde.

Store verneområde er ein positiv ressurs for fjellsamfunna rundt og har eit utviklingspotensiale som er for lite utnytta. "Bruk og vern" - problematikken fortener meir enn spreidde utviklingsprosjekt. Tema fortener eit utviklingsprogram med tung statleg medfinansiering og tverretatleg engasjement. Samspelet mellom juridiske og økonomiske verkemiddel kan forbedrast.

Vedlegg

1: Deltakarar på seminaret

Namn	Organisasjon	Dag 1	Dag 2
Elias Bolstad	nestleiar, Noregs Bondelag Sogn og Fjordane, begge dagar	X	X
Ottar Borch-Nielsen	Dagleg leiar Reiselivsutvikling AS, begge dagar	X	X
Tove Breien	styreleiar Norsk Bygdeturisme, begge dagar	X	X
Børge Brende	statsråd, Miljøverndepartementet	X	
Eivind Brendehaug	Forskar, Vestlandsforskning, begge dagar	X	X
Ole Berge Drægri	hotelleigar, Turtagrø Hotel, begge dagar	X	X
Oddvar Flæte	fylkesmann, Fylkesmannen i Sogn og Fjordane	X	
Olav Grov	Næringsjef, Luster kommune	X	X
Eivind Grov	direktør, Hotel Alexandra/Loen Fjordhotell, begge dagar	X	X
Elisabet Haveraaen	rådgevar, kulturminneforvaltninga, Miljøverndepartementet	X	
Eli Heiberg	førsteamanuensis, Høgskulen i Sogn og Fjordane, naturfag/reiseliv	X	
Oddmund Hoel	Jostedal Bygdelaag	X	
Aud Walaker Hutcinsson	leiar Norsk Bygdeturisme på Vestlandet, begge dagar	X	X
Endre Høgalmen	ass. fylkesdirektør, Sogn og Fjordane fylkeskommune	X	
Karl Georg Høyer	forskingisleiar, Vestlandsforskning, begge dagar	X	X
Arne Monrad Johnsen	spesialkonsulent, Sogn og Fjordane fylkeskommune, begge dagar	X	X
Marit Vøien Nes	Etablerar, Veitastrond bygdelaag, begge dagar	X	X
Marit Orheim Mauritzen	direktør, Hotel Mundal/Vestlandsforskning, begge dagar	X	X
Svein-Erik Ovesen	adm. dir. Norges Turistråd	X	
Nils Paulsen	direktør, Norsk Bremuseum	X	
Geir Paulsen	førstekonsulent, naturforvaltningsavdelinga, MD	X	
Christian Rekkedal	Fylkesjordsjef, Fylkesmannen i Sogn og Fjordane	X	
Anne Rudsengen	Statens naturoppsyn Jostedalsbreen, begge dagar	X	X
Harald Ruberg	avd.dir. naturforvaltningsavdelinga, Miljøverndepartementet	X	
Nils R Sandal	fylkesordførar i Sogn og Fjordane	X	
Eric Saudan	President, Reiselivsbedriftenes landsforening, begge dagar	X	X
Jarle Skartun	ordførar, Sogndal kommune	X	
Jens Chr. Skrede	Sogn og Fjordane Reiselivsråd/Reisemål Stryn og Nordfjord	X	
Bjørn Skovly	Dagleg leiar i Sognefjord.net/Veitastrond Bygdelaag	X	

Rigmor Solem	Statens naturoppsyn Jotunheimen	X	X
Erik Solheim	Leiar, Norges Naturvernforbund	X	
Jofred Takle	seksjonsleiar, FMSF , begge dagar	X	X
Jan Thompson	generalsekretær, Den Norske Turistforening, begge dagar	X	X
Kai-Erik Tørdal	direktør Statens naturoppsyn	X	
Nils Erling Yndesdal	miljøvernsjef, Fylkesmannen i Sogn og Fjordane	X	
Roar Werner Vangsnes	leiar, naturbruksprosjektet, Fylkesmannen i S. og Fj., begge dagar	X	X
Odd Inge Vistad	Forskar, Norsk institutt for naturforskning	X	
Karin Westrheim	senior rådgjevar, presse- og informasjon, Miljøverndepartementet	X	
Carlo Aall	gruppeleiar, Vestlandsforskning, begge dagar	X	X
Arve Aarhus	skogeigarlaget i Sogn og Fjordane	X	

Foredraga

2. Velkommen ved fylkesordfører Nils R. Sandal

Gode vener av kvalitetsturisme. Det er ei stor glede å ynskje Dykk velkomne til eit fylke med både kvalitet og turisme i rikt mon.

Vi har mykje turisme. Og dei reisande sitt krav om kvalitet må vi oppfylle for å kunne konkurrere. Kultur- og naturbasert reiseliv er storsatsing i Sogn og Fjordane. Naturen har gjeve oss eit eineståande utgangspunkt. Meir enn 100 års aktiv innsats i reiselivet har gjeve oss ein sterk posisjon og tru på oss sjølve.

I perioden 1998 til i dag auka talet på gjestedøyer med 25 000 pr. år i fylket. Største delen av auken finn vi innan camping, hytteutleige og båtturisme - grupper av reisande som nyttar naturen vår. Vi ser at ungdommen kjem som ei sterkare brukargruppe. Dei vel oftare naturen som leikeplass i søken etter spenning.

I Norge bur det 14 personar pr. kvadratkilometer. I EU - landa bur dei 10 gonger så tett!

Det er klart at Norge har mykje å tilby. Det er ein fordel å bu grisgrendt når vi skal tilby kvalitetsturisme. Og vi snakkar om ei framtidsnæring som korkje kan flaggast ut av landet eller flyttast til storbyane!

Vi har mykje å være stolte av. Men eg ser og store utfordringar - ikkje minst på det politiske planet. Det kan være stor semje om prinsippa og likevel sterk strid om einskildsakene. Konfliktsakene om kraftutbygging er døme på det.

Desse to dagane skal vi freiste å gje innhald til omgrepet "kvalitetsturisme". Sentrale stikkord er bruk og vern, bærekraftig bruk av ressursane, aktiv bruk av nasjonalparkar i profileringa av Norge, næringsverksemd i verneområda og mangfald i naturen.

Det handlar om å kunne tilby unike opplevingar til moderne, interesserte og krevjande norske og internasjonale turistar.

Eg er glad for at så mange aktørar frå ulike miljø innan forvaltning, utdanning og forskning og organisasjonslivet - alle med sentral rolle i den faglege debatten - har funne vegen til seminaret. Eg vonar dette kan medverke til å styrke grunnlaget for handsaminga på det politiske planet.

Eg har merka meg at Regjeringa har teke opp temaet til brei handsaming i Revidert Nasjonalbudsjett - som eit tilbakespel til Stortinget etter budsjetthandsaminga i fjor haust. Eg vonar Stortinget tek seg tid til å kommentera innspelet frå Regjeringa - sjølv om eg reknar med at det i Revidert vert andre saker som kjem sterkare i media sitt fokus.

Eg ser fram til statsråden sitt innlegg seinare i dag. Eg vonar han vil gje oss signal om den konkrete oppfølginga etter handsaminga i Stortinget.

Samstundes er eg glad for at eg er oppmoda om å opna seminaret. Ein brei debatt om seminaret sine tema trengst - både regionalt og lokalt.

Vi har lenge meint at fylkeskommunen burde hatt ei sterkare rolle i miljøpolitikken, slik opplegget var før Bondevik II. Men eg legg ikkje opp til omkamp her og no. Vi får heller sjå kva framtida bringar.

Fylkeskommunane vil i alle høve spele ei aktiv rolle som regionalpolitisk aktør i spørsmål som grip over mange sektorar. Og eg kan love at vi i Sogn og Fjordane vil være konstruktive medspelarar i arbeidet for å gje omgrepet kvalitetsturisme eit konkret innhald. Også lokalsamfunna må vere aktivt med.

Eg vonar at seminaret vert starten på ein prosess der vi for alvor skal tenkja nytt.

Det vil være nyttig å få interessekonfliktane på bordet. Eg har lita tru på at det er ein god strategi å tildekke reell usemje med fine ord.

Alle har sin legitime ståstad og sine interesser å ta vare på: næringsutøvarar, grunneigarar, bygdeutval og kommunar, friluftsansjasjonar, kraftselskap og miljøvernbyråkratar for å nemna nokre. Eg er glad for at vi har gode kunnskapsmiljø som kan gje faglege innspel. Ikkje minst er vi godt skodde her i fylket. Når eg inviterer til nytenking så er det også ei oppmoding om ikkje å gå i skyttargrava og stille seg i gamle posisjonar.

Eg skal være varsam med å dra konklusjonar før debatten har starta. Eg trur likevel at vi må bygge på gamle og hevdvunne prinsipp når vi skal gje omgrepet kvalitetsturisme innhald.

Til dømes må vi - for å lukkast - legge til grunn det forvaltaransvaret som lokalbefolkninga og grunneigarar føler for sitt eige område. Det faktum at jorda, utmarka og fjellområda har vore brukt med vett og forstand i mange hundre år, er nettopp årsaka til at vi i dag kan finna dei verneverdige.

Vi skal ikkje gi oss før vi finn fram til ein balanse mellom bruk og vern som vinn forståing frå dei det gjeld. Eg vil åtvare mot den framandgjering vi av og til opplever i slike saker. Sjølv sagt vert det lett frontar i avgjerdsfasen i vanskelege saker. Men det er ikkje akseptabelt med djupe, langvarige sår i lokalsamfunnet.

I tillegg til forvaltaransvaret vil eg peike på Allemannsretten. Den er grunnleggjande for kvalitetsturismen. Retten er urgammal i Norge - eldre enn Gulatingslova seier ekspertisen. Allemannsretten er grunnlaget for bygdefolk si utnytting av ressursane, for jakt og fiske, for turgåing og bærplukking med meir. Hardangervidda Nasjonalpark er truleg det beste dømet i moderne tid på dei mange avvegingane som måtte takast for å kome allemanns- og allmenningsrettane i møte.

"Bruk og vern" er betre enn "bruk og kast" - slik trenden har vore i nokre tiår. Omgrepet "bærekraft" har vorte grunnleggjande dei siste 10 - 15 åra. Dette vil påverke utforminga av politikken framover. Korleis det vil slå ut på forbrukarsamfunnet vil avhenge av dei haldningane vi skapar.

Omgrepet kvalitetsturisme må også omfatte dei immaterielle verdiane vi har arva gjennom generasjonar: segner og soger, forteljar - og viseskatten. Skatten som ligg i det levande folkeminne må etter mi meining gå rett inn i det vi ønskjer å formidla til dei som vitjar oss. Eg tenkjer ikkje på plastutgåva av hulder og troll, men på kva folk med røynsle i bygdene våre kan formidla av stort og smått. I dag er det stort sett skuleungdom på sommarjobb som er i nærkontakt med turistane. Vel og bra, men ikkje godt nok.

Fjellpolitikken er viktig i vår reiselivsstrategi. Fylkeskommune ønskjer å setje fjellregionpolitikk på dagsorden. Vi har knytt arbeidet i fylket til utviklingsprogrammet vårt for landbruk og bygdeutvikling. Naturbruksprosjektet i regi av Fylkesmannen i Sogn og Fjordane er allereie i gang. Vi arbeider både saman med nabofylke og internasjonalt.

Først det internasjonale: Sogn og Fjordane Fylkeskommune melde seg nyleg inn i den europeiske organisasjonen EuroMontana. Organisasjonen arbeider både med fjellregionpolitikk i Europa og med utviklingsarbeid til beste for Europeiske fjellsamfunn.

Eit av initiativa er prosjektet "Euromountains.net" med Sogn og Fjordane, Oppland Telemark og Buskerud som norske partnerar. Prosjektet vektlegg erfaringsutveksling og eit av tre prioriterte tema. Status for prosjektet er at søknad er sendt det europeiske Interreg IIC programmet og vert handsama no.

Nasjonalt har dei 4 nemnde fylka pluss Hedmark vedteke - saman med nasjonale styresmakter - å utvikle eit tiltaksretta utviklingssamarbeid på tema som er knytte opp mot Euromountains.net initiativet. Det internasjonale prosjektet avgrensar seg til erfaringsutveksling. Vi ønskjer å sjølvstendig å bruke erfaringane i fylka vårt.

Målet for dette norske samarbeidet er næringsutvikling. Eit av tre tema i det norske samarbeidet er knytt opp mot ei berekraftig utnytting av dei unike nasjonalparkane våre. I samarbeid ønskjer vi å utvikle "bruk og vern". Samarbeidet skal gå over fylkesgrensene og over etats- og faggrensene. Dermed kjem også lokalsamfunnsutvikling i bygdene rundt nasjonalparkane i fokus.

Her reknar vi med at det kan vere mykje å lære nedover i Europa, der nasjonalparkar faktisk inkluderer bygdesamfunn.

Etter vår vurdering er tida no mogen for å sjå dei unike verna områda våre som moglegheiter. Vi ønskjer å ta vekk fokuset på dei hindringane vernet skaper.

Fylkesordføraren i Buskerud har teke initiativ til eit fjellpolitisk forum mellom dei deltakande fylka.

Det norske prosjektinitiativet er i ein forprosjektfase og vi vil freiste å realisert uavhengig av om det internasjonale prosjektet vert finansiert. Sogn og Fjordane koordinerer samarbeidet mellom dei 5 fylka.

Vi ønskjer å presentere eit budskap alt no:

Store verneområde som POSITIV ressurs for fjellsamfunna rundt seg, har eit utviklingspotensiale som er for lite utnytta. "Bruk og vern" - problematikken fortener meir enn spreidde utviklingsprosjekt. Tema fortener eit utviklingsprogram med tung statleg medfinansiering og tverretatleg engasjement. Samspelet mellom juridiske og økonomiske verkemiddel kan forbedrast. Fylkeskommune - saman med dei nemnde fylka - vil medverke til å fremje eit slikt initiativ, saman med dei statlege partnerane våre.

Dei to andre tema - om småsamfunnsutvikling og produkt frå fjellregionar - går eg av tidsomsyn ikkje nærare inn på. Fjellregioninitiativet har motteke 250.000 kr frå Kommunaldepartementet. Utanriksdepartementet viser positiv merksemd.

Til slutt: Eg vil stø bærekraftig næringsverksemd i nasjonalparkane våre. Eit døme på dette her i Fjærland er at grunneigarane har løyve til å ta ut is frå Suphellebreen til bruk mellom anna på Bremuseet. Museet er i seg sjølv eit eineståande døme på naturtolking.

Dessutan - isen frå Suphellebreen vart eksportert til Lillehammer-O.L der den vart nytta til sigerspall. Det er der eg meiner den norske kvalitetsturismen høyrer heime: Som ein sigerspall på ein arena der Norge skal henta ei mengd medaljar!

Velkomne til eit arbeidsseminar som vi ser fram til med stor spaning!

3. Erfaringar frå verneprosessar i Sogn og Fjordane, ved fylkesmiljøvernsjef Nils Erling Yndesdal

<p>Vern av natur – Sogn og Fjordane er særlege:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Få støttespelarar • På etterskot i det generelle lovverket • Mykje privat eige • Mykje særlege og vakker natur 	<p>Døme : Motorferdsellova (eiga nasjonal forskrift):</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kommunen har ikkje høve til å gje løyve til helikopterlanding på fjelltoppar, brear m.v. for "fornøyelsens skyld". Dette gjeld i utmark generelt – ikkje berre i verneområde. 															
<p>Fylkesmannen sine hovudroller:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dokumentasjon av naturkvalitetar • Førrebuing av vernesaker på lokalt/regionalt nivå • Forvaltning av oppretta verneområde 	<p>Verna areal (landareal) i Sogn og Fjordane</p> <p>Areal i Sogn og Fjordane: 18 634 km² = 100 %</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th>Kategori</th> <th>Prosent</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Verna areal</td> <td>14,8 %</td> </tr> <tr> <td>Ikke verna areal</td> <td>85,2 %</td> </tr> </tbody> </table>	Kategori	Prosent	Verna areal	14,8 %	Ikke verna areal	85,2 %									
Kategori	Prosent															
Verna areal	14,8 %															
Ikke verna areal	85,2 %															
<p>Fordeling av dei verna områda i Sogn og Fjordane</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th>Kategori</th> <th>Areaal (da)</th> <th>Prosent</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Nasjonalparker</td> <td>1 548 000</td> <td>56,0 %</td> </tr> <tr> <td>Landskapsvernområde</td> <td>1 117 535</td> <td>40,4 %</td> </tr> <tr> <td>Naturservat</td> <td>98 864</td> <td>3,6 %</td> </tr> <tr> <td>Fuglefredningsområde</td> <td>4 178</td> <td>0,2 %</td> </tr> </tbody> </table>	Kategori	Areaal (da)	Prosent	Nasjonalparker	1 548 000	56,0 %	Landskapsvernområde	1 117 535	40,4 %	Naturservat	98 864	3,6 %	Fuglefredningsområde	4 178	0,2 %	<p>Mykje vern av bre og høgfjell:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Jostedalsbreen nasjonalpark utgjør 7 % av arealet i fylket – over halvdel av dette er isbrear! • Berre 2 % under 800 m o.h. er verna • Dårlig dekning av låglandsområde
Kategori	Areaal (da)	Prosent														
Nasjonalparker	1 548 000	56,0 %														
Landskapsvernområde	1 117 535	40,4 %														
Naturservat	98 864	3,6 %														
Fuglefredningsområde	4 178	0,2 %														
<p>Vern etter Naturvernlova i Sogn og Fjordane</p> <p>Legende:</p> <ul style="list-style-type: none"> Naturvernlova Nasjonalpark Landskapsvernområde Fuglefredningsområde Prenting (verneområde) Prenting (verneområde) <p>Fylkesmannen i Sogn og Fjordane Miljøvernsjef</p>	<p>Nyare verneplanprosessar:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Jostedalsbreen (-1991) • Nærøyfjorden (-2002) • Naustdal-Gjengedal (1999-?) • Verneplan for myr (1999-?) • Ålfotbreen (2001-?) • Utviding Stølsheimen (2003-?) • Bleia m.v. (2003-?) 															

<p>Referansegruppe for verneplanarbeid:</p> <ul style="list-style-type: none"> • S.Fj. Bondelag • S.Fj. Bonde- og Småbrukarlag • S.Fj. Skogeigarlag • Naturvernforbundet i S.Fj. • KS S.Fj. • S.Fj. Fylkeskommune 	<p>Forvaltning</p> <ul style="list-style-type: none"> • Forvaltningsplanar/skjøtselsplanar • STILK-midlar + midlar frå DN • Midlar til forvaltning: Noreg ligg langt etter nivået i andre land! • Rådgjevande utval • Verneområde som kvalitetsstempel – "naturbruksprosjektet"
<p>Nigardsbreen naturreservat:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Oppretta i 1985 • Breføring • Båttransport • Veg/parkering • Nært samarbeid med lokale aktørar 	<p>Jostedalsbreen nasjonalpark</p> <ul style="list-style-type: none"> • Oppretta i 1991 • Utviding i 1998 • 3 nasjonalpark-senter • Stryn som nasjonalpark-kommune?
<p>Nærøyfjorden landskapsvernområde:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vedtak 08.11.2002 • Offisiell opning i morgon • Nominert til UNESCO's verdsarvliste • Turismagnet 	<p>Stølsheimen landskapsvernområde:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Framlegg om utviding i Finna fjorden • Initiativ frå grunneigarar som driv gardsdrift og turisme
<p>Stølsheimen landskapsvernområde – utviding i Finna fjorden</p> 	<p>Jotunheimen nasjonalpark/ Utladalen landskapsvernområde</p> <ul style="list-style-type: none"> • Oppretta 1980 • Har hatt eit generelt forbod mot kommersiell turisme • DNT' hytteneit kontra grunneigarar sin bruk • Kulturlandskapsskjøtsel og restaurering av bygningar • Årdal som nasjonalparkkommune

4. Internasjonale erfaringar med turistmessig utnytting av nasjonalparker, ved forskar Odd Inge Vistad, Norsk Institutt for naturforskning (NINA)

<p>Historisk bakgrunn</p> <ul style="list-style-type: none"> - Nasjonalpark vern: Oppstart i USA (1860-70) - Stor variasjon i motiv og verneformål (internasjonalt) - IUCN – 6 vernekategoriar etter økologiske kriteria, der NP er kat. 2, den nest strengaste, men: <ul style="list-style-type: none"> o "I dag er den gamle måten å forvalte nasjonalparker på, ved å "bygge gjerde," rett og slett ikkje eit alternativ lenger. Moderns forvaltarar av verneområde arbeider i lag med mange partar for å nå vernemål og gje bidrag til ei berekraftig utvikling" (IUCN, News Bulletin, april 2003). 	<ul style="list-style-type: none"> - Meir enn 10 % av landarealet i verda er verna - I Europa: Meir enn 12 % - Estimert: 55 % av alle turistar (visitors) reiser for å besøke eit verna område (iucn) - Bakgrunn for presentasjonen: <ul style="list-style-type: none"> - Ei internasjonal vurdering av turisme og NP må sjåast i samanheng med kva slag NP-forståing og forvaltningssystem dei ulike land har!
<p>Utval av land som viser breidda:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Finland • Litauen • Sveits • USA • Tanzania <p>Gjennomgangen ser på NP-systemet, former for bruk og turisme, og samspelet med forvaltninga</p>	<p>Finland – NP-systemet</p> <ul style="list-style-type: none"> • 38 NP (frå 1938) • Sikre mangfald i finsk natur (+ historie, kulturlandskap og estetikk) • Seinare (revidert naturvernlov): miljøopplæring og rekreasjon • 95 % statleg finansiering • Gratis tilgang, gratis info-senter
<p>Finland – NP-turisme</p> <p>Tilrettelegging:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Leirplassar, merkte stigar, info-senter <p>Aktivitetar:</p> <ul style="list-style-type: none"> • I sør: fottur, ski, kano, leirslaging i spesielle område, bærplukking, fiske med stong. Sykling og ridning er lov på spesielle vegar og spesielle ruter • I nord: Større fridom for lokale brukarar; lov med jakt og motorferdsel for reindrift <p>Lisens- og kontraktskrav (ISO 14001) Forvaltninga driv ikkje kommersiell aktivitet</p>	<p>Finland – forvaltningsgrep</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sonering • Overvaking / standardiserte registreringar og spørjeundersøkingar (22 stk over 5 år). <ul style="list-style-type: none"> • Viktige innspel til forvaltninga • Utfordringar: <ul style="list-style-type: none"> • Effektiviteten i forvaltninga • Konfliktane i nord
<p>Litauen – NP-systemet</p> <ul style="list-style-type: none"> - Verne natur- og kulturlandskap av nasjonal tyding (dekke etno-kulturelle regionar) - 5 NP (den første i 1974, resten i 1991) - Statleg forvaltning, <ul style="list-style-type: none"> - tendens: medverkande forvaltning - Statsfinansiering, om lag 60 % - Inngangspengar, om lag 25 % 	<p>Litauen – NP turisme</p> <p>Ein NP har landsbyar og levande samfunn innafor vernegrensen, infrastruktur på plass</p> <ul style="list-style-type: none"> • Aktivitetar må vere i tråd med forvaltningspl. • Laga retningslinjer for turoperatørar • Forvaltninga driv sjølv reiseliv • Viktig vekst- og utviklingsindustri

<p>Litauen – NP forvaltningsgrep</p> <ul style="list-style-type: none"> • Forvaltningsplanen, med bruks- og vernesonar • Differensierte prisar • Lisensar på jakt og fiske • Jamleg overvaking / evaluering <ul style="list-style-type: none"> • Effektar av bruk / rekreasjon • Statlege økologiske overvaksingsprogram 	<p>Sveits – NP systemet</p> <ul style="list-style-type: none"> • Berre ein NP (1914). Den første i Mel-Europa • Primært naturvern + forskning, informasjon • Leiger landområde • Statleg forvaltning (m/samarbeidspartar) • Offentlege middel 75 % + private gåver, sal
<p>Sveits – NP turisme</p> <ul style="list-style-type: none"> • Berre fotturar langs merkte stigar • Alle andre aktivitetar forbodne • Tilbod om turar med guide • Tilrettelegging: <ul style="list-style-type: none"> • Merkte stigar og rasteplassar • Eitt nasjonalparksenter • Ein bilveg m/ parkeringsplassar gj. Parken • Ei turisthytte og eitt hotell • Ingen kommersielle aktørar (berre overnatt.) 	<p>Sveits - forvaltningsgrep</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sonesystem • Fysisk tilrettelegging • Guiding • Overvaking og teljing av turistar <p>Ny Natur- og kulturminnelov under utvikling:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Forslag om 4 nye NP • Regionale forventningar: Turisme mm
<p>USA – NP systemet 1</p> <p>Yosemite (1864)/ Yellowstone (1872) <i>"Public park or pleasuring ground to benefit the people"</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Motiv: Vern, turisme, nasjonsbygging, jernbane, sosial tenking, monumentalisme ... • 1916: National Park Service + Iowa + 14 NP <ul style="list-style-type: none"> • Vern og bruk – dobbelt vernemål • I dag 55 eigentlege NP • "The big four" – nær monopol på forvaltn. av føderalt land • 1964: The Wilderness Act: <ul style="list-style-type: none"> • Verna villmarksområde med areal= NP-areal x 4 (liknar mange norske NP – svært strengt regulert) 	<p>USA – NP systemet 2</p> <ul style="list-style-type: none"> • Offentlege middel viktigast • 90-talet: Inngangspengar (fees) – omstridd <ul style="list-style-type: none"> • Brot med det sosiale gratis-prinsippet • Det inntente skal bli att lokalt • Nedgang i føderale overføringar • Systemet blir evaluert
<p>USA – NP turisme</p> <ul style="list-style-type: none"> - Meir tilrettelegging enn i andre typ. område - Også svært strenge reglar for bruk - Fasilitetane skal vere nødvendige, ikkje attraksjonar i seg sjølv – Konflikt!! - Enorm variasjon i aktivitetar (150 års etabl.) - Jakt berre i Alaska - Lisenskrav. - Kommersiell aktivitet krev avgifter - Forv. driv sjeldan kommersiell aktivitet 	<p>USA - forvaltningsgrep</p> <ul style="list-style-type: none"> • Forvaltningsplanar med sonering (backcountry/ frontcountry) - strengt i b-c • Overvaksingsprogram (VIM, LAC) • Prissystemet – for billige lisensar? • NPCA – vaktbikkje overfor forvaltninga • Ikkje forventa sjølvfinansiering av NP-systemet • Kva gjer Bush?
<p>Tanzania – NP systemet</p> <ul style="list-style-type: none"> • Typisk for delar av Afrika – vern og forvaltning av viltet • 12 NP, 25 % av arealet • TANAPA – halvoffentleg, eigen turismeseks. • Frå top-down (koloni-tida) til meir økonomisk og sosial utvikling lokalt • Sjølvfinansiert + bistand, internasjonale gåver 	<p>Tanzania – NP turisme</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ngorongoro CA, Serengeti NP. <ul style="list-style-type: none"> • Svært attraktive for turisme • Sereng: ca. 50 mill. kr i inngang i 2000-2001 • Kvar turist legg att mykje • Offentlege og private aktørar • Konesjonssystem • Sårbar økonomi (døme:11/9-effekten) • Kor mykje blir att lokalt?

Park Turisme (Paul Eagles)

- Høg miljøkvalitet, tilfredstillande service
- Kraft i NP-namnet, men ingen automatikk til turist-suksess ("global image", "international profile")
- Verdien av naturbasert turisme er undervurd:
 - For lite og mangelfulle data om bidraget
- Dei fleste parkar kan ikkje takle ein internasjonal turisme

Park Turisme (Paul Eagles)

- Åtvarar mot offentlege kutt!
 - Treng samspelet med dei private
 - Treng styrking av turismekompetansen i forv.
 - Utviklinga må vere kunnskapsbasert
 - Nye forvaltningsutfordringar kjem av vekst/ending i bruken
- **NB: Australia:**
 - Det gode unntaket! (strategiar, samarbeid forvaltning, privat sektor og universitet, mm.)

5. Kva er kvalitetsturisme? Ved forskar Carlo Aall, Vestlandsforskning

<p>Oppdrag</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Utgreiing for Miljøverndepartementet: <ul style="list-style-type: none"> • 1. Kva er kvalitetsturisme. 2. Kva er det næringsmessige potensiale for kvalitetsturisme. 3. Korleis stimulere kvalitetsturisme. ✓ Formell bakgrunn: <ul style="list-style-type: none"> • Stortinget sitt "verbalforslag om strukturtiltak" i samband med budsjethandsaminga hausten 2002 ✓ Realpolitisk bakgrunn: <ul style="list-style-type: none"> • Ønskje om nye turistanlegg og meir motorisert ferdsel innfor større verneområde..... • ..og oppfatninga om at dette er viktig for distrikts-Norge 	<p>Ulike tilnærmingar til kvalitetsturisme</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Kvalitet i <u>produksjonen</u> <ul style="list-style-type: none"> • kvalitetssikring, ISO-standardar (reine handkle, reinhald på hotellromma.....) ✓ Kvalitet i <u>opplevinga</u> <ul style="list-style-type: none"> • "spesielle" opplevingar ✓ Kvalitet i <u>konsekvensar</u> av næringsutøving: <ul style="list-style-type: none"> • minst mogleg negativ effekt
<p>Mandat frå MD til utgreiinga: "Utredningen skal sammenstille fakta om bl a grunnlag og potensial for utvikling av bærekraftig turisme i fjellområdene. Dette skal nyttas som utgangspunkt for å utarbeide overordnede prinsipper og retningslinjer for utvikling av miljøtilpasset turistmessig bruk, både innenfor og utenfor verneområder i fjellområdene, samt synliggjøre potensialet for kvalitetsturisme i disse områdene".</p> <p>Bakgrunnen for utgreiinga er Stortinget sitt "verbalforslag om strukturtiltak" i samband med budsjethandsaminga hausten 2002: "Stortinget ber Regjeringen innen 1. oktober 2003 komme tilbake til Stortinget med en sak om bærekraftig bruk av utmark og fjellområdene i Norge. I den forbindelse skal bl.a. spørsmålet om nærmere retningslinjer for økt turistmessig bruk av disse områdene utredes nærmere, både på arealer utenfor og innenfor større verneområder opprettet etter naturvernloven. Initiativ som bidrar til utvikling av kvalitetsturisme, med respekt for det naturlige, økonomiske, sosiale og kulturelle miljøet i fjellregioner, bør dyrkes frem og støttes".</p> <p>Metode for drøfting av kvalitetsturisme: Gjennomgang av internasjonal reiselivsforskning, eksempel på nasjonale reiselivsstrategiar, internasjonale eksempel på reiselivsnæringa sine ulike "codes of conduct" o.l, internasjonale eksempel på lokale reiselivsstrategiar. Rapport kan lastast ned frå www.vestforsk.no.</p>	
<p>Internasjonal forståing av kvalitetsturisme</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Mest fokus på kvalitet i <u>oppleving</u>, evt kombinert med kvalitet i <u>konsekvens</u> ✓ Ofte knytt til opplevingar i "vill" og "urørt" natur ✓ Søkjer å redusere negative konsekvensar i høve miljø og lokalsamfunn ✓ Historisk knytt til omgrepet "alternativ turisme" ✓ "Quality as the antithesis to quantity" ✓ Ofte <u>småskala</u> reiselivsverksemd ✓ Ambisjon om å vere <u>lokaløkonomisk</u> forankra ✓ I mange tilfelle "høgkostnadstilbod" for dei "rike" 	<p>Internasjonal kritikk av kvalitetsturisme</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ For <u>krevjande</u>: <ul style="list-style-type: none"> • Eit ideal som ikkje er mogleg å følge i praksis ✓ For <u>avgrensa</u>: <ul style="list-style-type: none"> • Berre opptatt av å redusere dei <u>lokale</u> konsekvensane. • Lite opptatt av globale miljøkonsekvensar av sjølvje reisa til og frå destinasjonen ✓ Fungerar som "avlat": <ul style="list-style-type: none"> • "Green washing" slik at resten av turistindustrien ikkje treng å tenkje på miljøomsyn
<p>Kva samanheng kan kvalitets-turisme inngå i?</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Del av merkevarebygginga som Norges turistråd arbeider med. ✓ Vidareføring av det å utvikle og profesjonalisere norsk bygdeturisme. ✓ Oppfølging av regjeringa si "minimelding" om berekraftig bruk av utmark og fjellområde i revidert statsbudsjett 2003. 	<p>Framlegg til kriterier for "kvalitetsturisme på norsk":</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Oppleving i eller i tilknytning til <u>større verna område</u> ✓ <u>Lokal</u> økonomisk forankring ✓ Ta omsyn til <u>lokale tålegrensar</u> som gjeld natur og kultur ✓ <u>Restriktiv</u> haldning til større tekniske inngrep og motorisert ferdsel i utmark ✓ "Sakte aktivitetar" som krev nok tid frå turisten, men med ulike krav til aktivisering av turistane <ul style="list-style-type: none"> • jf. omgrep som "slow food" og "soft mobility"

Satsing på kvalitetsturisme - viktige utfordringar:

- ✓ Få med også dei store aktørane innanfor reiselivet
 - ikkje berre småskala bydeturisme
- ✓ Endre vernepolitikken
 - meir medverknad og auka ressursbruk til vern og forvaltning
- ✓ Samordne offentleg verkemiddelbruk i lokalsamfunn som er omfatta av eller grenser inn til verneområde
 - landbruk+miljø+SND..
 - evt inkludere lokalsamfunn i verneområda
- ✓ Endre haldningar til bruk og vern
 - styrke oppslutninga om NTRs "merkevarebygging"

...og moglege effektar:

Turistane oppheld seg lengre på eitt sted (og i Norge):

- større verdiskaping i reiselivet?
- mindre reiselivsrelatert transport?

Meir næringsverksemd knytt til verna område:

- betre lokal forankring av vernet?

Kvalitetsturisme i Sogn og Fjordane?

- ✓ Sogn og Fjordane med særlege føremon:
 - mykje utanlandsturistar – lang tradisjon
 - storslagne naturkvalitetar - store verneområde
 - erfaringar med medverknad i vernearbeid
 - lokal spisskompetanse
- ✓ ..men samstundes store utfordringar:
 - ulike haldningar til tekniske inngrep og motorisert ferdsel i verna område
 - konflikhtar innan og mellom lokalsamfunn, innan reiselivet og innan offentleg forvaltning

6. Er kvalitetsturisme noko for reiselivet i Noreg? Ved adm.dir. i Norges Turistråd, Svein-Erik Ovesen¹

Norges Turistråd har siden 2000 arbeidet med å utvikle en egen merkevare for Norge som ferieland. I den forbindelse er det gjennomført en spørreundersøkelse (telefonintervju) av 200-300 personer i hvert av landene Danmark, Storbritannia, Italia, Tyskland, USA og Japan (totalt 2000 personer) som har vært på ferie i utlandet i løpet av de fem siste årene.

Undersøkelse gjelder holdninger og oppfatninger knyttet til *naturbasert ferie* nærmere spesifisert som det å se på vakker og vill natur med utendørsaktiviteter som fiske, sykling, ski eller fotturer som inkluderer kunst, kultur og levemåte i rene og urørte omgivelser.

Undersøkelsen gir blant annet resultater omkring hva som anses som viktig ved en naturbasert ferie, og hvilke kvaliteter som blir tillagt Norge som et naturbasert ferieland.

Av de 1216 som svarte var det følgende to av totalt 20 utsagn om kvaliteter ved en naturbasert ferie som ble rangert som mest viktige:

- Se på vakker utsikt (49%).
- Opplive lokale mattradisjoner (48%).

De to *lavest* prioriterte kvalitetene var:

- Opplive uteliv om natten (9%).
- Delta i ekstremopplevelser som rafting og fjellklatring (7%).

Undersøkelsen viser videre at fjorder, urørt natur og fjell er de stikkord som oftest blir brukt når intervjuobjektene blir spurt om hvorfor de vurderer Norge som et attraktivt reisemål for naturbasert turisme. På spørsmålet om hvorfor folk eventuelt *ikke* vil reise til Norge er det kalde klimaet (45 prosent) og en oppfatning av Norge som "kjedelig" (18 prosent) som blir brukt som begrunnelse. Det kan videre være verdt å ta med seg at svaralternativet "dyrt" bare fikk tilslutning fra 3 prosent av intervjuobjektene.

Norges Turistråd har identifisert seks markedssegmenter for norsk reiseliv med tilhørende vurderinger omkring markedspotensiale (antall kunder):

1. "I ett med natur og kultur" (ca 21 000 000)
2. "Ro og oppladning i naturen" (ca 20 500 000)
3. "Kulturelle underholdning" (ca 10 500 000)
4. "Urban moro" (ca 8 500 000)
5. "Aktive naturopplevelser" (ca 6 000 000)
6. "Kulturell utforskning" (ca 5 500 000)

Markedssegment (1), (2) og (5) hører inn under det Norges Turistråd betegner som *naturbasert turisme*. Med bakgrunn i kundeundersøkelsen har Norges Turistråd så forsøkt å

¹ Omtale basert på referat. Innlegget dreide seg i stor grad om å gjengi innholdet i arbeidet med å utvikle merkevare for Norge som ferieland. Omtalen av dette arbeidet er i stor del henta frå rapporten "Næringsmessig potensiale for kvalitetsturisme. En utredning for Miljøverndepartementet belyst med analyser fra Sogn og Fjordane" (VF-rapport 4/03).

identifisere hvilke opplevelseskvaliteter og behov som kan knyttes til de tre naturbaserte turistsegmentene:

Markedssegment 1: "I ett med natur og kultur"

- Se på vakkert landskap
- Få mye frisk luft
- Slappe av
- Få ny energi
- Delta i utendørs aktiviteter
- Være i ett med naturen
- Komme i kontakt med lokalbefolkning
- Lære ulike kulturer å kjenne
- Delta i lokale festivaler
- Bli kjent med lokal matkultur

Markedssegment 2: "Ro og oppladning i naturen"

- Være sammen med familien
- Få mye frisk luft
- Slappe av
- Komme unna dagliglivet
- Bo på trygge steder
- Bo komfortabelt
- Få ny energi

Markedssegment 5: "Aktive naturopplevelser"

- Oppleve dramatisk og vill natur
- Delta i utendørs aktiviteter
- Oppleve det overraskende og uforutsette

Hovedsatsingen fra Norges Turistråd kommer til å være rettet inn mot naturbasert turisme.

7. Er kvalitetsturisme noko for reiselivet i Noreg? Ved styreleiar i Norges Bygdeturisme, Tove Breien

Tove Breien er styreleder i Norsk Bygdeturisme (NBT)² og driver samtidig Breien Gård³.

Hva er kvalitetsturisme? Kvalitet på målbare ting? Hvordan er rommet, hytta, madrassen? Svakheter i Norge er at vi ikke har "klassifisering" som for eksempel kløver eller stjerner når det gjelder overnattingssteder.

For meg er kvalitetsturisme først og fremst knyttet til selve opplevelsen. Et avgjørende forhold er hvordan produktet formidles, gjennom syn og hørsel.

Et godt eksempel er Henjatunet⁴. Der får vi presentert sang, fortelling, levende vert, nydelig mat. Det som formidles her er en unik opplevelse. Det er en kvalitet som er vanskelig å prissette. Kulturformidling av ypperste klasse. Det er viktig at man med et slikt produkt når ut til et marked som er villig til å betale for det spesielle.

Når man bestemmer seg for å åpne gården for turister, bestemmer man seg samtidig for å ta vare på gården og omgivelsene som en kulturarv. Både bygningsmasse og jord holdes i hevd. Man unngår det forfallet man ville hatt om man tok seg jobb utenfor gården og jorda ble liggende brakk.

Det er en stor utfordring når det gjelder kompetanse på guiding. Vinnerne blir de som kan fortelle "Historien". Norsk Bygdeturisme savner en tilrettelegging fra myndighetene når det gjelder å utdanne guider. I Roma har man 2-3 års utdanning før man slipper løs på turistene.

Perspektivet for norsk reiseliv er at man snart konkurrerer med hele verden. For kr. 10.000 kommer man snart hvor som helst. Reiselivet generelt må oppgraderes og prioriteres. Jeg synes heller ikke at man skal se reiselivet isolert sett. Alt henger sammen med alt. Utdanning innen miljøvern og landbruk kan gjerne også ta med en reiselivsbit. Da spesielt med fokus på formidling av kunnskap til besøkende.

Unesco kjørte et seminar i Hellas for noen år siden. Her var fokus å opprettholde levende bygdesamfunn og legge til rette for etablering av bygdeturisme. Levende bygder er viktig for økonomisk levedyktig turisme.

Det er store utfordringer når det gjelder tilrettelegging av utmark. Ferdsel i våtmarksområder og naturparker. Her har Fylkesmannens Miljøvern avdeling en jobb å gjøre. De sier man har skiltet. Resultatet er i mange tilfeller omtrent usynlig. Skiltet er knapt synlig. Man må i praksis være lokalkjent for å finne frem. Det er lite tilrettelagte stier og det savnes informasjonstavler som gjør opplevelsen fullstendig.

På Hedemarken har man et godt eksempel utenfor Tynset på dårlig ivaretatt skilting i forbindelse med et vernet våtmarksområde. Informasjonstavla står ved tett skog. Ingen videre skilting eller tilrettelagte stier ned til våtmarksområdet. Man må gå gjennom tett krattskog.

I Sverige har man begynt å bygge små tilrettelagte broer eller rett og slett lagt planker slik at det er mulig å bevege seg tørrskodd. Resten av område er vernet for ferdsel. Stedet blir mer

² <http://www.norsk-bygdeturisme.no/>

³ <http://www.nbt-nett.no/> -> søk på "Breien Gård".

⁴ Se www.henjatunet.no.

attraktivt og tilgjengelig. Riktig skilting bidrar også til vern, idet at man leder de besøkende dit man helst bør gå for å ivareta både dyreliv og planteliv. For at Norge skal fremstå som et land som tar kvalitetsturisme på alvor er det også viktig at myndighetene tillater god skilting også til enkeltbedrifter.

8. Er kvalitetsturisme noko for reiselivet i Noreg? Ved generalsekretær i Den norske turistforening, Jan Thompson

Begrepet "kvalitetsturisme" er nokså nytt i norsk sammenheng. Som rapporten om kvalitetsturisme utarbeidet av Vestlandsforskning påpeker, kan det være så mangt. Om EUs forståelse av det,

- knyttet opp mot bærekraftig utvikling
- motsats til masseturisme
- hensyn til lokale tålegrenser
- prioritet til utvikling av vanskeligstilte regioner
- supplert med elementer fra Norges Turistråds merkevareprofil
- naturbasert
- høy miljøprofil

Sammen med det viktige føre-var-prinsippet fra norsk miljøvernpolitikk, ja da mener vi i DNT at kvalitetsturisme er noe for reiselivet i Norge (Dette til tross for at begrepet slik det brukes primært går på lokale forhold og tilsynelatende i liten grad fanger opp de globale konsekvensene av turisme).

I DNT foretrekker vi å bruke "ansvarlig turisme" fremfor begrepene "økoturisme" og "bærekraftig turisme" som i store trekk dekker det samme. Fordelen med "ansvarlig turisme" er at det ikke i første rekke retter oppmerksomheten mot produktet, men mot brukernes opplevelse av det, mot ansvarliggjøring av alle ledd i tilbudskjeden og mot turisten.

For å bli tatt seriøst en verden der allehånde sofistikerte begreper florerer på bekostning av de enkle og likeframme, har DNT i akademiske sammenhenger tatt i bruk betegnelsen "naturbasert småskalaturisme" for å beskrive hva som ligger i enkel fotturisme etter norsk tradisjon. Bærende verdier i vår naturbaserte småskalaturisme er

- bærekraftsperspektiv (nøkternhet, et minimum av motorisert ferdsel, hytter og stier lagt slik at de unngår de mest sårbare områdene, tilpasning av åpningstider i forholdt til kalvingstider, langsiktighet)
- turisme på naturens premisser, respekt for naturens tålegrenser
- stor vekt på å verne urørt natur og å hindre ytterligere fragmentering, sikre grunnlaget for fullverdige naturopplevelser for kommende generasjoner
- økende vekt på samspillet mellom natur og kulturarv som sentrale opplevelseselementer
- vekt på mestring, ikke konkurranse
- stadig sterkere betoning av forebyggende helse
- målrettet innsats for å videreføre turtradisjonen til barn og unge

Iflg UNEP tilfredsstillt DNTs naturbaserte småskalaturisme 90% av deres kriterier for økoturisme. Konseptet er krevende, men lever - enn så leng e- i beste velgående i den norske fjellheimen.

Når det gjelder sentrale verdier i DNTs konsept: ekthet; urørthet; stillhet; harmoni; fullverdige opplevelser, så er det et forbløffende samsvar med Turistrådets merkevarestrategi, som det er mange referanser til i rapporten. Og, som Svein Ovesen med flere har påpekt, er det godt samsvar mellom merkevarestrategien og markedets manifesterte forventninger og krav. Dette forteller noe om at de interesser en organisasjon som DNT forfekter på allmennhetens vegne i bunn og grunn sammenfaller med grunnleggende trekk ved markedsføringen av Norge som turistland.

Et viktig forhold i denne sammenheng, som fremheves i rapporten, er at turistnæringen bygger på utnyttningen av et kollektivt gode som forutsetningsvis ikke må redusere grunnlaget for andres utnyttelse. Men da må den kommersielle utnyttningen skje på en slik måte at de vesentlige opplevelseskvalitetene ikke blir forringet. Forringes kvaliteten, så svekkes produktets konkurransevne. Dette har Turistrådet og et økende antall ansvarlige aktører sett. Det gir oss en tro på at det kan være mulig å stå imot presset i retning av "vulgarisering" (rapportens uttrykk) av turistproduktet som Kaldakariprojektet er en eksponent for.

Selve ordbruken og innfallsvinkelen i rapporten gir imidlertid grunnlag forettertanke. Norsk natur synes først og fremst å bli betraktet som et produkt og et salgsobjekt for å generere størst mulig inntekt inne remmer satt av lokal myndigheter og reiselivsnæringen. DNT har sterke innvendinger mot en slik tilnærming, som overser at naturen er hovedarena både for utmarksnæring og for tradisjonelt friluftsliv som utøves av en meget stor del av den norske befolkning. 9 av 10 nordmenn driver friluftsliv i en eller annen form. Denne allmennhetens interesse reflekteres i svært liten grad i rapporten.

For DNT er motorisert ferdsel i utmark et svært viktig punkt i sammenheng med utviklingen av turismen, hva enten man kaller den kvalitetsturisme, ansvarlig turisme, bærekraftig turisme eller liknede.

Vi sonderer klart mellom nyttebruk og bruk i fornøylesøyemed. Bruk av motoriserte kjøre- eller luftfartøyer som er nødvendig for å drive infrastrukturen i turisttilbudet, ser vi som uproblematisk. Bruk av kjøretøyer i ren fornøylesøyemed eller for å lage et turisttilbud som reduserer opplevelseskvaliteten for allmennheten og går på bekostning av de sentrale verdier som er påpekt ovenfor, mener DNT ikke er akseptabel. Vi tror ikke at det i den norske kontekst vil være mulig å bare tillate litt motorisert ferdsel i avgrensede områder. All erfaring forteller at vi da får en ukontrollerbar snøballeffekt som i praksis leder til et frislipp ingen parter (med unntak av snøscooterforhandlerne og dertil hørende interesseforeninger) ønsker. Satsing på motorisert ferdsel i utmark som et reiselivsprodukt ville føre til en vulgarisering av produktet som på sikt ville undergrave kvaliteten i Norge som reiselivsmål og arena for rekreasjon for allmennheten. Vi risikerer å få det vi kunne kalle en "østerrikifisering" av norsk turisme. Vi kan se få andre områder hvor det foreligger et så stor behov for grundige analyser av sumeffekter for å få sett tingene i en større helhet.

Spørsmålet om å utvide nasjonalparkene til også å omfatte hovedveier og tilstøtende bygdesamfunn er i bunn og grunn et spørsmål om å endre verneformålet. Det man søker å oppnå med en slik endret avgrensning, er mer målrette bruk av nasjonalparken som turistmagnet med sikte på lokal næringsutvikling. Men dette hensynet kan ivaretas uten å endre verneformålet og den geografiske avgrensning av selve nasjonalparkene. Dagens verneformål er todelt: vern av større, urørte naturområder for etterslekten, men også tilgang til opplevelsesverdier for allmennheten. Det ligger allerede i forutsetningene for opprettelsene av nasjonalparkene at en del av dem, der forutsetningene ligger til rette for det, skal kunne nyttes til å stimulere turisme. Bruk av nasjonalparken til å stimulere lokal næringsutvikling kan imidlertid like gjerne oppnås gjennom planmessig tilrettelegging på bærekraftig grunnlag av

randsonene og innfallsportene til parkene. Teknisk sett kan dette gjøres ved å bruke fylkesdelplaner med bindende arealdel som virkemiddel. På den måten ville man, for å bruke et bilde, unngå å skjære opp indrefiletten til lapskaus, men isteden foredle den med en delikat garnityr som øker dens verdi i alle henseender.

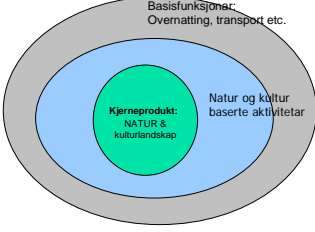
DNT mener det er avgjørende at utnyttelse av verneområdene i turismeøyemed må skje på norske premisser på grunnlag av norsk tradisjon. Allemannsretten er, og må være, en grunnpilar. Rapporten påpeker viktige trekk ved nordmenns friluftsvaner: 90% av befolkningen er aktive utøvere av friluftsliv i en eller annen form, og interessen for tradisjonelt friluftsliv og utendørs rekreasjon er omfattende og har økt vesentlig de siste 13 år. Størst vekst har det vært forfotturer i fjellet. Dette må det tas hensyn til når man diskuterer hvordan norsk natur- og kulturarv skal nyttes for videre utvikling av turismen på en bærekraftig måte. Man må ikke falle i den fellen at man lager blåkopi av løsninger for hvordan man innretter nasjonalparkene i andre land der forholdene ikke nødvendigvis er sammenlignbare.

DNT ønsker å medvirke aktivt til å opprettholde levende kulturlandskap og levende bygder. For oss er kulturlandskapet en viktig del av den natur- og kulturopplevelse vi ønsker å bringe videre. På samme måte er et levende kulturlandskap og en levende bygdekultur en sentral del av et reiselivsprodukt. Men først og fremst er levende bygder og pulserende lokalsamfunn en sentral del av det Norge vil ønsker at våre barn skal oppleve i fremtiden.

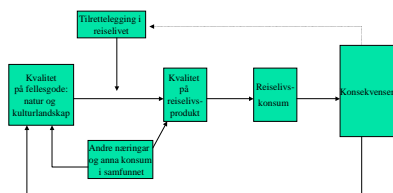
DNT ønsker å være med å snu den negative utviklingen i mange bygdesamfunn og være med på å gjenreise optimismen. Vårt viktigste bidrag vil kanskje være å skape bevissthet og en positiv holdning blant våre medlemmer og brukere til de verdier aktive bygdesamfunn representerer. Konkret kan vi på en mer aktiv måte se våre rutetilbud i sammenheng med lokale kulturelle tilbud og bygdeturisme, og vi kan bidra til å skape et marked for lokale produkter, først og fremst lokal tradisjonsmat. Et konkret eksempel på det siste er det samarbeidsprosjektet DNT har gått inn i med Landbruksdepartementet for å prøve ut opplegg for lokal tradisjonsmat ved utvalgte DNT-hytter. Pilotprosjektet omfatter fire hytter, og siktemålet er å skape grunnlag for økt produksjon av kvalitetsmat og andre produkter basert på lokale ressurser som ledd i lokal næringsutvikling.

På denne måten ønsker DNT å signalisere at vi ønsker å være med å på å opprettholde grunnlaget for levende bygdesamfunn og å være en konstruktiv alliansepartner. Men vi forventer å bli tatt på alvor når vi advarer mot det vi ser som ødeleggende utviklingstrekk, som f.eks. tendensen til ukontrollert motorisert ferdsel i utmark.

9. Næringsmessig potensiale for kvalitetsturisme, ved forskar Eivind Brendehaug, Vestlandsforskning

<h3>Forskningsopplegg</h3> <ul style="list-style-type: none"> Spørsmål: <ol style="list-style-type: none"> 1. Kva er kvalitetsturisme? 2. Kva er det næringsmessige potensiale for kvalitetsturisme? 3. Korleis stimulere kvalitetsturisme? Fokus på tre større verneområde: <ul style="list-style-type: none"> Jostedalbreen np Jotunheimen np/Utladalen lvo Nærøyfjorden lvo 	<h3>Metode: intervju</h3> <ul style="list-style-type: none"> Dagleg leiarar ved: <ul style="list-style-type: none"> Hotell og anna overnatting (9) Guding/fjellføring (4) Marknadsføring/koordinering (4) Informasjonssentra (3) Destinasjonsselskap (2) Transportselskap (2) Prosjektarbeid (2) "Majoriteten av turistar frå utlandet kjem ikkje til Norge for å bu på hotell ... Det er opplevinga utafor hotellet som gjer at dei kjem eller at dei eventuelt vert her lengre"
<h3>Kva har vi til turistane?</h3> <ul style="list-style-type: none"> Unike naturopplevingar (både fjord, fjell, brear og kulturlandskap) Frisk luft og reint miljø Rolege omgjevnader Trygt og sikkert opphald Nærleik til lokal kultur Profilering av N i utlandet mot tre målgrupper: <ol style="list-style-type: none"> 1: i eitt med natur og kultur 2: ro og opplading i natur 3: aktive naturopplevingar 	<h3>Både volum og differensiering</h3> <ul style="list-style-type: none"> Potensiale generelt: <ul style="list-style-type: none"> Få turistane til å stoppe opp Utvikle aktivitetar og kunnskapsformidling - natur og kultur Spreie trafikk i tid og rom Lokal mat Spesielt <ul style="list-style-type: none"> UNESCO-status Utfordringar generelt: <ul style="list-style-type: none"> Ta vare på naturkvalitetane Oppretthalde busetting, gardsdrift og kulturlandskapet Flåm/Nærøy: <ul style="list-style-type: none"> Sillasje i strandsona - Nærøyfjorden Avgass-utslepp frå cruise-båtene Briksdalen <ul style="list-style-type: none"> Tryggleik transport Effektar av biltransport Tryggleik på og ved breen
<h3>Heilskapen i reiselivsproduka</h3> 	<h3>Betydning av vern for reiselivet</h3> <ul style="list-style-type: none"> Naturen - ikkje vernet - trekkjer turistar "Nasjonalpark-omgrepet gir eit kvalitetsstempel og trekkjer til seg besøk. Det gir også knoppskyting av aktivitetar. Nasjonalpark er spanande... (hotelleigar)" Vern som moglegheit: Utvide vernet for å auke turismen ved å inkludere Sognefjell- og Strynefjellsvegen i NP.
<h3>Moglegheit eller hindring?</h3> <ul style="list-style-type: none"> Vern som hindring: Innskrenke/endre vernet for å auke turismen: <ul style="list-style-type: none"> "Vi har kome dårleg ut m.o.t. nasjonalparken fordi det ikkje var etablert noko vesentleg turisttilbod her for vernet kom..." "Dersom nasjonalparkar er hellige kyr så er behovet for andre soner der. Finn ein annan bre vi kan lande helikopter på!" Balansegang: <ul style="list-style-type: none"> "Viktig at det er vern slik at området ikkje vert forringa eller øydelagt. Men det må ikkje hindre vidare utvikling... Det som gjev området verdifullt er at det er fjellgardar i drift vi kan fortelje om - at dei kan oppretthalde aktiviteten - at det gror igjen kan vere like skadeleg. Selar i fjorden og at ein kan sjå geiter er ein del av produktet vårt." 	<h3>Analyse: konkurransefortrinn</h3> <ul style="list-style-type: none"> Eit eineståande natur- og kulturlandskap med busetting i rolege omgjevnader utan ureining = FELLESGODE Kva for reiseliv tek vare på desse konkurransefortrinna? Kva marknader vil næringa rette seg mot? <ul style="list-style-type: none"> Snøskuterturisme i Jostedal? Helikopterturisme? Fjordrafting på Sognefjorden?

Avhengig av kvalitet på fellesgode

Strategiar for å utnytte potensiale

- Ta vare på natur- og kulturkvalitetane!
 - - både i og utafor verneområde
- Frislipp av motorisert ferdsel vil undergrave grunnlaget for reiselivet
 - Sterk styring kan redusere negative effektar - vurdering i høve til verneformål og type lokalitet
- Kva marknader ønskjer næringa å rette seg mot?
- Stort næringspotensiale i aktivitetar og kunnskapsformidling basert på lokal kultur og natur

Strategiar 2:

- Informasjon og dialog naudsynt for å utnytte næringspotensiale og legitimere vern
- Motstand mot vern - uttrykk for frustrasjon av overstyring og svekking av distrikta
 - difor viktig å sjå vern i ein større samanheng
- Rammevilkår for busetting og næringsliv rundt verna område
- Integrering av verne-, primærnærings- og reiselivspolitikkk

10. Turisme i og rundt nasjonalparkane våre, ved prosjektleiar Roar W. Vangsnes, Fylkesmannen i Sogn og Fjordane

<p>Mitt utgangspunkt for turisme i og rundt nasjonalparkane bygger på</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ NATURBRUK ▪ BYGDETURISME ▪ INTERPRETASJON 	<p>NATURBRUKSPROSJEKTET</p> <p>Auka verdiskaping gjennom natur- og kulturbasert næringsutvikling i og ved utvalde vernområde</p>
<p>I Sogn og Fjordane har vi etter kvart fått område som storsamfunnet set så høgt i verdi at dei får ein vernestatus. Denne verdien har lokalbefolkninga og kommunane verkeleg moglegheit til å utnytte saman med vernestyresmaktene. Næringsutvikling må skje innanfor dei rammene som naturvernlova set. Med god dialog og kreative prosessar skal vi kome oss forbi hinder for auka verdiskaping. Dialog mellom lokalbefolkninga og lokale styresmakter om forvaltning og tiltak vil vere sentralt.</p>	
<p>BYGDETURISME</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Småskala- og temabaserte reiseliv ▪ Kunnskap ▪ Realisme ▪ Idealisme ▪ Entusiasme ▪ Naturgitte føresetnader 	<p>INTERPRETASJON</p> <p>Tolking og formidling av natur- og kulturarv.</p>
<p>INTERPRETASJON</p> <p>Interpretasjon inneheld noko meir enn fakta og informasjon.</p> <p>Det handlar om ei personleg tilnærming, der den besøkande får førstehandskjennskap gjennom direkte kontakt med folk, gjenstandar, landskap eller ved å forstå historiske hendingar gjennom kunstnariske tolkingar</p> <p><small>Eli Grøte Høyvik (2002)</small></p>	<p>Delmål</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Finne faktorar for suksess eller hindring for næringsutvikling i dei utvalde områda ▪ Gjennomføre konkrete tiltak innan natur- og kulturbasert næringsutvikling ▪ Utnytte verneområda til marknadsføring av S&F som buplass, arbeidsplass og reisemål ▪ Avklare og dempe konflikten mellom vern og lokal næringsutvikling

Områda er svært ulike. Det er viktig å bli kjende. Det handlar om å lytte, og ofte er det kanskje viktigast å fokusere på dei hinder som finst. Klarar vi å løyse hindera, så kan vi også kome vidare mot målet som er å skape spennande og gode prosjekt direkte eller indirekte i høve til verneområda.

Til no er ca 20 ulike prosjekt initiert i tre av områda. Kwart område har fått tildelt ein liten startkapital (såkornkapital) til å starte arbeidet. Reiselivsnæringa tar i liten grad inn over seg at vi har store verdifulle område som er verna, og som har ein kjempestor attraksjonsverdi for reiselivet. Og kanskje då spesielt koplinga til dei som bur og lever i desse områda. FOLK I EITT MED NATUR OG KULTUR er den merkevara som blir køyrt fram i det offentlege reiselivsnorge i dag. Difor må dei også ta dette på alvor. Største attraksjonsverdien i dag er nettopp aktive samfunn ute på bygdene som grensar inn til verna område.

Få fram dei evt. konfliktområda som måtte vere mellom bruk og vern, og prøve å løyse desse gjennom dialog, på ein måte som begge "sider" er tente med. Her ser vi allereie resultat i form av betre dialog mellom områda og forvaltningsmyndigheitene.

Naustdal/ Gjengdal er under arbeid og samstundes kjem Ålfotbreen landskapsvernområde der prosjektet er involvert for å søke å dempe konflikgraden gjennom eit ballansert forhold mellom vern og næringsinteressene

<p style="text-align: center;">Delmål 3</p> <p style="text-align: center;">Utnytte verneområda til marknadsføring av Sogn og Fjordane</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ som buplass ▪ arbeidsplass ▪ og reisemål 	<p style="text-align: center;">Utfordring til reiselivet</p> <p>Ta med "naturbrukstanken" i all planlegging når de skal marknadsføra Sogn og Fjordane.</p> <p>Ver stolte av våre nasjonalparker, landskapsvernområde og naturreservat, og lær dei å kjenna.</p>
<p style="text-align: center;">Jostedalen Breførarlag</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Personleg velkomst ▪ Fokus på tryggleik ▪ Kunnskap om naturen ▪ Dei gode formidlarane ▪ Den flotte totalopplevinga 	<p style="text-align: center;">Aabrekk Gard - Trollbu</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Den multifunksjonelle garden ▪ Personlege velkomst ▪ Ekte vare ▪ Stor kunnskap ▪ Ein flott totaloppleving
<p style="text-align: center;">Betre marknadsføring av nasjonalparken</p> <p>Skal vi framleis ha ein haldning der små informasjonsskilt fortel, at no kryssar vi grensa til nasjonalparken?</p>	<p style="text-align: center;">Betre marknadsføring av nasjonalparken</p> <p>...eller er vi viljuge til å markera sterkare at vi no er på veg inn mot ein nasjonalpark med spennande attraksjonar?</p>

"Skiltplan for verneområdet" ?

Bruke områda rundt Jostedalsbreen nasjonalpark som prøveområde for god merking av nasjonalparker ?

- På veg inn mot dei aktuelle bygdene som ligg ved foten av nasjonalparken
- På veg inn i sjølve nasjonalparken

Tek vi utfordringa?

TRENG REISELIVET UTVIKLA EIN EIGEN NATURBRUKSFILOSFI ?

- i tilknytning til verneområda
- for andre flotte naturområde

11. Betre forvaltning av nasjonalparkane, Anne Rudsengen

Under følger kopi av lysark (skrevet ut som manus) frå eit lengre innlegg ved Anne Rudsengen, Statens naturoppsyn – Jostedalsbreen. Tittelen på innlegget var: "Drift" av nasjonalparken - samarbeid om informasjon og tilrettelegging. Nå-situasjon og tankar om vegen vidare”.

Bakgrunnen for at eg ynskjer å seie noko om dette temaet er at eg etter over to år i stillinga som naturoppsyn med Jostedalsbreen nasjonalpark som hovudarbeidsområde, ser at det er eit behov for å gjere meir med det som eg kallar drift av nasjonalparken. I det ligg det mykje, men her har eg avgrensa det til det som er mest iaugefallande - det som gjeld fysisk informasjon i felt og tilrettelegging for turgåarar.

Og for å gje ei oppsummering med ein gong. Eg ser eit behov for å utvikle rutinar for å samle, vedlikehalde og lagre informasjon om nasjonalparken fordelt på dei ulike innfallsportane - og å få til eit nærare - kanskje formalisert - samarbeid med alle aktuelle aktørar som er knytt til same område/innfallsport til nasjonalparken. Eg trur at mange vil vere tent med eit samarbeid for å hindre dobbeltarbeid, og for å få ei ansvarsfordeling av oppgåver og tiltak som mange nyt godt av.

Det er eit stort tal aktørar som er aktuelle samarbeidspartnarar i samband med informasjons- og tilretteleggingsarbeid: 7 kommunar, 12 bygder, 460 grunneigarar.

Det er 35 parkeringsplassar/biloppstillingsplassar. Nokre er kommunale, nokre private og nokre meir tilfeldig/uavklara. Det er større oppslagstavler på de fleste parkeringsplassane, og det er også laga eit standardtavle som det er mogleg å bruke. På dei aller fleste tavlene står nasjonalparkplakaten og anna informasjon som reislivsaktørar, kommunar og grunneigarar har.

På 30 stader kryssar ein merka eller tydeleg sti nasjonalparkgrensa. Her er det òg satt opp grenseskilt. Stiane er av ulik kvalitet og merking alt etter kor dei ligg og kor mange som går der. Og det er mange som har og tar eit ansvar her: 5 lokale turlag, DNT, Bergen turlag, bygdelag og ikkje minst grunneigarar gjer mykje arbeid med å halde stiar vedlike.

Ved 8 brearmar er det "brefareskilt" for å gjere dei besøkande merksam på at dei ikkje bør gå nærmare breen. Fleire stader blir det òg sett opp tau- eller kjettingavsperring

Meir som ein kuriositet kan eg fortelje at det er beskrive 98 opp- og nedgangar til breen, og dei fleste av dei er berre for folk med fjell- og breerfaring.

Ein reknar med at det til saman er over ein halv million som besøker nasjonalparken kvart år, mange sjølvstakt berre så vidt innafør.

Organisering og drift av nasjonalparkene i Noreg er annleis enn i mange andre land. I mange andre land har ein eit stort "nasjonalparkkontor" for kvar nasjonalpark med forvaltning, forskarar, tradisjonelle oppsynsoppgåver, folk som driv besøksentre, overnattingsbedrifter, turistbutikkar og ikkje minst guider og formidlarar. Her i landet har vi ikkje det, men vi har veldig mange aktørar. Og det trur eg er veldig positivt, fordi - som vi har sett i dag - det er mange som bruker nasjonalparken og veldig mange som føler ein eigarskap til nasjonalparken i tillegg til dei som eig grunn.

Og slik eg ser det så er det også veldig mykje samanfallande interesser og mål: Naturforvaltninga ynskjer vel at dei som kjem på besøk skal få oppleve og bruke nasjonalparken, at dei skal få ei naturoppleving, og få ei forståing for naturen og

kulturhistoria. Reiselivet ynskjer at dei besøkande skal bruke tid og pengar på reiselivstiltak. Ved å vere i lengre tid legg dei besøkande att meir pengar og lærer meir om naturen.

Difor er det mange som har "eigarskap" til områda i nasjonalparken:

<p>1) Aktuelle aktører i Jostedalsbreen nasjonalpark</p> <ul style="list-style-type: none"> - Grunneigarar - Husdyrhaldarar (ku, sau og geit) - Utmarksdrift (skogsdrift, utleige jakt- og fiskerettar) - Stølseigarar (tal stølar innafør nasjonalparken) 	<p>2) Reiselivbedrifter/tiltak</p> <ul style="list-style-type: none"> - Overnattingsbedrifter (inntil nasjonalparken, innafør grensa: Skålatårnet, Flatbrehytta, Vetledalseter og (Bødalseter) - Bre- og fjellførerlag (6 lag + 3 mindre) - Andre turisttiltak (Olden skysslag, Utleige av hjortejaktrettar) - Kafear og turistbutikker - Nasjonalparksentrene 	<p>3) Lag og organisasjonar</p> <ul style="list-style-type: none"> - Lag og organisasjonar knytt til grunneigaraktivitet (Sankelag, Sau- og geitealslag..) - Natur- og friluftslivsorganisasjonar (i alle fall 7 turlag, Jeger- og fiskelag ..) - Bygdeutval og bygdeutviklingslag - Andre lag og organisasjonar (Sogelag, Ungdomslag, Hjelpekorps)
<p>4) Offentlege etatar</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kommunar - Fylkesmannen, (miljøvernaving og landbruksaving) - Fylkeskommunen (kulturminneaving og planaving) - MD, DN, NVE og SNO 	<p>5) Forskning</p> <ul style="list-style-type: none"> - Høgskulen i Sogn og Fjordane - UiB, UiO, NINA, - Utanlandske forskingsmiljø 	

For å vere konkret på kva for informasjons- og tilretteleggingstiltak som kan vere aktuelle i eit område, så har eg teke *Kjenndalen* som eksempel.

Aktuelle arbeidsoppgåver er:	Aktuelle aktører i dette arbeidet er:
<ul style="list-style-type: none"> - Ilandstigninga i Kjenndalen (utbetring av kaia) - Informasjonstavle ved Kjenndalstova - Informasjonstavle på parkeringsplassen - Oppdatert informasjon som dei besøkande kan få i handa: (2002: Kjenndalsbreen har gått over 40 meter tilbake. Fare for steinsprang på høgre side.) - Brefareskilt, tausperringar (nye skilt, utsetting, vedlikehald) - Sjøppel og toalett på p-plassen - Ferdelsregistrering (avlesing ein gong i veka) - Vedlikehald av stien og naturstien 	<ul style="list-style-type: none"> - Grunneigarar (jaktrettar) - Vegstyret (privat veg) - Kjenndalsstova (kafe- og restaurant) - M/B Kjenndal (båt på vatnet og buss inn til p-plassen) - Reismål Stryn og Nordfjord (informasjon, tilskot) - Nasjonalparksenteret (har natursti langs vegen) - Stryn kommune (offentleg toalett, generell tilrettelegging (p-plass)) - FMVA (forvaltning; dispensasjonar) - SNO (informasjon, tilrettelegging,ferdselsregistrering.)

Eit slikt samarbeid om oppgåver ved ein innfallsport har skjedd i mange år for Nigardsbreen. Der møtast representantar for Luster kommune, Luster lensmannskontor, Jostedalen breførarlag, Breheimsenteret, Brevegen, Fylkesmannen og SNO. Ein går da igjennom sommaren som har vore og planlegg året som kjem: Det kan vere kva for informasjon som

skal opp, eventuelt nye bruer over breelva framfor brefronten, oppryddingsarbeid, nye tiltak frå nokon av aktørane blir formidla osv. I tillegg møtast også dei fleste aktørane i starten av sesongen for praktisk arbeid med å sette ut informasjon og tausperringar - litt spesielt framføre Nigardsbreen ettersom den er så bratt i fronten og kalvar ein del i det område det kan vere folk.

Det er mange innfallsporter til nasjonalparken. Alt etter korleis ein reknar - men minimum 9 og maksimum 24 innfallsportar. Med så mange innfallsporter, så mange aktørar og så mange arbeidsoppgåver, så blir det viktig å få samla, systematisert og ta vare på denne informasjonen. Dette finst ikkje i dag. Eg ser føre meg at det blir samla og systematisert informasjon for kvar innfallsport. Dette er opplysningar som bør fungere som eit aktivt og stadig oppdatert arkiv. Aktuelle opplysningar for kvar innfallsport kan vere:

- Grunneigarar	- Automatisk freda kulturminne
- Kontaktpersonar	- Oppsynsturar/registreringar
- Reiselivsaktørar	- Ferdelsregistreringar
- Tilrettelegging stiar, klopper/bruer/sikring, naturstiar	- Informasjon om breane
- Grenseskilt	- Formidlingstiltak
- Informasjonstavler	- Fotoarkiv
- Parkeringsplassar	- Kulturlandskapstiltak (slått, lauvving, rydding)
- Husdyr på beite	- Dispensasjonar
- Stølar	- Kort omtale av innfallsportar
- Hytter/bygningar(besøk)	- Objekt for overvåkingsprogram
- Brefareinformasjon	- Nøkkelbiotopar
- Kulturhistorie (driftevegar)	- Registrerte fuglar og andre dyr
- Gamle namn	- Inngrep/tiltak

Kanskje det bør byggjast opp slik at ein del av informasjonen blir lagt ut på Internett og med aktuelle lenker. Opplysningar som er samla for ein innfallsport kan kanskje brukast ved ein anna. Det kan vere opplysningar for forvaltninga eller til dømes opplysningar for reiselivet (ferdselsregistrering). Naturfaglege registreringar kan leggest inn, nytt om reiselivstiltak, brefrontmålingar osv.

Eg ser at det er mykje å gripe tak i, og mest alle oppgåvene ligg også innafor det som er SNO sine oppgåver. Men tida rekk ikkje til. Den ein kunne ønske seg var å få prøvd ut nokre av dei tankane som er lagt fram her. Kanskje Jostedalsbreen nasjonalpark kan vere eit pilotområde for "drift" av nasjonalparker?

Utfordringar til DN: Gjennomgang av heile merkevarearbeidet som gjeld nasjonalparker: tavler, skilt, brosjyrar. Få kvalitetssikring. Det som skjer no, så er det vurdering av kva for tavler og kva for oppslag og kva for trykking osv. Må få etablert eit nettverk (helst ein "stab") med den kompetansen som trengs: Dei som skal byggje tavler, dei som trykker, dei som oversetter. Kunne ikkje Jostedalsbreen nasjonalpark bli eit pilotområde ? Det er her det er flest besøk.

Informasjon på tavler og i foldarar er underestimert i tidsbruk: SNO si rolle kan vere så mykje, faktisk alle dei delane i produksjon av denne informasjonen: Hente inn råstoff (få fagfolk eller eigne registreringar), ta bildar, designe tavler, snekre tavler, skrive ut tekst, sette opp teksten (det grafiske), vurdere trykkingsmåte, materialval, oppsett av tavler (ta inn igjen til vinteren), vedlikehald stiger, teikne inn aktuelle nye stiger, formidle naturinformasjon til dei besøkande, halde kontakt med alle aktørane.

Med tid og tillit så kan organiseringa av "drifta" og koordinering av samarbeid vere ei oppgåve for SNO. Konkret så arbeider vi med å få til dataark for kvar innfallspore der ein legg inn all aktuell informasjon og ser på ansvarsdeling for vedlikehald av stier, sikringer og bruer. Også få samla og sortert informasjon for seinare bruk. Deler av slike dataark eller informasjonsark kan vere aktuelle nettsider under Jostedalssbreen nasjonalpark.

Reiselivet og naturforvaltninga har veldig mange samanfallande interesser: Få turistane til å vere ein dag til: Tene pengar på dei, få dei til å bli meir glad i natur og dermed få større forståing for natur og miljøvern.

Aktuelle sider frå revidert nasjonalbudsjett

12. Utdrag frå St.prp. 65 (2002-2003)

Fjellområdene – bruk, vern og verdiskaping

A. Innledning og rammebetingelser

I forbindelse med budsjettbehandlingen høsten 2002 vedtok Stortinget 02.12.2002 etter innstilling fra Finanskomiteen følgende henstilling til Regjeringen:

"Stortinget ber Regjeringen innen 1. oktober 2003 komme tilbake til Stortinget med en sak om bærekraftig bruk av utmark og fjellområdene i Norge. I den forbindelse skal bl.a. spørsmålet om nærmere retningslinjer for økt turistmessig bruk av disse områdene utredes nærmere, både på arealer utenfor og innenfor større verneområder opprettet etter naturvernloven. Initiativ som bidrar til utvikling av kvalitetsturisme, med respekt for det naturlige, økonomiske, sosiale og kulturelle miljøet i fjellregioner, bør dyrkes frem og støttes."

Regjeringen legger til grunn at "fjellområder" i denne sammenheng omfatter områder hvor verdier og særpreg i fjellet har betydning for næringsutvikling og lokalisering av bebyggelse. Regjeringen mener at en slik funksjonell avgrensning av "fjellområder" er det mest hensiktsmessige for å besvare Stortingets oppdrag.

I samsvar med Stortingets henstilling vil hovedfokus ligge på å synliggjøre potensialet for økt turistmessig bruk av fjellområdene både innenfor og utenfor verneområdene, uten at natur- og kulturhistoriske verdier ødelegges. Begrepene turisme og reiseliv brukes ofte om hverandre. I Norge benyttes begrepet reiseliv normalt om de tre elementene ferie- og fritidsreisende, ordinære forretningsreisende og kurs-, konferanse- og kongressdeltagere, mens begrepet turisme kun omfatter elementet ferie- og fritidsreisende. Begge begrep vil bli brukt i teksten nedenfor.

Videre vil følgende to begreper bli brukt: miljøbasert reiseliv og miljøtilpasset reiseliv. Begrepet miljøbasert reiseliv brukes om det substansorienterte og har utspring i de produktene reiselivet tilbyr med utgangspunkt i miljøet (natur og kulturminner), mens det miljøtilpassete reiselivet er konsekvensorientert og vektlegger ønsket om minst mulig negative konsekvenser for det ytre miljø.

Norge har unike natur- og kulturhistoriske ressurser i fjellområdene. Viktige elementer er større sammenhengende områder med villmark, mulighet for å oppleve stillhet og ro og naturens egne lyder og lukter og arter av planter og dyr som er sjeldne eller ikke finnes i andre land i Europa. Fjellandskapet er også rikt på viktige kulturminner knyttet til ressursutnytting, ferdsel og bosetting. I fjellskogen finner vi et særegent kulturlandskap – fjellsetrene – som har utviklet seg gjennom flere hundre år.

Undersøkelser tyder på at interessen for natur- og kulturopplevelser – ikke minst i fjellet – er økende. Dette skyldes bl. a. at stadig flere mennesker bor i byer. Produkter som gir spesielle opplevelser, og rekreasjon og friluftsliv i tilnærmet urørt natur etterspørres i stadig større grad ettersom slike områder blir mangelvare ellers i Europa. Med dette utgangspunktet ser regjeringen et potensial for økt miljøtilpasset turistmessig bruk av våre fjellområder. De natur- og kulturhistoriske verdiene er de to viktigste

innsatsfaktorene for turisme i fjellområdene. Nasjonalparker og andre verneområder i fjellområdene har mye av den mest storslåtte og mangfoldige naturen i Norge. Det særegne ved nasjonalparker og andre verneområder gjør at disse områdene vil kunne fungere som "trekkplaster" for turister og dermed gi nasjonalpark-kommunene et ekstra fortrinn i reiselivssammenheng.

Regjeringen legger følgende rammer til grunn for en overordnet politikk for økt miljøtilpasset turistmessig bruk av fjellområdene:

- Vår unike fjellnatur skal bevares som kilde til friluftsliv, rekreasjon og natur- og kulturopplevelser, samtidig som disse ressursene skal gi grunnlag for sysselsetting og verdiskaping i fjellbygdene.
- Forvaltningen av fjellområdene skal ta utgangspunkt i de rammebetingelsene som den sårbare fjellnaturen setter, dvs. en økosystemtilnærming.
- Norsk fjellnatur og kulturhistoriske verdier i fjellet skal utvikles som merkevare for økt turistmessig bruk av fjellområdene.

For å kunne øke den turistmessige bruken av våre verneområder og den lokale verdiskaping vil regjeringen:

- Oppheve forbudet mot kommersiell turisme slik det er formulert i vernebestemmelsene for Saltfjellet/Svartisen, Jotunheimen og Reisa nasjonalparker.
- Sørge for at det særlig innenfor landskapsvernområder legges til rette for mindre, miljøtilpasset turistvirksomhet innenfor rammen av verneformålet.
- Prioritere og forsere arbeidet med nye, og justere eldre forvaltningsplaner for verneområdene i fjellet.
- Legge til rette for at vern av områder og utvikling av nærliggende lokalsamfunn i større grad sees i sammenheng i forbindelse med verneprosesser.
- Så langt som mulig legge til rette for økt lokalpolitisk medvirkning og innflytelse i verneprosesser.

Regjeringen vil følge opp den vedtatte nasjonalparkplanen, og har satt i gang arbeid på en rekke områder hvor beslutninger og påfølgende prosesser og tiltak vil få betydning for en videreutvikling av fjellpolitikken. Regjeringen tar bl a sikte på å legge frem:

- En stortingsproposisjon om suppleringsplan for vassdrag og stortingsmelding om omlegging av Samlet plan for vassdrag ved årsskiftet 2003/2004. Retningslinjene for bærekraftig bruk som presenteres der vil også gjelde vann og vassdrag i fjellområdene.
- En stortingsmelding om rovviltpolitikken innen utgangen av 2003
- En stortingsmelding om kulturminnepolitikken i løpet av 2003.

Forslag til ny Finnmarkslov (Ot. prp. nr. 53 (2002-2003) om lov om rettsforhold og forvaltning av grunn og naturressurser i Finnmark fylke) ble fremmet 4. april 2003, og ligger nå til behandling i Stortinget. Videre vil det regjeringsoppnevnte Planlovutvalget som har arbeidet med forslag til revisjon av plan- og bygningsloven levere sin avsluttende innstilling i midten av mai 2003. Det regjeringsoppnevnte Biomangfoldlovutvalget skal utrede et nytt lovgrunnlag for en samordnet forvaltning av biologisk mangfold. Utgangspunktet for arbeidet er bl.a. de utfordringene vi står overfor med hensyn til interessen for økt bruk av naturressurser, og økt fokus på sammenhengen mellom vern og bruk. De forskjellige sektorlovene skal ses i sammenheng, og utvalget skal vurdere naturvernloven, herunder vernekategoriene. Regjeringens politikk for samordning av

statlig virkemiddelbruk er for øvrig omtalt i St. meld. nr. 25 (2002-2003) Regjeringens miljøvernpolitikk og rikets miljøtilstand som ble lagt frem 25. april 2003.

Samerettsutvalget 2 og Distriktskommisjonen vil også arbeide med problemstillinger og komme med forslag til løsninger som vil være viktige i forhold til bruk av fjellområdene.

Som bidrag til grunnlaget for å svare på Stortingets oppdrag, er det gjennomført utredninger som belyser potensialet for miljøbasert turisme og turismerelatert næringsaktivitet i og rundt nasjonalparker, både i Norge og andre land⁵. Det er avholdt møter med reiselivsorganisasjoner, naturvern-, friluftsliv- og kulturminneorganisasjoner og organisasjoner som representerer rettighetshavere og utmarks kommunene. De fleste av organisasjonene har også kommet med verdifulle skriftlige innspill.

B. Økt turistmessig bruk – muligheter og utfordringer

Stadig flere turister, både norske og utenlandske, vil ha produkter som gir spesielle opplevelser, og rekreasjon og fri natur er attraktivt for stadig flere. De unike natur- og kulturressursene i den norske fjellheimen representerer et stort potensial for fortsatt sysselsetting og bosetting i fjellbygdene. Ved i større grad å satse på temareiser, natur- og kulturbasert turisme og unike reiseopplevelser vil verdiskapingen innen reiselivet trolig kunne bli mye høyere enn i dag.

Mange nordmenn bruker fjellet, og friluftslivet står sterkt i Norge. På spørsmål om hva som er vesentlig med tanke på "det gode liv" nevner 19 av 20 nordmenn naturen (forskningsprogrammet "Miljøbetiget livskvalitet"). Siden 1970-tallet er antallet fotturer i fjellet, både sommer og vinter, økt sterkt for. (spesielt i sommersesongen prosentandelen for en dagstur til fots i fjellet er mer enn fordoblet fra 1980 og frem til i dag.

Undersøkelser gjennom forskningsprogrammet "Bruk og forvaltning av utmark" viser at mellom 80 og 90 pst. av de spurte mener at friluftsliv fører til positive verdier. Men det er plass til flere i fjellet, og det er ønskelig at flere får anledning til å oppleve fjellnaturen, både av hensyn til helse og velferd hos den enkelte, av hensyn til næringsutvikling i fjellbygdene og for å skape økt legitimitet for tiltak som er nødvendige for å ta vare på disse verdiene. Friluftsliv gir folk mulighet til å bli glad i naturen, og opplevelser og erfaringer med natur og kultur gir grunnlag for økt kunnskap om og forståelse for betydningen av å ta vare på disse ressursene.

Undersøkelser tyder på at interessen for natur- og kulturopplevelser – ikke minst i fjellet – er hovedårsaken til at turister kommer til Norge. En undersøkelse⁶ gjennomført av MarkUp Consulting i 2000 for Norges Turistråd og 20 norske reiselivsbedrifter viser at 73 pst. av de spurte oppfatter Norge som et attraktivt ferieland. Fjordene, fjellene og den uberørte naturen ble oppgitt som hovedgrunner til dette. Undersøkelser Østlandsforskning (Vistad og Vorkinn) gjorde i 1995 viser at turistene, både nordmenn og utlendinger, legger stor vekt på natur og friluftsliv i ferie- og fritidssammenheng. I en undersøkelse av Nordkapp-turisten (bilturister på veg til Nordkapp) i 1993 oppgav 49 pst. naturen som den

⁵ VF-rapport 4/03 Næringsmessig potensiale for kvalitetsturisme og NINA Fagrapport 72 Bruk og forvaltning av nasjonalparker i fjellet

⁶ 1 216 potensielle Norges-turister i Danmark, Tyskland, Italia, Storbritannia, USA og Japan ble intervjuet

viktigste årsaken til å dra til Nord-Norge, og 90 pst. oppgav at de skulle utøve friluftsliv under oppholdet. Korte fotturer var den dominerende aktiviteten blant turistene. Andre undersøkelser foretatt av NORTRA, bl.a. i Tyskland, viser at "vakkert landskap" er en svært viktig faktor ved ferien i Norge. Når det gjelder "intakte omgivelser" viser tallene at betydningen av dette er betraktelig høyere i 1995 enn i 1988. Ettersom tilgangen til villmark ute i Europa blir stadig mer begrenset, forventer vi økende etterspørsel etter slik natur blant turistene som kommer til Norge.

Reiselivsnæringene er i dag Norges tredje største næring, og er verdens største og raskest voksende. Reiselivsnæringene gir verdiskaping og sysselsetting, og bidrar med viktige service-tilbud i lokalsamfunnene. Næringen har en klar distriktsprofil og gir grunnlag for bosettingen i mange utkantstrøk.

Det er natur- og kulturhistoriske verdier som er de to viktigste innsatsfaktorene for turisme i fjellområdene. De er attraksjoner i seg selv, og utgangspunktet for produksjon av de aktiviteter, opplevelser, varer og tjenester som reiselivet tilbyr og som markedet i økende grad etterspør. Å bevare natur- og kulturverdiene i fjellområdene er derfor en forutsetning, både for dagens turisme og for fremtidig økt turistmessig bruk av fjellområdene. Når merkevaren er norsk natur og naturbaserte ferieopplevelser, ligger det store utfordringer i å ta vare på naturen på en slik måte at merkevaren ikke ødelegges, eller får redusert kvalitet.

Nasjonalparker og andre verneområder i fjellområdene har mye av den mest storslåtte og mangfoldige naturen i Norge og omfatter slik sett "juvelene" i norsk natur. Nasjonalparkene representerer store ressurser og mangfoldige muligheter for opplevelser, samtidig som de er sårbare og spesielle. Her ligger en del viktige veivalg og innebygde utfordringer med langsiktige konsekvenser. Formålet med vernet har nettopp vært å sikre natur- og kulturminneverdier for å bevare områdenes funksjon som leveområde for planter og dyr og som opplevelsesområder for mennesker. Det er imidlertid nødvendig å fokusere sterkere på koplingen mellom verneområdene og omkringliggende lokalsamfunn og bosetting, og sette søkelyset på de samfunnsøkonomiske fordelene ved å opprette et verneområde. Regjeringen mener at det særegne ved nasjonalparker og andre verneområder representerer store muligheter for lokalsamfunnene i fjellbygdene til å markedsføre seg i reiselivssammenheng.

For reiselivsnæringene generelt vil nasjonalparker og andre verneområder være et viktig element for markeringen av norsk særpreget og som ledd i markedsføringen av bredden i det opplevelsesspekter besøkende kan tilbys. Informantene i undersøkelsen til Vestlandsforskning anser generelt sett potensialet for økt turisme og verdiskaping i tilknytning til verneområdene som stort. Også i undersøkelsen til Norsk institutt for naturforskning (NINA) oppgir bedriftsledere at de oppfatter status som nasjonalpark som positivt for markedsføringen.

For å kunne ta ut det potensialet for næringsutvikling og verdiskaping som ligger i økt turistmessig bruk av fjellområdene uten å redusere de natur- og kulturminneverdiene som den samme næringsutviklingen er avhengig av, står vi overfor en del viktige utfordringer. Økt turistmessig bruk av verneområder kan føre til en viss forringelse av det vernede området fordi det normalt ikke vil være mulig å utøve en aktivitet uten at noe natur blir påvirket. På den annen side resulterer denne bruken i økonomisk aktivitet som gir økt velferd og mulighet for bosetting i fjellbygdene. Dette gir igjen grunnlag for skjøtsel av

kulturlandskapet som er viktige elementer både i en verne- og reiselivsstrategi. Utfordringen ligger i å finne nivået hvor velferden faktisk øker slik som ønsket, samtidig som bruken ikke får utilsiktede eller uheldige konsekvenser for de natur- og kulturkvaliteter som danner grunnlag for velferdsøkningen. Dette innebærer å få til en balanse mellom vern og bruk på en slik måte at natur- og kulturverdiene bevares, samtidig som potensialet for verdiskaping blir utnyttet bedre enn i dag.

Det er videre en utfordring å skape større legitimitet og lokal oppslutning om vern av områder som grunnlag for verdiskaping i lokalsamfunnet. Det blir i den sammenheng viktig å øke bevisstheten om nasjonalparkene som unike områder som kan tiltrekke seg turister, samtidig som natur- og kulturverdiene bevares. Det økte presset på arealene i fjellområdene setter store krav til god arealplanlegging basert på kunnskap om natur- og kulturminneverdiene, samt gode samarbeidsprosesser både lokalt, regionalt og på statlig nivå mellom landbruk, reiseliv og natur- og kulturminneforvaltning.

C. Dagens bruk av fjellområdene

Fjellområdene har vært utnyttet av mennesker i årtusener, og mange fjellområder er svært rike på kulturminner. En viktig basis for dagens bruk er retten til fri ferdsel i utmark, også i verneområdene. Restriksjoner på allemannsretten i verneområdene skal bare innføres når hensynet til natur- og kulturverdier gjør det nødvendig.

Jakt, fangst og fiske og andre høstingsaktiviteter er de viktigste formene for tradisjonell bruk av utmark i Norge. Jakt og fiske har utviklet seg fra å omfatte matauk og fritidsaktivitet for grunneiere og lokalbefolkning til å bli en mulighet for ny næringsvirksomhet for grunneiere og andre rettighetshavere. Ifølge SSB's jaktstatistikk ble det i gjennomsnitt for årene 1999, 2000 og 2001 felt i underkant av 8000 villrein per år. I omsetningsverdi tilsvarer dette ca 18 mill. kroner per år.

Friluftsliv har lange tradisjoner i Norge, og har delvis sine røtter i jakt, fangst, fiske og andre matauk-aktiviteter. Det storslagne i urørt natur og landskap, naturens egne lyder og lukter, fred og ro, frihet og mystikk er noen av de opplevelsesdimensjonene som oftest nevnes i forbindelse med friluftsliv. Opplevelse av kulturminner og tidligere tiders bruk av naturen er også viktige sider ved friluftslivet. Opplevelsesverdien er lagt til grunn ved opprettelse av en rekke verneområder.

Tall fra Den norske turistforening (DNT) viser at også friluftsliv i form av fotturisme bidrar til verdiskaping og sysselsetting i fjellbygdene. I løpet av et år er det ca 300 000 overnattinger på DNT's hytter. Dette har ringvirkninger i form av et betydelig mersalg i butikkene i bygdene opp mot fjellet. Eksempelvis er de lokale økonomiske ringvirkningene av 126 000 overnattinger på DNT Oslo og omegns hytter i 2001 beregnet til 100-110 mill. kroner.

DNT forvalter et landsdekkende rute- og løypenett med sommerruter (20 000 km) og kvistede vinterløyper (6 500km) både i og utenfor vernede områder. Norsk sti- og løypeplan fra 1990 og Mål og retningslinjer for stier og løyper i fjellet (DN-notat 1994-10) danner den nasjonale rammen for utviklingen av tilrettelegging i fjellet. Ferdselsregistreringer i regi av DNT viser at 90-95 pst. av fotturistene følger merket sti. Dette innebærer at dette nettet av stier og løyper bidrar til å kanalisere ferdselen til bestemte områder, slik at mer sårbare områder i stor grad kan beskyttes.

Blant brukergruppene er det ulike holdninger til tilrettelegging. Briksdalsbreen er ved siden av Nordkapp og Geirangerfjorden blant de best besøkte naturattraksjonene i Norge. Vi finner en forholdsvis omfattende tilrettelegging i form av serviceanlegg med kafeteria, souvenirbutikk m m, men dette er plassert ved parkeringsplassen, 2 km fra selve breen. Det tar ca 1 time å gå inn til breen. En undersøkelse i regi av Østlandsforskning i 1990 viste at kun 4 pst. av de spurte ønsket at det skulle bygges bilvei helt inn til breen⁷. En guidet fottur og gondolbane til toppen av breen fikk oppslutning fra ca halvparten av de spurte. De som var negative til bygging av bilvei og gondolbane begrunnet dette i hovedsak med at inngrepene ville ødelegge naturen og/eller naturopplevelsen.

En undersøkelse rundt Jostedalsbreen i regi av Østlandsforskning viser at over halvparten av de intervjuede holdt seg på hovedveiene uten å kjøre noen av sideveiene inn mot breen. Den andre halvparten hadde friluftsliv i området rundt breen som motiv for å ta av fra hovedvegen. Blant disse var korte fotturer og fiske mest populært. Bare 14 pst. gikk en tur som var lengre enn fire timer. Hele 70 pst. var på dagsbesøk i Jostedalen, og nesten tre fjerdedeler oppga at formålet med turen var å se Jostedalsbreen. Undersøkelsen viser at mange bruker forholdsvis kort tid i området, og at den fysiske utfoldelsen er relativt begrenset.

I mange fjellbygder er landbruksbasert turisme et viktig satsingsområde for å sikre inntektsgrunnlag og fortsatt bosetting. Gårds- og stølsturisme, nye typer produksjon basert på gårdens ressurser, bygging og utleie av hytter og nye aktivitetstilbud som f eks guidete rideturer er i dag grunnlag for miljøbasert næringsutvikling på mange fjellgårder. Reiselivsnæringens bruk av natur- og kulturminneverdier i fjellområdene og den landbruksbaserte turismen utgjør i dag den største verdiskapingen i mange fjellbygder. Både reiselivsmyndigheter og næringen selv har gjennom flere år framhevet natur- og kulturminneverdier som turistnasjonen Norges viktigste salgsvare.

Norges Turistråd har ved en rekke anledninger påpekt at turistindustrien er avhengig av bærekraftig turisme for å opprettholde sine merkevarer. En undersøkelse gjort av SNF (Skalpe og Nysveen Markedsføring av norsk reiseliv, et naturvernproblem? SNF/SiR, 1995) viser at 86 pst. av det brosjyrematerialet som norsk reiseliv benytter profilerte norsk natur med aktivitetmuligheter. Fjell, som var mest brukt, fremgikk i vel 60 pst. av materialet. Naturbaserte aktivitetstilbud var markedsført i 71 pst. av materialet, og fjelltur, båttur og fiske var mest brukt.

Både gamle og nye måter å bruke fjellområdene på har hatt, og vil fortsatt ha, effekter på natur- og kulturminneverdiene i disse områdene. De siste 50 årene har ulike former for inngrep og motorferdsel forandret fjellets karakter i mange områder. Det mest synlige tegnet på dette er reduksjonen i villmarkspregete områder. Rundt 1900 kunne ca halvparten av Norges areal betegnes som villmarkspregete områder (områder mer enn 5 km fra tyngre tekniske inngrep), mot 12 pst. i 1994 og 11,7 pst. i 1998. I Sør-Norge bestod kun 5 pst. av arealet av villmarkspregete områder i 1998. I dag finner vi de fleste gjenværende villmarkspregete områdene nettopp i fjellet. For områder som defineres som inngrepsfrie (områder mer enn 1 km fra tyngre tekniske inngrep) var det samlede arealtapet ca 4500 km² i perioden 1988-1998. Reduksjonen av inngrepsfrie områder

⁷ Turistene ble intervjuet etter at de hadde gått, evt. Kjørt med hesteskyss opp og ned til breen

skyldes i hovedsak bygging av landbruksveier, hvorav det aller meste er skogsveier. Også kraftproduksjon og bygging av overføringslinjer har ført til vesentlig reduksjon av inngrepsfri natur i denne perioden.

Det er et ønske om økt bruk av ulike motorkjøretøy i fritidssammenheng fra reiselivsnæringen og fastboende. Også transport i forbindelse med jakt og fiske har i stigende grad blitt motorisert. Dette har ført til at bruken av snøscootere, traktorer og andre terrenggående motorkjøretøy har økt sterkt de siste årene. I et utvalg kommuner med stor andel av fjellnatur har antall innvilgede dispensasjoner for snøscooter økt med 21 pst. fra vintersesongen 1994/95 til sesongen 2001/02. Motorisert ferdsel er i ulik grad strengt regulert innenfor våre nasjonalparker med åpning for dispensasjoner knyttet til næringsmessig transport.

For mange dreier konflikter i forhold til motorferdsel seg om støy og fravær av stillhet og ro. Fravær av støy, mulighet til å oppleve naturens egne lyder og stillhet og ro er et av de viktigste karaktertrekkene ved urørt natur og en viktig grunn til at nordmenn og utenlandske turister oppsøker områder i fjellet. Barmarkskjøring fører også til slitasje og kjørespor som ødelegger vegetasjon.

For mange nordmenn er utøvelse av friluftsliv og tilgang til naturopplevelser den viktigste grunnen til å eie en hytte. Hytteliv er et positivt velferdsgode som er dypt forankret i den norske folkesjelen. Det er også et godt grunnlag for å få folk til å bli glad i naturen, og dermed øke bevisstheten om og viljen til å støtte tiltak for å bevare viktige natur- og kulturminneverdier. Tilveksten de siste tiårene har i gjennomsnitt vært ca 3000 hytter årlig.

Den lokaløkonomiske effekten av hyttebygging og hytteturisme er betydelig for mange kommuner. Det foreligger ikke landsdekkende undersøkelser av ringvirkningene, men flere regionale undersøkelser er gjennomført. En undersøkelse fra Valdres-regionen (J.R. Onshus 1994) viser en beregnet etterspørsel fra hytteturismen på totalt 359 mill. kroner, hvorav 60 pst. beregnes dekket i Valdres. Sysselsettingseffekten av hyttene beregnes til 771 årsverk, eller nesten 11 pst. av total sysselsetting i Valdres.

De konfliktene som hyttebygging skaper er sammensatte og går mellom mange ulike interessegrupper som f eks lokalbefolkning, rettighetshavere, grunneiere, andre næringsinteresser, korttidsturister, natur- og kulturminnevern og etablerte hytteeiere. Det er økende bevissthet om miljøkonsekvenser av hyttebygging i kommunene. Gjennom kommuneplanen har de fleste kommunene innført restriksjoner mot nye hytteområder i snaufjellet. Hoveddelen av hyttebyggingen skjer i felt, og det er en tendens til at nye hytter får en høyere teknisk standard med større behov for tilknytning til moderne infrastruktur (helårsvei, vann, avløp, elektrisitet) og som følge av det trekkes nedover mot bygda eller bygges ut i sammenheng med annen reiselivsutbygging som f eks alpinanlegg eller i etablerte reiselivsområder.

Turistrelatert næringsaktivitet i og rundt nasjonalparkene

NINA har kartlagt næringsaktiviteter knyttet til Dovrefjell-Sunndalsfjella, Femundsmarka og Reisa nasjonalpark (i verneområdet og i en 5 km sone utenfor verneområdene) i 2002.

Turismerelaterte aktiviteter i de tre nasjonalparkene omfatter hovedsakelig arealleie/festeavgifter/salg av hyttetomter, hytteutleie, overnatting, servering, jakt og fiske

og andre opplevelsesbaserte aktiviteter som guiding/fjellføring, padling, klatring, ridning, hundekjøring, leirskole/undervisning og leiekjøring med snøskuter. Omsetning i forbindelse med planlegging og oppføring av hytter, turistenes bruk av penger utover overnatting, servering og kjøp av aktiviteter er ikke inkludert i undersøkelsen. Det er heller ikke råvareverdien av viltkjøtt og fisk. Med utgangspunkt i nasjonale beregninger (SND 2002) og det arealet undersøkelsesområdene utgjør, ville verdien for vilt og fisk være i størrelsesorden 5 – 6 millioner kroner for Dovrefjell-Sunndalsfjella nasjonalpark og omkring 1 million kroner for Femundsmarka nasjonalpark og Reisa nasjonalpark.

Brutto omsetning knyttet til turisme er på ca 40 mill. kroner i Dovrefjell-Sunndalsfjella nasjonalpark. Her utgjør overnatting sammen med servering den største omsetningsposten (ca 15 mill. kroner). Jakt, fiske og fotturisme er også grunnlag for en stor del av omsetningen (ca 7 mill. kroner). I tillegg står ridning og guidete turer, spesielt moskus- og toppturer, for en viktig del av omsetningen (ca 3,5 mill. kroner). De guidete turene er, sammen med jakt, fiske og fotturisme, de næringsaktivitetene som helt eller delvis foregår inne i verneområdene. En stor del av de andre aktivitetene foregår i randsonene, hovedsakelig langs E6.

I Femundsmarka nasjonalpark er brutto omsetning knyttet til turisme beregnet til ca 5 mill. kroner. Her kommer nesten all omsetning fra tradisjonelle aktiviteter som jakt, fiske og fotturisme i form av kjøp av kort, overnatting, leie av hytter og båttransport på Femunden. I Reisa nasjonalpark er det liten aktivitet knyttet til turisme, beregnet til i overkant av 1 mill. kroner, og nesten alt foregår i randsonen utenfor nasjonalparken. Av dette utgjør elvebåt-trafikken ca 300 000 kroner. Ved å regne om brutto omsetning til omsetning per areal får vi for beite 21, 185 og 102 kroner per hektar for henholdsvis Dovrefjell-Sunndalsfjella, Femundsmarka og Reisa nasjonalpark. Tilsvarende tall for turisme blir 59, 67 og 11 kroner pr hektar. Tilsvarende brutto omsetning for utmarksarealer i Norge basert på tall fra Statens nærings- og distriktsutviklingsfond (SND) i 2002 gir en gjennomsnittsverdi på 33 kroner per hektar for beite og 68 kroner per hektar for turisme. Dette viser at brutto omsetning fra turisme i Dovre-Sunndalsfjella nasjonalpark og Femundsmarka nasjonalpark er i samme størrelsesorden som gjennomsnittet for utmark generelt i Norge. Brutto omsetning i Reisa nasjonalpark er en god del lavere enn landsgjennomsnittet.

I disse tre nasjonalparkene består turismen både av nye og etablerte bedrifter, og det er klare indikasjoner på at turismeaktiviteten har økt ved alle parkene, særlig såkalte aktivitetsbaserte tilbud og bedrifter. For mange typer turisme er det ofte et samspill mellom bruken av verneområdene og randområdene, og det er vanskelig å betrakte turisme innenfor og utenfor parkene hver for seg.

Fra undersøkelsen til Vestlandsforskning går det frem at det er de naturbaserte attraksjonene i Sogn og Fjordane som har klart størst besøkstall. I forhold til samlet besøkstall for alle attraksjonene utgjør de naturbaserte attraksjonene som har direkte tilknytning til verneområder ca 60 pst. Naturinformasjonssentra har langt høyere besøkstall enn de tradisjonelle museene.

I Jotunheimen nasjonalpark har fjellføring knyttet til turisthytter som Glitterheim, Spiterstulen og Juvasshytta vært en viktig aktivitet i mange år. På første del av 1990-tallet økte interessen for å starte opp med organisert fjellføring og opplevelsesturisme fra selskap som ikke var tilknyttet turisthyttene. I 1994 ble det gitt 12 tillatelser, i 1999 ble

det gitt 18 tillatelser til kommersiell fjellføring til enkeltpersoner eller virksomheter, og i 2002 var tallet på tillatelser til kommersielle aktører 28. Av disse er det 19 som har rapportert om aktivitet i 2002.

Totalt antall brukerdøgn i Jotunheimen nasjonalpark knyttet til kommersiell aktivitet var i 2002 ca 20 000 innenfor selve parken, føring til Galdhøpiggen utgjør mer enn halvparten av dette. Med en beregnet snittpris på 180 kr per person per døgn blir omsetningen knyttet til kommersiell aktivitet innenfor nasjonalparken på 3,6 mill. kroner. Mange av aktørene har også stor aktivitet utenfor nasjonalparken.

Offentlig forvaltning skaper også aktivitet og arbeidsplasser i fjellområdene. De ansatte i fjellstyrene utfører totalt ca 50 årsverk. Fjellstyrene får dekket 50 pst. av lønnsutgiftene til fjelloppsyn fra staten. De viktigste inntektskildene for fjellstyrene er salg av jakt- og fiskekort, inntekter fra storviltjakt, festeinntekter (50 pst. av inntektene som staten har av tomtefester for hytter og hotell går til fjellstyrene), beiteleie, hytteutleie og salg av tjenester til andre. Det meste av midlene går tilbake til lokalsamfunnet i form av tilretteleggingstiltak for allmennheten og lokal næringsutvikling.

Statens naturoppsyn (SNO) har pr i dag 26 oppsynsstillinger lokalt knyttet til tilsynet med verneområder, roviltviltforvaltningen og arts mangfoldet i fjellet. I tillegg kjøper SNO oppsyns- og skjøtselstjenester fra fjellstyrene for ca 3,5 mill. i året i Sør-Norge. I Nord-Norge kjøper SNO oppsyns-, registrerings- og skjøtselstjenester fra Statskogs fjelltjeneste for ca 7 mill. kroner årlig. Flere av våre store nasjonalparker og verneområder har fortsatt ikke statlig naturoppsyn, og det er behov for økt kjøp av oppsynstjenester fra fjellstyrene og Fjelltjenesten, samt fra bygdeallmenninger og andre lokale tilsynsordninger.

D. Dagens forvaltning – rammebetingelser for bruk

Forvaltning utenfor verneområdene

Plan- og bygningsloven er det viktigste verktøyet for arealplanlegging i fjellområdene, og denne loven er også viktig for styring av bruk av randsonene til områder vernet etter naturvernloven. Kommuneplanens arealdel er den viktigste arealplanen for å sikre store, sammenhengende og inngrepsfrie naturområder. Fylkesdelplan for Dovrefjellområdet er et eksempel på samordning av prosesser etter plan- og bygningsloven og naturvernloven. Parallelt med verneplanprosessen ble det gjennomført en fylkesdelplanprosess i samarbeid mellom fire fylker som hadde til hensikt å avklare planstrategier og utfordringer i tilknytning til dette store verneområdet. Erfaringene fra arbeidet er at fylkesdelplanen engasjerte kommuner, fylkeskommuner og fylkesmenn til grundigere prosesser også rundt verneplanen, og konfliktnivået ble redusert. I stedet for å fokusere på konflikten ved vernet, ble fokus mer rettet mot hvordan vernet kan brukes til å få til bærekraftig utvikling. Et viktig resultat av planprosessen er opprettelsen av Dovrefjellrådet, som både skal ha ansvar for koordinering av forvaltningsplaner i verneplanområdet og for tilrettelegging for samarbeid og samordning av næringsutvikling, kommunal planlegging osv.

Motorferdsel i utmark og vassdrag reguleres ved lov av 10. juni 1977 og nasjonal forskrift av 15. mai 1988. Lovens hovedregel er at nyttekjøring er tillatt, mens kjøring uten nytteformål i utgangspunktet er forbudt. I Nord-Troms og Finnmark er det åpnet adgang for å fastsette løyper for "rekreasjonskjøring". Det er også fastsatt en særskilt forskrift med forbud mot helikopterskiing og lignende. Forskriften innebærer at det ikke er adgang

til å legge ut landingsplasser på fjelltopper, utsiktspunkter, breer og andre liknende steder som bare har interesse i forbindelse med helikopterskiing, for kortvarig opphold, som utgangspunkt for dagsturer eller for liknende formål.

Forvaltning av verneområder etter naturvernloven

Vi har per i dag 19 nasjonalparker i fastlands-Norge og tre nasjonalparker på Svalbard. Alle disse inneholder en stor andel av fjellområder. Nasjonalparkene faller grovt sett i to hovedkategorier. Den ene er de nasjonalparkene som har som siktemål både å sikre store leveområder for planter og dyr og samtidig sikre allmennhetens mulighet til å drive friluftsliv og rekreasjon. I disse områdene var det allerede ved opprettelsen et omfattende nett av hytter og merkete stier, foruten et begrenset antall private hytter for jakt og fiske. Den andre kategorien består av nasjonalparker hvor hensynet til å bevare biologisk mangfold, og spesielt truede og sårbare arter, er høyere prioritert. Her er det i dag få eller ingen hytter, få merkete stier og ingen større, tekniske anlegg. Noen av nasjonalparkene har også vern av kulturminner som delformål. I tilknytning til nasjonalparkene er det flere steder etablert nasjonalparksenter. Nasjonalparksentrene har fokus på informasjon om nasjonalparken og sammenhenger mellom mennesker, natur og landskap (jf. Nasjonalparksentre, retningslinjer og prioriteringer, DN mars 1997).

I tillegg til aktiviteter som i liten grad er avhengig av fysisk tilrettelegging, som for eksempel ski- og fotturer, er tradisjonell bruk knyttet til setring, slått, beiting, jakt, fiske og bærplukking tillatt i de fleste nasjonalparkene. Ved opprettelsen av nasjonalparker har det vært forutsatt at denne ekstensive bruken skal kunne fortsette i den utstrekning den ikke er i strid med verneformålet. I tre verneområder; Jotunheimen nasjonalpark, Reisa nasjonalpark og Saltfjellet/Svartisen nasjonalpark, er det i verneforskriftene fastsatt forbud mot kommersiell turisme. Bestemmelsen ble i sin tid innført for at vernemyndigheten skal ha kontroll med slik virksomhet innenfor nasjonalparken. Bestemmelsen har imidlertid av mange blitt oppfattet som en unødvendig hindring for utøvelsen av bærekraftig næringsutøvelse innenfor rammen av verneforskriftens formål.

De fleste av våre tidligste nasjonalparker ligger i sin helhet på statsgrunn. Vår største nasjonalpark, Hardangervidda nasjonalpark, omfatter imidlertid mer enn 50 pst. privat grunn, mens Jostedalbreen nasjonalpark har ca 23 pst. privat grunn.

Det er betydelig variasjon i brukerintensiteten mellom nasjonalparkene. Hardangervidda nasjonalpark utgjør det ene ytterpunkt. Her gjenspeiles bruksrettene i vernebestemmelsene, og motorisert transport for en rekke næringsformål er direkte hjemlet i vernebestemmelsene. Som en følge av dette og et høyt antall innvilgede dispensasjoner for barmarkskjøring er omfanget av motorisert ferdsel i denne nasjonalparken så stor at det har ført til betydelig terrengslitasje flere steder innenfor nasjonalparken.

Rago nasjonalpark i Nordland representerer den andre enden av brukerskalaen. Dette er en typisk "villmarkspark" der de eneste brukergruppene er reindriftsutøvere, fotturister og fiskere. Nærmeste vei ligger 4 km fra nasjonalparkgrensen, og de eneste kjente naturinngrep i nasjonalparken er et par mindre hytter og bruer.

Stortingsmelding nr. 62 (1991-92) Ny landsplan for nasjonalparker og andre større verneområder i Norge åpnet for en viss turistmessig bruk av de nasjonalparkene som tåler det under den forutsetning at de nasjonale rammene ble fulgt opp i forvaltningsplaner for

det enkelte område. En forvaltningsplan skal være et praktisk hjelpemiddel for å opprettholde og fremme verneformålet ved å gi konkrete retningslinjer om bl.a. bruk, informasjon, skjøtsel og eventuell tilrettelegging. En forvaltningsplan utarbeides av miljøvernmyndighetene i nær dialog med eiere og brukere av verneområdet. Gjennom en slik prosess skal en avklare og ta stilling til hvordan ulike verne- og bruksinteresser skal håndteres. For å avveie ulike brukerinteresser har det innenfor flere verneområder vært behov for en inndeling i soner med ulik målsetting for bruk, skjøtsel og tilrettelegging. De vanligste sonekategoriene har vært "vernesone", "brukssone" og "soner med spesiell tilrettelegging og tiltak". I vernesonen er naturvern hensyn overordnet andre hensyn. Brukssonen omfatter områder der forsiktige tiltak og inngrep for friluftsliv kan tillates, som f.eks. merking av stier og bygging av selvbetjente/ubetjente turlagshytter innenfor et planlagt rutenett. Hytter og setre med og uten drift kan ligge i denne sonen, og noen områder kan være åpnet for hogst og enkle tiltak i tilknytning til reindrift og husdyrbeite. Den siste sonekategorien gjelder områder hvor en kan legge forholdene spesielt til rette for ferdsel og kan åpne for spesielle tiltak knyttet til reiseliv, reindrift m.v. Dette er ofte mindre områder.

Det er i dag utarbeidet forvaltningsplan for nasjonalparkene Jostedalbreen, Saltfjellet/Svartisen, Reisa, Jotunheimen, Øvre Dividal og Hardangervidda (godkjennes av DN vår 2003). For Forollhogna, Rondane, Dovre-Sunnalsfjella og Femundsmarka er forvaltningsplaner under utarbeidelse.

Fylkesmannen i det enkelte fylke (i flere fylker der verneområdet ligger i flere fylker) har som hovedregel forvaltningsmyndigheten for områder vernet etter naturvernloven, mens Direktoratet for naturforvaltning er tillagt det overordnede forvaltningsansvaret og er klageinstans for alle saker som angår verneområdene. Statens naturoppsyn) er opprettet med hjemmel i naturoppsynsloven for å ivareta nasjonale miljøverdier og å forebygge miljøkriminalitet. SNO skal samordne og styrke det totale oppsynsarbeidet i Norge, og utvikle et mer helhetlig naturoppsyn. Det er i dag tilsatt 26 naturoppsyn ved lokalkontor i distriktskommuner, i hovedsak knyttet til nasjonalparker og store verneområder i Sør-Norge. SNOs viktigste oppgaver er kontroll i forhold til lover, forskrifter og annet regelverk, i tillegg til veiledning og informasjon. Ellers kan SNO utføre praktiske skjøtels oppgaver i verneområder, foruten registrerings- og dokumentasjonsarbeid.

SNO kjøper oppsynstjenester av fjellstyrene. Over halvparten av det heltidsansatte personellet i fjellstyrene utfører i dag nasjonalparkoppsyn eller oppsyn i mindre verneområder, og utfører oppgaver både for SNO og Statskog SF.

I løpet av de siste 10 – 15 årene har det vært økende fokus på at berørte lokalsamfunn i større grad bør få innflytelse i forvaltningen av verneområder. I dag har 60 kommuner takket ja til delegert forvaltningsmyndighet for naturreservater og mindre landskapsvernområder, og forvaltningsmyndigheten er i ferd med å bli overført. I noen av de største verneområdene er det etablert egne rådgivende utvalg som skal bistå fylkesmannen i forvaltningen. Dette gjelder verneområder i Jotunheimen, Jostedalbreen, Trollheimen, Øvre Dividalen og Reisa. I Hardangervidda nasjonalpark er forvaltningsmyndigheten delt mellom berørte fylkesmenn og fylkesvise tilsynsutvalg som er satt sammen av folkevalgte representanter for berørte kommuner.

I 2001 ble det startet et 5-årig prøveprosjekt med delegasjon av forvaltningsmyndigheten for verneområdene i Setesdal-Vesthei-Ryfylkeheiane til berørte kommuner. I 2003 vil det

bli startet forsøk med ulike modeller for lokal forvaltning for nasjonalparkene med tilhørende verneområder i Forollhogna og Dovrefjell-Sunndalsfjella, og senere for Verdal-Snåsa-Lierne. Dette er en oppfølging av Stortingets anmodning i forbindelse med behandlingen av lov om statlig naturoppsyn.

Hvordan bedrifter og næringsaktører oppfatter rammebetingelsene for næringsutøvelse NINA-undersøkelsen fra Dovre og Oppdal kommuner viser at statusen som nasjonalpark i Dovrefjell-Sunndalsfjella oppfattes som positiv for markedsføringen av disse bedriftene så vel som for hele reiselivsnæringen i området⁸. Alle ga uttrykk for synspunkter om at naturvern er viktig og at de mener de innretter sin egen virksomhet etter dette. De fleste mener at restriksjonene i for liten grad er basert på kunnskaper om og forståelse for lokale forhold.

I Vestlandsforskings undersøkelse⁹ blir det presisert at det er naturen, enten den er vernet eller ikke, som trekker folk til Norge, mens fjord, bre, og fjell trekker turister til Vestlandet. Samtidig er det en generell oppfatning om at vernet gir området et kvalitetsstempel, og at dette gir produktene deres en merverdi. Vernet gir også et signal til omverdenen om at området blir ivaretatt for fremtiden. Samlet sett mener informantene at dette har en positiv markedsføringsverdi. Enkelte av informantene mener at utlendinger i langt høyere grad enn nordmenn er bevisste på den merverdi vernet gir. De fleste av informantene benytter områdenes vernestatus i sin markedsføring bl.a. på internett og i brosjyremateriell, spesielt i forhold til utenlandske turister. Flere av informantene peker på at balansegangen mellom vern og utnytting av området til næringsaktivitet er vanskelig. Vern påpekes som viktig, men i den grad vernet ikke står i motsetning til forretningsdrift, bør kommersiell aktivitet tillates. Flere av informantene peker på at verneforskriftene legger hindringer i veien for omsetning og verdiskaping rundt og innenfor verneområdet. Forbudet mot kommersiell turisme innenfor Jotunheimen nasjonalpark ble bl.a. nevnt som eksempel.

Kort om dagens støtteordninger som er relevante for naturbasert næringsutvikling Statens nærings- og distriktsutviklingsfond (SND) er myndighetenes sentrale organ for finansiering og iverksetting av tiltak innenfor nærings- og distriktpolitikken. SND yter landsdekkende og distriktsrettede tilskudd til prosjekter og tiltak som ikke er tilstrekkelig bedriftsøkonomisk lønnsomme på selvstendig basis, men som forutsetter å ha positiv samfunnsøkonomisk lønnsomhet. Fondet er administrativt underlagt Nærings- og handelsdepartementet. Midler til de ulike ordningene bevilges over følgende departementers budsjett:

- Nærings- og handelsdepartementet: Landsdekkende virkemidler og administrasjonstilskudd

⁸ NINA har på oppdrag fra Miljøverndepartementet gjennomført en utredning som bl a omfatter intervjuer med 7 bedrifter i Dovre og Oppdal kommuner som tilbyr naturopplevelser i Dovrefjell-Sunndalsfjella nasjonalpark oppfatter vernerestriksjonene

⁹ Vestlandsforskning har på oppdrag fra Miljøverndepartementet gjennom ført en delutredning som bl a omfatter intervjuer med 27 nøkkelpersoner i bedrifter og organisasjoner i områdene rundt Jostedalsbreen nasjonalpark, Jotunheimen nasjonalpark og Utladalen og Nærøyfjorden landskapsvernområde om hvilken innvirkning vern har for reiselivsaktivitetene.

- Kommunal- og regionaldepartementet: Distriktsrettede ordninger
- Landbruksdepartementet: Landbruksrettede ordninger
- Fiskeridepartementet: Fiskerirettede ordninger

Innenfor regional- og distriktpolitikken er det fra 2003 innført en ny ansvarsdeling for virkemiddelbruken ved at fylkeskommunene i kraft av å være regionale utviklingsaktører nå fordeler det vesentligste av de økonomiske virkemidlene innenfor dette feltet. Fylkeskommunene trekker opp mål og utvikler strategier for regional utvikling i sitt område. I samråd med regionalt partnerskap fordeler de rammer til innsatsområder og operative aktører som bl.a SNDs distriktskontor. Det er dermed opp til fylkeskommunene om de vil prioritere en særskilt innsats for naturbasert næringsutvikling.

Utvikling av turisme i tilknytning til landbruk har de siste årene vært et eget innsatsområde. En del av de økonomiske virkemidlene i landbrukspolitikken har derfor relevans i et arbeid for økt turistmessig bruk av utmark og fjellområder. De relevante ordningene omfatter særlig tilskudd over jordbruksavtalen, herunder bygdeutviklingsmidler (BU-midler), tilskudd til spesielle tiltak i landbrukets kulturlandskap (STILK- midler), ordningen med områdetiltak for organisering av større prosjekter med flere interessenter og et eget setertilskudd som skal stimulere aktiv seterdrift. Videre hjemler fjelloven § 12 innvinning av grunneierinntekter til grunneierfondet, som etter gitte retningslinjer kan benyttes til næringsutvikling med grunnlag i naturressurser i statsallmenninger. Tilskudd til andre landbrukstiltak som landbruksveier kan også ha betydning i forhold til å understøtte utbygging av infrastruktur som gjør økt turistmessig satsing mulig.

E. Politikk for økt miljøbasert turistmessig bruk av våre verneområder

Reiselivsnæringen har gjennom en rekke år markedsført Norge som turistobjekt med utgangspunkt bl.a. i de store natur- og kulturhistoriske verdiene vi finner i fjellområdene. Turistene oppgir fjordene, fjellene og den uberørte naturen som hovedgrunner til å komme til Norge. Etter hvert som andelen av villmark reduseres ellers i Europa, har særpreg ved norske fjellområder som store sammenhengende områder med tilnærmet urørt natur og fravær av støy fått økt oppmerksomhet fra utenlandske turister.

Hvis vi klarer å ta vare på de natur- og kulturhistoriske kvalitetene som preger den norske fjellheimen, ikke minst i verneområdene, ser Regjeringen store muligheter for økt miljøbasert og miljøtilpasset næringsutvikling og turisme i våre fjellområder. Miljøtilpasset turisme knyttet til utnytting av våre fjellområder der større verneområder inngår kan, dersom den utvikles på riktig måte, både ivareta ønsker fra turistene om opplevelser av høy kvalitet og ønsker om verdiskaping i lokalsamfunn, samtidig som verdiene innenfor og utenfor verneområdene ivaretas og videreutvikles. Internasjonal erfaring viser at et sted eller en regions sjanse til å hevde seg i en stadig mer global utvikling er å dyrke frem det som er spesifikt stedsbestemt, med vekt på det som gjør den annerledes og særpreget. Nøkkelen ligger i samspillet mellom natur, kultur og næringsliv.

Verneområder som grunnlag for merkevarebygging

Våre nasjonalparker og andre verneområder er opprettet for å ta vare på de mest verdifulle og flotteste naturområdene for oss og kommende generasjoner. De fleste av disse områdene har nettopp de særpreg som mange turister ønsker å oppleve, og har i mange år

vært viktige reisemål og områder for friluftsliv og naturopplevelse både for nordmenn og utenlandske turister. Undersøkelser viser at nasjonalparkene bidrar til at turister ønsker å komme til Norge, og at de dermed er et viktig element i markeringen av norsk særpreget og som ledd i markedsføringen av bredden i det opplevelsesspekter besøkende kan tilbys.

Avhengig av verneformålet setter vern etter naturvernloven en del rammer for bruk av verneområdene. I tillegg til vanlige friluftslivsaktiviteter som ski- og fotturer, er tradisjonell bruk knyttet til setring, slått, beiting, jakt, fiske og bærplukking tillatt i de fleste verneområdene. Landbruksdrift som innebærer f.eks. flatehogst, gjødsling, veibygging og andre varige inngrep er i utgangspunktet ikke tillatt.

Undersøkelser i et utvalg norske nasjonalparker viser at det foregår omfattende næringsvirksomhet knyttet til turisme i de fleste av disse parkene. Aktivitetene omfatter hovedsakelig ulike former for utleie, overnatting, servering, jakt og fiske og opplevelsesbaserte aktiviteter som for eksempel guiding/fjellføring, ridning, elvepadling og leirskole/undervisning. Regjeringen mener det er potensial for enda mer av denne typen aktiviteter så lenge de holdes innenfor rammen av verneformålet.

Økt turistmessig bruk av verneområdene

Regjeringen vil åpne for økt verdiskaping i fjellbygdene ved å legge til rette for økt aktivitet innenfor og rundt en del av nasjonalparkene, herunder bidra til

- at et utvalg av nasjonalparkene brukes i markedsføringen av reiselivstilbudet generelt i Norge
- tilrettelegging for flere og mer langvarige besøk i og nær et utvalg av nasjonalparkene
- tilrettelegging for varierte opplevelser ved nasjonalparkbesøk i et utvalg av nasjonalparkene

De verdiene som er grunnlag for vernet, vil også være en forutsetning for økt turistmessig bruk og verdiskaping i fjellbygdene. Geografisk avgrensning og verneforskrifter for nasjonalparkene skal fortsatt regulere hvordan disse områdene kan brukes. Disse grensene er satt med utgangspunkt i kunnskap om biologiske og økologiske forhold i området og bør ikke overskrides hvis naturverdiene som finnes i området skal bevares. Samtidig skal vernet gi et kvalitetsstempel på området som gjør det attraktivt i turistsammenheng. Slik blir naturkvaliteten selve grunnlaget for næringsutvikling og verdiskaping.

Ved utforming av reiselivspolitikken i årene som kommer må det legges til grunn at nødvendige, tyngre infrastrukturelle tekniske tiltak så som større reiselivsbygg med tilhørende aktiviteter, skal være lokalisert utenfor verneområdene. Verneområder skal være arena for bruk og opplevelser innenfor rammen av det enkelte verneområdets verneformål.

Reiselivstiltak som forutsetter betydelige infrastrukturelle tiltak og bruk av motorisert transport innenfor nasjonalparker og andre verneområder bryter med den tradisjon som Norge til nå har hatt som reiselivsnasjon, og er i strid med gjeldende nasjonalparkpolitikk. Slike tiltak vil forringe nettopp de kvalitetene som gjør disse områdene attraktive.

Regjeringen mener likevel at det er potensial for mer turistmessig bruk av våre verneområder, og vil åpne for økt miljøtilpasset turismevirksomhet som ikke kommer i

konflikt med verneformålet i nasjonalparkene. Tilrettelegging skal skje på naturens premisser, men med forvaltningstiltak som samtidig åpner for flerbruk. Regjeringen vil oppheve forbudet mot kommersiell turisme slik det er formulert i vernebestemmelsene for tre av våre nasjonalparker (Saltfjellet/Svartisen, Jotunheimen og Reisa). Tiltak innenfor nasjonalparker og landskapsvernområder i forbindelse med turisme skal selvsagt vurderes på samme måte enten tiltaket er av kommersiell eller ikke-kommersiell karakter. Det er tiltakets innvirkning i forhold til vernformålet som skal være avgjørende, ikke om tiltaket har næringsmessig betydning.

Også innenfor landskapsvernområder skal det foreligge mulighet for tilrettelegging for mindre, miljøtilpasset turistvirksomhet innenfor rammen av verneformålet. Det vil som regel være lettere å få adgang til å gjennomføre nødvendige tilretteleggingstiltak for slik virksomhet innenfor landskapsvernområder enn i nasjonalparker.

Forvaltningsplaner som grunnlag for tilrettelegging

Grad og lokalisering av bruk innenfor verneområdene skal skje med utgangspunkt i en egen forvaltningsplan for området. Forvaltningsplanen skal gi retningslinjer for vern og bruk. Planer om ulike tiltak, tilrettelegging og dispensasjonspraksis skal klarlegges i forvaltningsplanen. Arbeidet med slike planer skal gjøres i samarbeid med lokale myndigheter og grunneiere/bruksberettigede.

Arbeidet med nye og justering av eldre forvaltningsplaner for verneområdene i fjellet, skal prioriteres og forseres for å kunne øke den bærekraftige turismen i våre fjellområder. I dette arbeidet vil en legge til grunn en soneringsmetodikk som innebærer at verneområdene deles inn i ulike bruks- og ferdselssoner. For de enkelte soner skal det settes mest mulig konkrete mål for miljøtilstand som bruksformer og omfang skal tilpasses. All tilrettelegging skal baseres på god kunnskap om natur- og kulturverdier. Gjennom forvaltningsplanlegging og soneinndeling av verneområdene vil en kunne sikre en variert tilrettelegging for friluftsliv, landbruksbasert reiseliv og turisme tilpasset verneformålet og innenfor de grensene som er nødvendige for å ta vare på natur- og kulturverdiene.

Opparbeiding av stier og løyper, samt god naturinformasjon bidrar til å sikre viktige kvaliteter ved at stor ferdsel og aktivitet kanaliseres til bestemte områder, mens omkringliggende områder skånes mot uheldige miljøbelastninger. Samtidig blir naturen lettere tilgjengelig for brukerne, og dermed bedres også grunnlaget for lønnsomme reiselivsaktiviteter. Som en oppfølging av Stortingets behandling av friluftslivmeldingen har Miljøverndepartementet oppnevnt et utvalg som skal vurdere de funksjonshemmedes tilgjengelighet til verneområdene, og komme med forslag til tiltak.

For Jotunheimen nasjonalpark og Utladalen landskapsvernområde ble det i 2002 satt i gang et arbeid med en "Handlingsplan for bærekraftig turisme" i regi av fylkesmannen. Her legges det vekt på verneområdet som ressurs for lokal verdiskaping innen reiseliv bl.a. ved at området omkring nasjonalparken utvikles, men med stor vekt på å bruke verneområdet som trekkplaster. Det er aktuelt å vurdere utarbeidelse av lignende handlingsplaner for bærekraftig turisme for flere andre verneområder.

Helhetlig arealplanlegging som grunnlag for økt miljøtilpasset turisme utenfor verneområdene

Fjellområdene utenfor verneområdene har også store naturkvaliteter, både i randsonen til vernområdene og i resten av fjellheimen. Det er tradisjon for at både lokalbefolkning og tilreisende kan nyte godt av disse områdene gjennom allemannsretten.

Lokaliseringen av tyngre kommersiell aktivitet bør skje i disse områdene – utenfor verneområdene, men hvor verneområdene kan fungere som trekkplaster. Også her er det viktig at anlegg lokaliseres slik at gjenværende naturområder uten tyngre tekniske inngrep og leveområder for truede og sårbare plante- og dyrearter bevares, og grunnlaget for friluftsliv og verdiskaping opprettholdes. Det er viktig at reiselivsplanlegg utenfor verneområder lokaliseres slik at press mot sårbare deler av nasjonalparkene unngås.

Planlegging etter plan- og bygningsloven er det viktigste virkemiddelet for å finne faglig gode og omforente løsninger i områdene utenfor verneområdene. Praktisering av plan- og bygningslovens bestemmelser kan også understøtte utvikling av infrastrukturelle tiltak i områder som ligger nært til nasjonalparker og andre større verneområder, innenfor de rammer natur- og kulturhistoriske verdier setter. Det er viktig at kommunene benytter det handlingsrommet som plan- og bygningsloven gir når det gjelder bruk av arealene inntil verneområdene, slik at disse kommunene i større grad utnytter den muligheten til økt turistmessig bruk som et verneområde kan gi.

For å få til en mer helhetlig politikk for forvaltning av fjellområdene er det nødvendig at lokal planlegging og utnytting samordnes over større regioner. Mange kommuner har utarbeidet kommunedelplaner for større, sammenhengende områder med turist- og hytteutbygging. Det er ønskelig at slike områder i større grad blir planlagt i sammenheng, uavhengig av om områdene går over flere kommuner eller fylker. Det er flere eksempler på slikt plansamarbeid i dag.

De gjenværende naturområdene i Norge uten tyngre tekniske inngrep finnes i stor grad i fjellet. Bevaring av disse områdenes kvaliteter mot irreversible inngrep er å sikre den viktigste kapitalen for en fremtidig naturbasert turistnæring i Norge.

Mange kommuner har planer for økt hyttebygging, og med de store utmarksarealene vi har i Norge bør det ved gode prosesser være mulig å finne egnede områder for økt hyttebygging, uten å ødelegge viktige natur- og kulturverdier. Hyttebygging skal ikke svekke kvalitetene i et område, men heller bidra til å sikre dem, og tilføre nye kvaliteter. Ved lokalisering av hyttefelt må det legges vekt på natur- og kulturminneverdier.

Fravær av støy - en viktig del av merkevaren

Økende motorferdsel er i ferd med å redusere fjellområdenes kvalitet som turistobjekter, både innenfor og utenfor verneområdene. Undersøkelser viser at stillheten for mange fjellbrukere, ikke minst for utenlandske turister, er noe av det som er unikt ved norsk natur. Det er derfor nødvendig å skjerme viktige friluftslivsområder mot støy fra kjøretøy på bakken, småfly og helikoptre.

Det pågår nå et forsøk i 8 kommuner for å prøve ut en ny modell for motorferdsel forvaltning med det formål å få bedre styring og kontroll med kjøringen. Forsøket avsluttes våren 2004. Regjeringen vil så evaluere forsøket.

Lov om motorferdsel i utmark og vassdrag regulerer start og landing med luftfartøy i utmark og vassdrag. Loven gjelder ikke landingsplass for luftfartøy når det er gitt

konsesjon etter luftfartlovens § 7-5 eller når landingsplassen er anlagt eller drives av staten. Det kreves ikke konsesjon for landingsplass der det er eller vil bli foretatt ubetydelig rydnings-, anleggs- eller bygningsvirksomhet og antall flybevegelser er av et ubetydelig omfang, med mindre flysikkerhetsmessige eller støymessige hensyn tilsier at første ledd kommer til anvendelse. Luftfartstilsynet har lagt til grunn at det er nødvendig med konsesjon dersom antallet flybevegelser er mer enn 10-12 per uke. Konsesjonen til landingsplass må bare gis når det finnes forenlig med allmenne hensyn. I forbindelse med behandlingen av stortingsmeldingen om friluftsliv (jf. Innst. S. nr. 114 (2001-2002)) ba Stortingets flertall regjeringen vurdere å foreslå nødvendige lovendringer slik at regelverket for motorisert luftferdsel, herunder helikopter, omfatter selve flygingen – i tillegg til start og landing. Regjeringen legger til grunn at allmenne hensyn taler imot å gi konsesjon i nasjonalparker og andre viktige verneområder.

Større oppslutning lokalt om vern og miljøtilpasset bruk - grunnlag for verdiskaping

Det er en utfordring å skape større legitimitet og lokal oppslutning om vern av områder som grunnlag for verdiskaping i lokalsamfunnet. Et element i dette er å sette søkelyset på koplingen mellom verneområdene og omkringliggende lokalsamfunn og bosetting, og i større grad synliggjøre de samfunnsøkonomiske fordelene ved at nasjonalparkene som særpregete områder kan tiltrekke seg turister, samtidig som natur- og kulturverdiene bevares. Regjeringen vil legge til rette for at vern av områder i fjellet og utvikling av nærliggende lokalsamfunn i større grad sees i sammenheng i forbindelse med nye verneprosesser. Det er allerede gjennomført samordnede planprosesser for Setesdal/Vesthei/ Ryfylkeheiene, Dovrefjell – Sunndalsfjella og Naustdal/Gjengedal der det parallellt med verneplanarbeidet er utarbeidet fylkesdelplaner som også omfatter de omkringliggende områdene. På en slik måte har man fått fram opplysninger og planer om framtidig arealutnytting, herunder potensial for næringsutvikling og verdiskaping i områdene opp mot verneområdene. Regjeringen vil i forbindelse med oppstart av nye verneplanprosesser for større sammenhengende naturområder vurdere om det også bør settes i gang parallell planlegging av tilliggende områder, slik at hele området kan få en helhetlig vurdering med hensyn til vern og bruk.

Manglende dialog og medvirkning kan føre til svekket legitimitet for verneområdene lokalt, og kan også føre til liten kunnskap og bevissthet om hvilke muligheter og begrensninger vernet gir for reiselivet. Konsekvensen kan være at reelle muligheter for næringsutvikling ikke blir utnyttet, og konflikter og motstand mot vernet blir unødvendig forsterket. Prosjektet "Landbruk og verneområder i Møre og Romsdal" som kom i stand i 2002 i regi av Norges Bondelag, er eksempel på et prosjekt hvor målet bl.a. er å skape bedre samhandling mellom vernemyndigheter og grunneiere i forvaltningen av et verneområde. Prosjektet er knyttet til etableringen av Geiranger-Herdalen landskapsvernområde og Reinheimen nasjonalpark, og finansieres av Landbruksdepartementet og SND. Erfaringer så langt viser bl.a. et stort behov for kunnskap om hva vern vil innebære for de berørte og lokalsamfunnet, og hvilke begrensninger og muligheter vern gir for framtidig næringsvirksomhet. Tilsvarende prosjekter foregår også i Hordaland og Sogn og Fjordane i regi av fylkesmannen. Slike prosjekter gir verdifulle erfaringer med organisering av verneprosesser og næringsutvikling i forbindelse med verneområder.

Prosjekter som er gjennomført under Norges forskningsråds program "Bruk og forvaltning av utmark" har gitt en del kunnskap som gir grunnlag for bedre forståelse av konflikter og konfliktårsaker i forvaltning av utmark. Data herfra viser bl.a. at selv om enkelte

konflikter i forvaltning av utmark er av fundamental karakter, så bør de kunne løses gjennom bedre plan- og utviklingsprosesser og bedre kommunikasjon mellom involverte aktører. For å få til en helhetlig forvaltning av fjellområdene er det nødvendig med arenaer for samarbeid mellom lokalsamfunn, rettighetshavere, miljøvern, landbruk- og reiselivet. De fylkesvise tilsynsutvalgene og de rådgivende utvalgene som er etablert for noen av de større verneområdene fungerer i dag som slike arenaer. Dette samarbeidet skal videreutvikles.

Kommunene står i en særstilling når det gjelder å kunne legge til rette for økt næringsutvikling og turistmessig bruk av fjellområdene. Kommunene forvalter gjennom plan- og bygningsloven størsteparten av landets arealer, og har myndighet på områder som påvirker fjellområdene etter ulike særlover. Kommunene har dessuten som lokalpolitisk aktør mulighet til å ta initiativ til samarbeid om næringsutvikling i forhold til fjellstyrene, lokale organisasjoner, næringsliv, grunneiere/rettighetshavere og statlige myndigheter.

Kommunen har i den siste tiden fått økt myndighet på miljøvernområdet. I tillegg til å ha fått delegert forvaltningsmyndighet for naturreservater og mindre landskapsvernområder, har kommunene fått myndighet til å foreta lokale tilpasninger i jakttidene for en del arter, og det vil også bli gjennomført forsøk i enkelte kommuner med ytterligere mulighet til å fastsette lokalt tilpassede jakttider. Videre tas det sikte på å overføre administrasjonen av jakt på bl.a. hjortevilt i statsallmenninger fra Statsskog SF til fjellstyrene. Dette, sammen med forsøk med delegasjon av forvaltningsmyndigheten i fire nasjonalparker, vil i sum gi økt lokalpolitisk handlingsrom for miljøbasert næringsutvikling.

Ulike organisasjoner som friluftsliv-, naturvern- og kulturminneorganisasjonene, Reiselivsbedriftenes landsforening, Norges Turistråd, Utmarkskommunenes Sammenslutning og organisasjoner innenfor landbruket er viktige aktører og samarbeidspartnere i arbeidet med å møte utfordringene knyttet til å utvikle en helhetlig politikk for forvaltning av fjellområdene.

Behov for økt kunnskap og informasjon

Kunnskap om utmarksressursene, kunnskap om bruk og brukere av utmarksressursene, kunnskap om forvaltnings- og reguleringsregimer, kunnskap om nærings- og rettighetsforhold og kunnskap om kulturelle forhold (verdisyn og meningssystemer) er viktige elementer som må ligge til grunn for arbeidet med å utvikle en helhetlig politikk for fjellområdene.

Kartleggingen av biologisk mangfold i kommunene bidrar til kunnskap om utmarksressursene. Miljøverndepartementet har dessuten gjennomført et fireårig program for å bedre dokumentasjonen av arealbruk og arealverdier i Norge. AREALIS, som er et nasjonalt prosjekt for å gjøre areal-, miljø- og planinformasjon tilgjengelig i kommuner og fylker, er det største prosjektet i programmet. Miljøstatus på nett gir både eiere/rettighetshavere, befolkning, kommunale myndigheter og andre beslutningstagere bedre oversikt over og informasjon om miljøtilstand og naturkvaliteter. Vegetasjonskartlegging og data for beitebruk gir også et viktig grunnlag for forvaltning av utmarksområdene, og kan bidra til å unngå eller dempe arealkonflikter.

Utvikling av reiseliv innenfor rammen av miljøbasert turisme/kvalitetsturisme forutsetter at den enkelte reiselivsvirksomhet utøves forsvarlig. Det er behov for økt kunnskap om utfordringene, samt utvikling av holdninger og operative strategier på miljøområdet i den

enkelte bedrift. Reiselivsbedriftene må kjenne krav som stilles både av markedet og av myndighetene. Det er nødvendig at næringen har kunnskap om naturkvaliteter og attraksjoners betydning for markedet.

Det er viktig at myndighetene, både nasjonalt og lokalt, gir god informasjon om miljøkrav og hvilke mål som settes. Ansvar for å implementere må være bedriftenes eget. Stiftelsen GRIP – for bærekraftig produksjon og forbruk har utviklet en rekke veiledningsverktøy som gir nyttige innspill til dette.

I Nordisk sammenheng er det i dag voksende interesse for å miljøsertifisere ulike typer virksomheter som opererer i naturområder. Dette skjer enten ved å ta i bruk systemer for miljøledelse eller gjennom miljømerking av produkter og tjenester. Regjeringen utvidet i mars 2003 EUs system for miljøledelse (EMAS) slik at alle bedrifter og organisasjoner nå omfattes av ordningen. Regjeringen ønsker å fremme et miljøtilpasset reiseliv gjennom å øke andelen miljøsertifiserte virksomheter som opererer i norske fjellområder, og ser det som viktig at dette frivillige verktøyet nå tas i bruk også for å gjøre det naturbaserte reiselivet mer miljøvennlig.

I nasjonalparkmeldingen ble en utbygging av informasjons- og veiledningsapparatet sammen med utbygging av det mer organiserte opplevelsestilbudet framhevet som en forutsetning for å oppnå økt turistmessig bruk. Nasjonalparksentrene har en meget viktig rolle i det informasjons- og veiledningsarbeidet som er nødvendig allerede i dag, og som blir enda viktigere etter hvert som bruken av fjellområdene øker.

13. Innst. S. nr. 260-2002-2003

15.13 Fjellområdene - bruk, vern og verdiskaping

15.13.1 Sammendrag

A. Innledning og rammebetingelser

I forbindelse med budsjettbehandlingen høsten 2002 vedtok Stortinget 2. desember 2002 etter innstilling fra finanskomiteen følgende henstilling til Regjeringen:

« Stortinget ber Regjeringen innen 1. oktober 2003 komme tilbake til Stortinget med en sak om bærekraftig bruk av utmark og fjellområdene i Norge. I den forbindelse skal bl.a. spørsmålet om nærmere retningslinjer for økt turistmessig bruk av disse områdene utredes nærmere, både på arealer utenfor og innenfor større verneområder opprettet etter naturvernloven. Initiativ som bidrar til utvikling av kvalitetsturisme, med respekt for det naturlige, økonomiske, sosiale og kulturelle miljøet i fjellregioner, bør dyrkes frem og støttes. »

Regjeringen legger til grunn at « fjellområder » i denne sammenheng omfatter områder hvor verdier og særpreg i fjellet har betydning for næringsutvikling og lokalisering av bebyggelse. Regjeringen mener at en slik funksjonell avgrensning av « fjellområder » er det mest hensiktsmessige for å besvare Stortingets oppdrag.

I samsvar med Stortingets henstilling vil hovedfokus ligge på å synliggjøre potensialet for økt turistmessig bruk av fjellområdene både innenfor og utenfor verneområdene, uten at natur- og kulturhistoriske verdier ødelegges. Begrepene turisme og reiseliv brukes ofte om hverandre. I Norge benyttes begrepet reiseliv normalt om de tre elementene ferie- og fritidsreisende, ordinære forretningsreisende og kurs-, konferanse- og kongressdeltagere, mens begrepet turisme kun omfatter elementet ferie- og fritidsreisende. Begge begrep vil bli brukt i teksten nedenfor.

Videre vil følgende to begreper bli brukt: *miljøbasert reiseliv* og *miljøtilpasset reiseliv*. Begrepet miljøbasert reiseliv brukes om det substansorienterte og har utspring i de produktene reiselivet tilbyr med utgangspunkt i miljøet (natur og kulturminner), mens det miljøtilpassete reiselivet er konsekvensorientert og vektlegger ønsket om minst mulig negative konsekvenser for det ytre miljø.

Norge har unike natur- og kulturhistoriske ressurser i fjellområdene. Viktige elementer er større sammenhengende områder med villmark, mulighet for å oppleve stillhet og ro og naturens egne lyder og lukter og arter av planter og dyr som er sjeldne eller ikke finnes i andre land i Europa. Fjellandskapet er også rikt på viktige kulturminner knyttet til ressursutnytting, ferdsel og bosetting. I fjellskogen finner vi et særegent kulturlandskap - fjellsetrene - som har utviklet seg gjennom flere hundre år.

Undersøkelser tyder på at interessen for natur- og kulturopplevelser - ikke minst i fjellet - er økende. Dette skyldes bl.a at stadig flere mennesker bor i byer. Produkter som gir spesielle opplevelser, og rekreasjon og friluftsliv i tilnærmet urørt natur etterspørres i stadig større grad ettersom slike områder blir mangelvare ellers i Europa.

Med dette utgangspunktet ser Regjeringen et potensial for økt miljøtilpasset turistmessig bruk av våre fjellområder. De natur- og kulturhistoriske verdiene er de to viktigste innsatsfaktorene for turisme i fjellområdene. Nasjonalparker og andre verneområder i fjellområdene har mye av den mest storslåtte og mangfoldige naturen i Norge. Det særegne ved nasjonalparker og andre verneområder gjør at disse områdene vil kunne fungere som «trekkplaster» for turister og dermed gi nasjonalpark-kommunene et ekstra fortrinn i reiselivssammenheng.

Regjeringen legger følgende rammer til grunn for en overordnet politikk for økt miljøtilpasset turistmessig bruk av fjellområdene:

- Vår unike fjellnatur skal bevares som kilde til friluftsliv, rekreasjon og natur- og kulturopplevelser, samtidig som disse ressursene skal gi grunnlag for sysselsetting og verdiskaping i fjellbygdene.
- Forvaltningen av fjellområdene skal ta utgangspunkt i de rammebetingelsene som den sårbare fjellnaturen setter, dvs. en økosystemtilnærming.
- Norsk fjellnatur og kulturhistoriske verdier i fjellet skal utvikles som merkevare for økt turistmessig bruk av fjellområdene.

For å kunne øke den turistmessige bruken av våre verneområder og den lokale verdiskaping vil Regjeringen:

- Oppheve forbudet mot kommersiell turisme slik det er formulert i vernebestemmelsene

for Saltfjellet/Svartisen, Jotunheimen og Reisa nasjonalparker.

- Sørge for at det særlig innenfor landskapsvernområder legges til rette for mindre, miljøtilpasset turistvirksomhet innenfor rammen av verneformålet.
- Prioritere og forsere arbeidet med nye, og justere eldre forvaltningsplaner for verneområdene i fjellet.
- Legge til rette for at vern av områder og utvikling av nærliggende lokalsamfunn i større grad sees i sammenheng i forbindelse med verneprosesser.
- Så langt som mulig legge til rette for økt lokalpolitisk medvirkning og innflytelse i verneprosesser.

Regjeringen vil følge opp den vedtatte nasjonalparkplanen, og har satt i gang arbeid på en rekke områder hvor beslutninger og påfølgende prosesser og tiltak vil få betydning for en videreutvikling av fjellpolitikken. Regjeringen tar bl.a sikte på å legge frem:

- En stortingsproposisjon om suppleringsplan for vassdrag og Stortingsmelding om omlegging av Samlet plan for vassdrag ved årsskiftet 2003/2004. Retningslinjene for bærekraftig bruk som presenteres der vil også gjelde vann og vassdrag i fjellområdene.
- En Stortingsmelding om rovviltpolitikken innen utgangen av 2003
- En Stortingsmelding om kulturminnepolitikken i løpet av 2003.

Forslag til ny Finnmarkslov ([Ot.prp.nr.53 \(2002-2003\)](#) om lov om rettsforhold og forvaltning av grunn og naturressurser i Finnmark fylke) ble fremmet 4. april 2003, og ligger nå til behandling i Stortinget. Videre vil det regjeringsoppnevnte Planlovutvalget som har arbeidet med forslag til revisjon av plan- og bygningsloven levere sin avsluttende innstilling i midten av mai 2003. Det regjeringsoppnevnte Biomangfoldlovutvalget skal utrede et nytt lovgrunnlag for en samordnet forvaltning av biologisk mangfold. Utgangspunktet for arbeidet er bl.a de utfordringene vi står overfor med hensyn til interessen for økt bruk av naturressurser, og økt fokus på sammenhengen mellom vern og bruk. De forskjellige sektorlovene skal ses i sammenheng, og utvalget skal vurdere naturvernloven, herunder vernekategoriene. Regjeringens politikk for samordning av statlig virkemiddelbruk er for øvrig omtalt i [St.meld.nr.25 \(2002-2003\)](#) *Regjeringens miljøvernpolitikk og rikets miljøtilstand* som ble lagt frem 25. april 2003.

Samerettsutvalget 2 og Distriktskommisjonen vil også arbeide med problemstillinger og komme med forslag til løsninger som vil være viktige i forhold til bruk av fjellområdene.

Som bidrag til grunnlaget for å svare på Stortingets oppdrag, er det gjennomført utredninger som belyser potensialet for miljøbasert turisme og turismerelatert næringsaktivitet i og rundt nasjonalparker, både i Norge og andre land. Det er avholdt møter med reiselivsorganisasjoner, naturvern-, friluftsliv- og kulturminneorganisasjoner og organisasjoner som representerer rettighetshavere og utmarkskommunene. De fleste av organisasjonene har også kommet med verdifulle skriftlige innspill.

Det er i proposisjonen redegjort nærmere for økt turistmessig bruk - muligheter og utfordringer, dagens bruk av fjellområdene, turistrelatert næringsaktivitet i og rundt nasjonalparkene og dagens forvaltning og rammebetingelser for bruk.

Videre er det redegjort for hvordan bedrifter og næringsaktører oppfatter rammebetingelsene for næringsutøvelse og kort om dagens støtteordninger som er relevante for naturbasert næringsutvikling.

Politikk for økt miljøbasert turistmessig bruk av våre verneområder

Reiselivsnæringen har gjennom en rekke år markedsført Norge som turistobjekt med utgangspunkt bl.a i de store natur- og kulturhistoriske verdiene vi finner i fjellområdene. Turistene oppgir fjordene, fjellene og den uberørte naturen som hovedgrunner til å komme til Norge. Etter hvert som andelen av villmark reduseres ellers i Europa, har særpreg ved norske fjellområder som store sammenhengende områder med tilnærmet urørt natur og fravær av støy fått økt oppmerksomhet fra utenlandske turister.

Hvis vi klarer å ta vare på de natur- og kulturhistoriske kvalitetene som preger den norske fjellheimen, ikke minst i verneområdene, ser Regjeringen store muligheter for økt miljøbasert og miljøtilpasset næringsutvikling og turisme i våre fjellområder. Miljøtilpasset turisme knyttet til utnytting av våre fjellområder der større verneområder inngår kan, dersom den utvikles på riktig måte, både ivareta ønsker fra turistene om opplevelser av høy kvalitet og ønsker om verdiskaping i lokalsamfunn, samtidig som verdiene innenfor og utenfor verneområdene ivaretas og videreutvikles. Internasjonal erfaring viser at et sted eller en regions sjanse til å hevde seg i en stadig mer global utvikling er å dyrke frem det som er spesifikt stedsbestemt, med vekt på det som gjør den annerledes og særpreget. Nøkkelen ligger i samspillet mellom natur, kultur og næringsliv.

Verneområder som grunnlag for merkevarebygging

Våre nasjonalparker og andre verneområder er opprettet for å ta vare på de mest verdifulle og flotteste naturområdene for oss og kommende generasjoner. De fleste av disse områdene har nettopp de særpreg som mange turister ønsker å oppleve, og har i mange år vært viktige reisemål og områder for friluftsliv og naturopplevelse både for nordmenn og utenlandske turister. Undersøkelser viser at nasjonalparkene bidrar til at turister ønsker å komme til Norge, og at de dermed er et viktig element i markeringen av norsk særpreg og som ledd i markedsføringen av bredden i det opplevelsesspekter besøkende kan tilbys.

Avhengig av verneformålet setter vern etter naturvernloven en del rammer for bruk av verneområdene. I tillegg til vanlige friluftslivsaktiviteter som ski- og fotturer, er tradisjonell bruk knyttet til setring, slått, beiting, jakt, fiske og bærplukking tillatt i de fleste verneområdene. Landbruksdrift som innebærer f.eks flatehogst, gjødsling, veibygging og andre varige inngrep er i utgangspunktet ikke tillatt.

Undersøkelser i et utvalg norske nasjonalparker viser at det foregår omfattende næringsvirksomhet knyttet til turisme i de fleste av disse parkene. Aktivitetene omfatter hovedsakelig ulike former for utleie, overnatting, servering, jakt og fiske og opplevelsesbaserte aktiviteter som for eksempel guiding/fjellføring, ridning, elvepadling og leirskole/undervisning. Regjeringen mener det er potensial for enda mer av denne typen aktiviteter så lenge de holdes innenfor rammen av verneformålet.

Økt turistmessig bruk av verneområdene

Regjeringen vil åpne for økt verdiskaping i fjellbygdene ved å legge til rette for økt aktivitet innenfor og rundt en del av nasjonalparkene, herunder bidra til

- at et utvalg av nasjonalparkene brukes i markedsføringen av reiselivstilbudet generelt i Norge
- tilrettelegging for flere og mer langvarige besøk i og nær et utvalg av nasjonalparkene
- tilrettelegging for varierte opplevelser ved nasjonalparkbesøk i et utvalg av nasjonalparkene

De verdiene som er grunnlag for vernet, vil også være en forutsetning for økt turistmessig bruk og verdiskaping i fjellbygdene. Geografisk avgrensning og verneforskrifter for nasjonalparkene skal fortsatt regulere hvordan disse områdene kan brukes. Disse grensene er satt med utgangspunkt i kunnskap om biologiske og økologiske forhold i området og bør ikke overskrides hvis naturverdiene som finnes i området skal bevares. Samtidig skal vernet gi et kvalitetsstempel på området som gjør det attraktivt i turistsammenheng. Slik blir naturkvaliteten selve grunnlaget for næringsutvikling og verdiskaping.

Ved utforming av reiselivspolitikken i årene som kommer må det legges til grunn at nødvendige, tyngre infrastrukturelle tekniske tiltak så som større reiselivsanlegg med tilhørende aktiviteter, skal være lokalisert utenfor verneområdene. Verneområder skal være arena for bruk og opplevelser innenfor rammen av det enkelte verneområdets verneformål.

Reiselivstiltak som forutsetter betydelige infrastrukturelle tiltak og bruk av motorisert transport innenfor nasjonalparker og andre verneområder bryter med den tradisjon som Norge til nå har hatt som reiselivsnasjon, og er i strid med gjeldende nasjonalparkpolitikk. Slike tiltak vil forringe nettopp de kvalitetene som gjør disse områdene attraktive.

Regjeringen mener likevel at det er potensial for mer turistmessig bruk av våre verneområder, og vil åpne for økt miljøtilpasset turismevirksomhet som ikke kommer i konflikt med verneformålet i nasjonalparkene. Tilrettelegging skal skje på naturens premisser, men med forvaltningstiltak som samtidig åpner for flerbruk. Regjeringen vil oppheve forbudet mot kommersiell turisme slik det er formulert i vernebestemmelsene for tre av våre nasjonalparker (Saltfjellet/Svartisen, Jotunheimen og Reisa). Tiltak innenfor nasjonalparker og landskapsvernområder i forbindelse med turisme skal selvsagt vurderes på samme måte enten tiltaket er av kommersiell eller ikke-kommersiell karakter. Det er tiltakets innvirkning i forhold til vernformålet som skal være avgjørende, ikke om tiltaket har næringsmessig betydning.

Også innenfor landskapsvernområder skal det foreligge mulighet for tilrettelegging for mindre, miljøtilpasset turistvirksomhet innenfor rammen av verneformålet. Det vil som regel være lettere å få adgang til å gjennomføre nødvendige tilretteleggingstiltak for slik virksomhet innenfor landskapsvernområder enn i nasjonalparker.

Forvaltningsplaner som grunnlag for tilrettelegging

Grad og lokalisering av bruk innenfor verneområdene skal skje med utgangspunkt i en egen forvaltningsplan for området. Forvaltningsplanen skal gi retningslinjer for vern og bruk.

Planer om ulike tiltak, tilrettelegging og dispensasjonspraksis skal klarlegges i forvaltningsplanen. Arbeidet med slike planer skal gjøres i samarbeid med lokale myndigheter og grunneiere/bruksberettigede.

Arbeidet med nye og justering av eldre forvaltningsplaner for verneområdene i fjellet, skal prioriteres og forseres for å kunne øke den bærekraftige turismen i våre fjellområder. I dette arbeidet vil en legge til grunn en soneringsmetodikk som innebærer at verneområdene deles inn i ulike bruks- og ferdselssoner. For de enkelte soner skal det settes mest mulig konkrete mål for miljøtilstand som bruksformer og omfang skal tilpasses. All tilrettelegging skal baseres på god kunnskap om natur- og kulturverdier. Gjennom forvaltningsplanlegging og soneinndeling av verneområdene vil en kunne sikre en variert tilrettelegging for friluftsliv, landbruksbasert reiseliv og turisme tilpasset verneformålet og innenfor de grensene som er nødvendige for å ta vare på natur- og kulturverdiene.

Opparbeiding av stier og løyper, samt god naturinformasjon bidrar til å sikre viktige kvaliteter ved at stor ferdsel og aktivitet kanaliseres til bestemte områder, mens omkringliggende områder skånes mot uheldige miljøbelastninger. Samtidig blir naturen lettere tilgjengelig for brukerne, og dermed bedres også grunnlaget for lønnsomme reiselivsaktiviteter. Som en oppfølging av Stortingets behandling av friluftslivmeldingen har Miljøverndepartementet oppnevnt et utvalg som skal vurdere de funksjonshemmedes tilgjengelighet til verneområdene, og komme med forslag til tiltak.

For Jotunheimen nasjonalpark og Utladalen landskapsvernområde ble det i 2002 satt i gang et arbeid med en « Handlingsplan for bærekraftig turisme » i regi av fylkesmannen. Her legges det vekt på verneområdet som ressurs for lokal verdiskaping innen reiseliv bl.a ved at området omkring nasjonalparken utvikles, men med stor vekt på å bruke verneområdet som trekkplaster. Det er aktuelt å vurdere utarbeidelse av lignende handlingsplaner for bærekraftig turisme for flere andre verneområder.

Helhetlig arealplanlegging som grunnlag for økt miljøtilpasset turisme utenfor verneområdene

Fjellområdene utenfor verneområdene har også store naturkvaliteter, både i randsonen til verneområdene og i resten av fjellheimen. Det er tradisjon for at både lokalbefolkning og tilreisende kan nyte godt av disse områdene gjennom allemannsretten.

Lokaliseringen av tyngre kommersiell aktivitet bør skje i disse områdene - utenfor verneområdene, men hvor verneområdene kan fungere som trekkplaster. Også her er det viktig at anlegg lokaliseres slik at gjenværende naturområder uten tyngre tekniske inngrep og leveområder for truede og sårbare plante- og dyrearter bevares, og grunnlaget for friluftsliv og verdiskaping opprettholdes. Det er viktig at reiselivsbygg utenfor verneområder lokaliseres slik at press mot sårbare deler av nasjonalparkene unngås.

Planlegging etter plan- og bygningsloven er det viktigste virkemiddelet for å finne faglig gode og omforente løsninger i områdene utenfor verneområdene. Praktisering av plan- og bygningslovens bestemmelser kan også understøtte utvikling av infrastrukturelle tiltak i områder som ligger nært til nasjonalparker og andre større verneområder, innenfor de rammer natur- og kulturhistoriske verdier setter. Det er viktig at kommunene benytter det handlingsrommet som plan- og bygningsloven gir når det gjelder bruk av arealene inntil verneområdene, slik at disse kommunene i større grad utnytter den muligheten til økt turistmessig bruk som et verneområde kan gi.

For å få til en mer helhetlig politikk for forvaltning av fjellområdene er det nødvendig at lokal planlegging og utnytting samordnes over større regioner. Mange kommuner har utarbeidet kommunedelplaner for større, sammenhengende områder med turist- og hytteutbygging. Det er ønskelig at slike områder i større grad blir planlagt i sammenheng, uavhengig av om områdene går over flere kommuner eller fylker. Det er flere eksempler på slikt plansamarbeid i dag.

De gjenværende naturområdene i Norge uten tyngre tekniske inngrep finnes i stor grad i fjellet. Bevaring av disse områdenes kvaliteter mot irreversible inngrep er å sikre den viktigste kapitalen for en fremtidig naturbasert turistnæring i Norge.

Mange kommuner har planer for økt hyttebygging, og med de store utmarksarealene vi har i Norge bør det ved gode prosesser være mulig å finne egnede områder for økt hyttebygging, uten å ødelegge viktige natur- og kulturverdier. Hyttebygging skal ikke svekke kvalitetene i et område, men heller bidra til å sikre dem, og tilføre nye kvaliteter. Ved lokalisering av hyttefelt må det legges vekt på natur- og kulturminneverdier.

Fravær av støy - en viktig del av merkevaren

Økende motorferdsel er i ferd med å redusere fjellområdenes kvalitet som turistobjekter, både innenfor og utenfor verneområdene. Undersøkelser viser at stillheten for mange fjellbrukere, ikke minst for utenlandske turister, er noe av det som er unikt ved norsk natur. Det er derfor nødvendig å skjerme viktige friluftslivsområder mot støy fra kjøretøy på bakken, småfly og helikoptre.

Det pågår nå et forsøk i 8 kommuner for å prøve ut en ny modell for motorferdsel forvaltning med det formål å få bedre styring og kontroll med kjøringen. Forsøket avsluttes våren 2004. Regjeringen vil så evaluere forsøket.

Lov om motorferdsel i utmark og vassdrag regulerer start og landing med luftfartøy i utmark og vassdrag. Loven gjelder ikke landingsplass for luftfartøy når det er gitt konsesjon etter luftfartloven § 7-5 eller når landingsplassen er anlagt eller drives av staten. Det kreves ikke konsesjon for landingsplass der det er eller vil bli foretatt ubetydelig rydnings-, anleggs- eller bygningsvirksomhet og antall flybevegelser er av et ubetydelig omfang, med mindre fysikkerhetsmessige eller støymessige hensyn tilsier at første ledd kommer til anvendelse. Luftfartstilsynet har lagt til grunn at det er nødvendig med konsesjon dersom antallet flybevegelser er mer enn 10-12 per uke. Konsesjonen til landingsplass må bare gis når det finnes forenlig med allmenne hensyn. I forbindelse med behandlingen av Stortingsmeldingen om friluftsliv (jf. [Innst.S.nr.114](#) (2001-2002)) ba Stortingets flertall Regjeringen vurdere å foreslå nødvendige lovendringer slik at regelverket for motorisert luftferdsel, herunder helikopter, omfatter selve flygingen - i tillegg til start og landing. Regjeringen legger til grunn at allmenne hensyn taler imot å gi konsesjon i nasjonalparker og andre viktige verneområder.

Større oppslutning lokalt om vern og miljøtilpasset bruk - grunnlag for verdiskaping

Det er en utfordring å skape større legitimitet og lokal oppslutning om vern av områder som grunnlag for verdiskaping i lokalsamfunnet. Et element i dette er å sette søkelyset på koplingen mellom verneområdene og omkringliggende lokalsamfunn og bosetting, og i større grad synliggjøre de samfunnsøkonomiske fordelene ved at nasjonalparkene som særpregete områder kan tiltrekke seg turister, samtidig som natur- og kulturverdiene bevares.

Regjeringen vil legge til rette for at vern av områder i fjellet og utvikling av nærliggende lokalsamfunn i større grad sees i sammenheng i forbindelse med nye verneprosesser. Det er allerede gjennomført samordnede planprosesser for Setesdal/Vesthei/Ryfylkeheiene, Dovrefjell - Sunndalsfjella og Naustdal/Gjengedal der det parallellt med verneplanarbeidet er utarbeidet fylkesdelplaner som også omfatter de omkringliggende områdene. På en slik måte har man fått fram opplysninger og planer om framtidig arealutnytting, herunder potensial for næringsutvikling og verdiskaping i områdene opp mot verneområdene. Regjeringen vil i forbindelse med oppstart av nye verneplanprosesser for større sammenhengende naturområder vurdere om det også bør settes i gang parallell planlegging av tilliggende områder, slik at hele området kan få en helhetlig vurdering med hensyn til vern og bruk.

Manglende dialog og medvirkning kan føre til svekket legitimitet for verneområdene lokalt, og kan også føre til liten kunnskap og bevissthet om hvilke muligheter og begrensninger vernet gir for reiselivet. Konsekvensen kan være at reelle muligheter for næringsutvikling ikke blir utnyttet, og konflikter og motstand mot vernet blir unødvendig forsterket. Prosjektet « Landbruk og verneområder i Møre og Romsdal » som kom i stand i 2002 i regi av Norges Bondelag, er eksempel på et prosjekt hvor målet bl.a er å skape bedre samhandling mellom vernemyndigheter og grunneiere i forvaltningen av et verneområde. Prosjektet er knyttet til etableringen av Geiranger-Herdalen landskapsvernområde og Reinheimen nasjonalpark, og finansieres av Landbruksdepartementet og SND. Erfaringer så langt viser bl.a et stort behov for kunnskap om hva vern vil innebære for de berørte og lokalsamfunnet, og hvilke begrensninger og muligheter vern gir for framtidig næringsvirksomhet. Tilsvarende prosjekter foregår også i Hordaland og Sogn og Fjordane i regi av fylkesmannen. Slike prosjekter gir verdifulle erfaringer med organisering av verneprosesser og næringsutvikling i forbindelse med verneområder.

Prosjekter som er gjennomført under Norges forskningsråds program « Bruk og forvaltning av utmark » har gitt en del kunnskap som gir grunnlag for bedre forståelse av konflikter og konfliktårsaker i forvaltning av utmark. Data herfra viser bl.a at selv om enkelte konflikter i forvaltning av utmark er av fundamental karakter, så bør de kunne løses gjennom bedre plan- og utviklingsprosesser og bedre kommunikasjon mellom involverte aktører. For å få til en helhetlig forvaltning av fjellområdene er det nødvendig med arenaer for samarbeid mellom lokalsamfunn, rettighetshavere, miljøvern, landbruk- og reiselivet. De fylkesvise tilsynsutvalgene og de rådgivende utvalgene som er etablert for noen av de større verneområdene fungerer i dag som slike arenaer. Dette samarbeidet skal videreutvikles.

Kommunene står i en særstilling når det gjelder å kunne legge til rette for økt næringsutvikling og turistmessig bruk av fjellområdene. Kommunene forvalter gjennom plan- og bygningsloven størsteparten av landets arealer, og har myndighet på områder som påvirker fjellområdene etter ulike særlover. Kommunene har dessuten som lokalpolitisk aktør mulighet til å ta initiativ til samarbeid om næringsutvikling i forhold til fjellstyrene, lokale organisasjoner, næringsliv, grunneiere/rettighetshavere og statlige myndigheter.

Kommunen har i den siste tiden fått økt myndighet på miljøvernområdet. I tillegg til å ha fått delegert forvaltningsmyndighet for naturreservater og mindre landskapsvernområder, har kommunene fått myndighet til å foreta lokale tilpasninger i jakttidene for en del arter, og det vil også bli gjennomført forsøk i enkelte kommuner med ytterligere mulighet til å fastsette lokalt tilpassede jakttider. Videre tas det sikte på å overføre administrasjonen av jakt på bl.a hjortevilt i statsallmenninger fra Statsskog SF til fjellstyrene. Dette, sammen med forsøk med delegasjon av forvaltningsmyndigheten i fire nasjonalparker, vil i sum gi økt lokalpolitisk handlingsrom for miljøbasert næringsutvikling.

Ulike organisasjoner som friluft-, naturvern- og kulturminneorganisasjonene, Reiselivsbedriftenes landsforening, Norges Turistråd, Utmarkskommunenes Sammenslutning og organisasjoner innenfor landbruket er viktige aktører og samarbeidspartnere i arbeidet med å møte utfordringene knyttet til å utvikle en helhetlig politikk for forvaltning av fjellområdene.

Behov for økt kunnskap og informasjon

Kunnskap om utmarksressursene, kunnskap om bruk og brukere av utmarksressursene, kunnskap om forvaltnings- og reguleringsregimer, kunnskap om nærings- og rettighetsforhold og kunnskap om kulturelle forhold (verdisyn og meningssystemer) er viktige elementer som må ligge til grunn for arbeidet med å utvikle en helhetlig politikk for fjellområdene.

Kartleggingen av biologisk mangfold i kommunene bidrar til kunnskap om utmarksressursene. Miljøverndepartementet har dessuten gjennomført et fireårig program for å bedre dokumentasjonen av arealbruk og arealverdier i Norge. AREALIS, som er et nasjonalt prosjekt for å gjøre areal-, miljø- og planinformasjon tilgjengelig i kommuner og fylker, er det største prosjektet i programmet. Miljøstatus på nett gir både eiere/rettighetshavere, befolkning, kommunale myndigheter og andre beslutningstagere bedre oversikt over og informasjon om miljøtilstand og naturkvaliteter. Vegetasjonskartlegging og data for beitebruk gir også et viktig grunnlag for forvaltning av utmarksområdene, og kan bidra til å unngå eller dempe arealkonflikter.

Utvikling av reiseliv innenfor rammen av miljøbasert turisme/kvalitetsturisme forutsetter at den enkelte reiselivsvirksomhet utøves forsvarlig. Det er behov for økt kunnskap om utfordringene, samt utvikling av holdninger og operative strategier på miljøområdet i den enkelte bedrift. Reiselivsbedriftene må kjenne krav som stilles både av markedet og av myndighetene. Det er nødvendig at næringen har kunnskap om naturkvaliteter og attraksjoners betydning for markedet.

Det er viktig at myndighetene, både nasjonalt og lokalt, gir god informasjon om miljøkrav og hvilke mål som settes. Ansvar for å implementere må være bedriftenes eget. Stiftelsen GRIP - *for bærekraftig produksjon og forbruk* har utviklet en rekke veiledningsverktøy som gir nyttige innspill til dette.

I Nordisk sammenheng er det i dag voksende interesse for å miljøsertifisere ulike typer virksomheter som opererer i naturområder. Dette skjer enten ved å ta i bruk systemer for miljøledelse eller gjennom miljømerking av produkter og tjenester. Regjeringen utvidet i mars 2003 EUs system for miljøledelse (EMAS) slik at alle bedrifter og organisasjoner nå omfattes av ordningen. Regjeringen ønsker å fremme et miljøtilpasset reiseliv gjennom å øke andelen miljøsertifiserte virksomheter som opererer i norske fjellområder, og ser det som viktig at dette frivillige verktøyet nå tas i bruk også for å gjøre det naturbaserte reiselivet mer miljøvennlig.

I nasjonalparkmeldingen ble en utbygging av informasjons- og veiledningsapparatet sammen med utbygging av det mer organiserte opplevelsestilbudet framhevet som en forutsetning for å oppnå økt turistmessig bruk. Nasjonalparksentrene har en meget viktig rolle i det informasjons- og veiledningsarbeidet som er nødvendig allerede i dag, og som blir enda viktigere etter hvert som bruken av fjellområdene øker.

Komiteens merknader

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, tar til orientering det som står i proposisjonen om fjellområdene - bruk, vern og verdiskaping.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti har merket seg Regjeringens gjennomgang av bærekraftig bruk av utmark og fjellområdene i Norge. Disse medlemmer mener Regjeringen legger opp til en restriktiv linje som ivaretar hensynet til miljøet og urørt natur på en god måte, samtidig som hensynet til økt turistmessig bruk og reiseliv ivaretas innenfor de rammer som en restriktiv politikk på dette området setter. Disse medlemmer mener det er av avgjørende betydning at ikke viktige natur- og kulturhistoriske verdier ødelegges.

Allemannsretten, friluftsliv og menneskers mulighet til å oppleve villmark og uberørt natur er viktige tradisjonelle verdier i Norge. Disse medlemmer mener disse verdier må tas størst hensyn til når en vurdering av økt turisme, reiseliv og annen næringsaktivitet skal vurderes i verneområder og andre fjellområder. Regjeringens gjennomgang legger etter disse medlemmers syn opp til at disse hensynene ivaretas. Spesielt vil disse medlemmer understreke behovet for en restriktiv linje når det gjelder motorisert ferdsel i utmark og verneområder.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet viser til Regjeringens orientering om arbeidet med å følge opp budsjettsavtalens punkt om Vern og bærekraft bruk av utmark og fjellområdene i Norge. Disse medlemmer savner konkretisering av tiltak som Regjeringen vil iverksette for å legge til rette for blant annet turist- og næringsutvikling på og utenfor verneområder, men forventer at disse foreligger i saken som Regjeringen skal fremlegge innen 1. oktober 2003.

Disse medlemmer fremmer følgende forslag:

« Stortinget ber Regjeringen innvilge søknaden om å etablere en turiststasjon på Kalda-Kari, og å tillate helikopterturisme til stasjonen. »

Komiteens medlem fra Senterpartiet viser til at Regjeringen legger opp til økt turistmessig bruk av fjellområdene som skal gi grunnlag for fortsatt sysselsetting og bosetting i fjellområdene.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet, Senterpartiet og Kystpartiet mener det særlig bør satses på å styrke det lokale næringsgrunnlaget. Det er viktig at nasjonalparkene kan utvikles til å bli en ressurs for lokalsamfunnene, og ikke et hinder for næringsaktivitet og bosetting. Disse medlemmer mener det er riktig å legge til rette for økt lokalpolitisk medvirkning og innflytelse i verneprosesser, og at vern av områder og utvikling av nærliggende lokalsamfunn må ses i sammenheng.

Disse medlemmer mener det er helt nødvendig å skape større legitimitet og lokal oppslutning om vern av områder. For å oppnå dette må erstatningsordningene i forbindelse med vern forbedres. Det vises til [Dok.nr.8:42](#) (2001-2002) fra Senterpartiet med forslag om å sikre at det økonomiske tap som påføres grunneiere ved rådighetsinnskrenkninger som følge av vern til nasjonalpark og/eller landskapsvernområde, blir erstattet etter samme prinsipper

som for naturreservat. Dette spørsmålet blir nå utredet av biomangfoldlovutvalget, og det er viktig at arbeidet skjer raskt.

Komiteens medlemmer fra Senterpartiet og Kystpartiet vil understreke statens ansvar for å finansiere de nødvendige stillingene for å drive forvaltning, tilsyn og informasjonsarbeid i nasjonalparkene. Disse stillingene er et viktig grunnlag for lokal næringsaktivitet og bærekraftig forvaltning. Disse medlemmene ser positivt på at det i 2003 blir startet forsøk med ulike modeller for lokal forvaltning for nasjonalparkene.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet, Senterpartiet og Kystpartiet mener at økt turistmessig bruk av fjellområdene må bygge på respekt for lokal tradisjon og de lokale natur- og kulturverdiene. Ved å bygge på lokale verdier, kan det skapes særpregede og unike turisttilbud.

Disse medlemmer mener at det ut over turisme må legges vekt på utnyttelse av utmarksressursene, som eksempelvis vilt og fisk. Det er viktig at verdiskapingen og næringsutviklingen som finner sted, styrker det lokale næringsgrunnlaget.